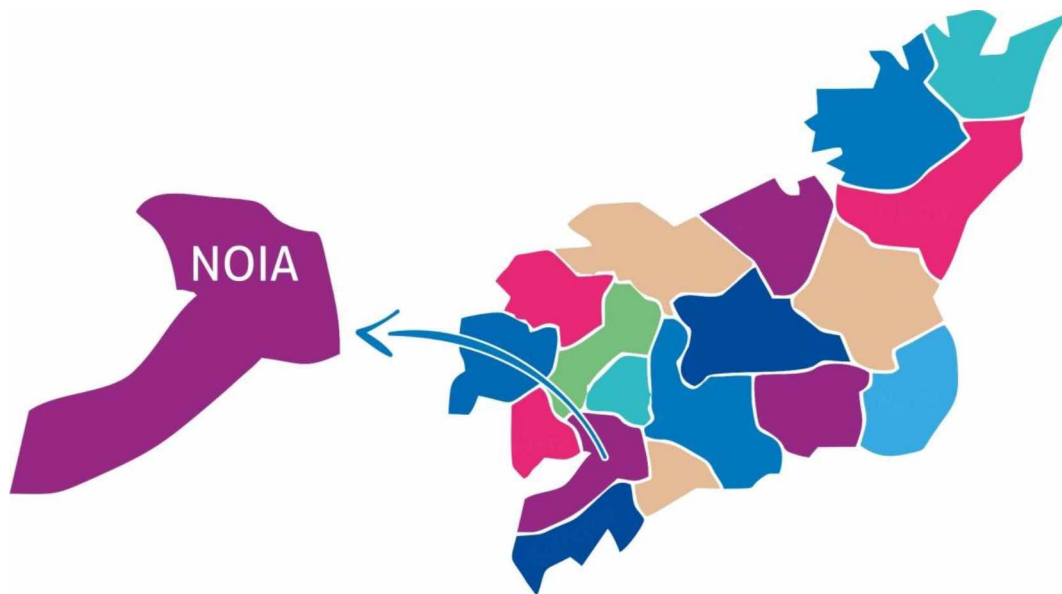

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE NOIA

Plan de Acción de Servizos Sociais

REDE DE CONCELLOS
para o benestar

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE NOIA

Plan de Acción de Servizos Sociais

ÍNDICE

INTRODUCCIÓN.	9
OBXECTIVOS DA DIAGNOSE.	11
ESTRUTURA DA DIAGNOSE.	14
A COMARCA DE NOIA	16
1. A DINÁMICA DEMOGRÁFICA. ELEMENTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	17
1.1 A estrutura da poboación. evolución e proxeccións	17
1.2 O asentamento da poboación. Densidade, dispersión e condicións da vivenda.	23
1.3 Extracto da dinámica demográfica na Comarca de Noia.	27
2. O CONTEXTO SOCIOECONÓMICO. ASPECTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	28
2.1 Economía, traballo e ensino.	28
2.2 A cohesión social.	31
2.3 Os gastos dos fogares.	37
2.4 Síntese do contexto socioeconómico na Comarca.	39
3. OS SERVIZOS SOCIAIS. SITUACIÓN E EVOLUCIÓN.	40
3.1 As entidades e os equipamentos de benestar na Comarca.	40
A)As Entidades de Servizos Sociais.....	41
B)Os Centros de Servizos Sociais.....	42
3.2 Os Departamentos municipais de Benestar.....	48
A)O financiamento dos Servizos Sociais.....	48
B)Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.....	52
C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.	54
3.3 Extracto da situación dos servizos sociais na Comarca de Noia.	59
4. CONCLUSIÓN E RECOMENDACIÓNS.....	64
4.1 As principais conclusións	65
A) A evolución demográfica	65
B) O avellentamento e a soidade.	68
C) As múltiples exclusións.	70
D) Os coidados.	73
E) Os equipos locais de benestar.	75

4.2	As principais recomendacións.	78
	A) A evolución demográfica	78
	B) A soidade e o avellentamento.	85
	C) As múltiples exclusións.	92
	D) Os coidados.	97
	E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.	101
4.3	Consideracións finais.	104

ÍNDICE DE IMAXES

Imaxe 1. Situación e composición da comarca de Noia.	16
Imaxe 2. Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da Comarca de Noia.	42
Imaxe 3. Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da Comarca de Noia.	43

ÍNDICE DE TÁBOAS

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca de Noia. 1998, 2007, 2017.	17
Táboa 2. Evolución da poboación dos Concellos da Comarca de Noia. 1998, 2007, 2017.	17
Táboa 3. Evolución da idade media na Comarca do de Noia, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017.	20
Táboa 4. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca de Noia. 1975 - 2016.	21
Táboa 5. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca de Noia, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.	22
Táboa 6. Evolución da densidade poboacional da Comarca de Noia por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.	24
Táboa 7. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca de Noia e Concellos. 2010 – 2014.	28
Táboa 8. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca. 2011.	31
Táboa 9. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área Barbanza-Noia. 2011 – 2016.	32
Táboa 10. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área Barbanza-Noia da Coruña. 2011 – 2016.	33
Táboa 11. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Noia e Concellos. 2010 – 2015.	34
Táboa 12. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.	35
Táboa 13. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Noia e Concellos. 2010 – 2015.	35
Táboa 14. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal. Galicia e provincia. 2011 – 2016.	36
Táboa 15. Distribución dos centros de servizos sociais da Comarca de Noia segundo o seu ámbito de actuación.	43
Táboa 16. Número de centros de servizos sociais da Comarca de Noia segundo a súa tipoloxía e número de prazas totais autorizadas. 2018.	44
Táboa 17. Evolución ratio de cobertura nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.	47
Táboa 18. Orzamento municipal dos Concellos da Comarca de Noia para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.	48
Táboa 19. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da Comarca de Noia en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.	50
Táboa 20. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da comarca de Noia en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.	51
Táboa 21. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca de Noia. 2018.	52
Táboa 22. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrencia e dependencia nos concellos da Comarca de Noia. 2018.	55
Táboa 23. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidades de libre concorrencia e dependencia nos concellos da Comarca de Noia. 2018.	56
Táboa 24. Número de horas prestadas do SAF libre concorrencia nos concellos de da Comarca de Noia. 2016 - 2018.	56
Táboa 25. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do do SAF libre concorrencia nos concellos da Comarca de Noia. 2016 - 2019.	57
Táboa 26. Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da Comarca de Noia en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018.	58

ÍNDICE DE GRÁFICOS

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca de Noia, 2017.	18
Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca de Noia. 2017.	19
Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca de Noia, anos 1998- 2007 e 2017.	19
Gráfico 4. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca de Noia. 2017.	20
Gráfico 5. Evolución do saldo vexetativo da Comarca de Noia. 1975 - 2016.	21
Gráfico 6. Saldo migratorio da Comarca de Noia. 1998 – 2016.	22
Gráfico 7. Pirámide de poboación da Comarca de Noia, 2030 en base a proxeccións de poboación.	23
Gráfico 8. Evolución da composición dos fogares da comarca de Noia. 2001-2011.	26
Gráfico 9. Estrutura do tecido empresarial da Comarca de Noia por condición xurídica. 2014.	29
Gráfico 10. Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca de Noia. 2011-2018.	30
Gráfico 11. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos menores de 10.000 habitantes. 2011-2018.	38
Gráfico 12. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da Comarca de Noia da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Ano 2018.	52

Introdución.

A Diagnose sobre os servizos sociais na Comarca de Noia forma parte da serie de documentos diagnósticos que integran o Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña.

O Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo dotar á Deputación dun marco estratéxico para o desenvolvemento das políticas de benestar na provincia en relación cos Concellos menores de 20.000 habitantes e coas entidades sociais do territorio.

Este novo marco susténtase na axeitada interpretación do contexto demográfico e socioeconómico do territorio como elemento fundamental para a construción conxunta dun novo modelo de política pública que dea resposta á evolución das necesidades sociais. É, neste sentido, onde radica a importancia de contar non unicamente con datos fiables e actualizados sobre a realidade na que vimos traballando dende os departamentos de servizos sociais, senón dunha adecuada interpretación dos mesmos que nos leve a deseñar medidas efectivas no camiño cara a construción de sociedades máis xustas e con maior benestar.

Deste xeito, se ben a Diagnose que aquí se presenta é un apartado fundamental no conxunto do Plan de Acción, a incorporación dun sistema de traballo participativo leva a transcender ós meros datos a través da obtención de diferentes interpretacións das súas causas e dos fenómenos que os xeran. Así, se ben as problemáticas sociais se poden definir en termos de políticas públicas como *wicked problems* ou problemas malvados debido ás súas múltiples relacións cruzadas, non é posible o deseño dun Plan de Acción efectivo sen asumir tanto a complexidade das propias situacións sociais como a multiplicidade das visións que os actores da política teñen sobre os mesmos, aspectos estes que serán a base das medidas deseñadas dentro do propio Plan de Acción da Deputación.

Con todo, e aínda que a existencia de matices na interpretación da realidade social é un elemento consubstancial ás propias políticas sociais, existen aspectos cuantificables que evidencian a presenza de situacións definidas comunmente como non desexadas sobre as que é preciso incidir dende os poderes públicos. Así, realidades como o devalo demográfico xeral ou o despoboamento de zonas importantes do territorio, o avellentamento ou a presenza de núcleos salientables de exclusión social constitúen realidades que, conxuntamente con outras, marcan e marcarán a actuación dos departamentos de benestar social a medio prazo.

Dentro deste esquema xeral é onde cobra especial valor a obtención de datos fiables sobre a realidade social e sobre a actividade que están a realizar os departamentos municipais de servizos sociais.

A continuación preséntase a Diagnose sobre a situación dos servizos sociais na Comarca de Noia como parte dos traballos de diagnose, do territorio provincial e das comarcas da provincia, a partir dos cales se elabora o Plan de Acción de servizos sociais.

Obxectivos da diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca de Noia enmarcarse nos traballos do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña e, como tal, é a ferramenta que utilizará a Deputación para conformar o seu marco de actuación e a súa relación cos Concellos e coas Entidades Sociais en relación ás políticas de benestar.

O **obxectivo da Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais** é o seguinte:

A Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo fornecernos de datos oficiais, fiables e contrastados sobre a situación demográfica e socioeconómica do territorio, así como sobre a actuación que as administracións locais están a levar a cabo en relación ás políticas de benestar. Esta recompilación de información será unha parte fundamental sobre a que deseñar o conxunto de medidas que conformen o Plan de Acción, así como a liña de base sobre a cal realizar o seguimento posterior da súa efectividade no marco dun novo modelo de relación entre administracións e entes sociais no seu traballo de procura na mellora da autonomía das persoas.

Para facer fronte a este obxectivo xeral, a Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais realizou as seguintes tarefas:

- Análise de fontes estatísticas oficiais galegas e estatais.
- Análise documental de publicacións oficiais e de recoñecido prestixio.
- Análise da normativa e dos actos administrativos propios da Deputación e dos Concellos relacionados coas políticas de benestar.
- Análise do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia.
- Análise do Sistema de Información de Usuarios dos Servizos Sociais (SIUSS)
- Recompilación de información cuantitativa municipal relacionada coa dotación de recursos dos departamentos de benestar.
- Outras.

Un dos elementos máis importantes do Plan de Acción e da Diagnose como unha das súas partes centrais, é o conxunto de valores sobre os que se sustenta e que, polo tanto, serán os que guíen o seu desenvolvemento. Estes valores, dun xeito coherente coa Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia, aterran o marco normativo vixente á actuación da Deputación da Coruña dentro da súa misión global de apoiar ós Concellos, con especial atención ós de menos de 20.000 habitantes, de modo que supoñen non só a nosa interpretación da lexislación senón os principios que a Deputación

Ile traslada a tódalas actuacións e ós modelos de relación enmarcados dentro do propio Plan de Acción.

Os valores do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña son os seguintes:

- **Compromiso.** O Plan de Acción de Servizos Sociais supón o compromiso da institución coa cidadanía e cos equipos dos Concellos á hora de responder ás demandas sociais e prestar servizos de calidade que promovan e melloren a autonomía das persoas.
- **Solidariedade.** O Plan de Acción define un marco de relación estable entre a Deputación e os Concellos que garante a sustentabilidade dos servizos sociais comunitarios a través da dotación de recursos e de ferramentas compartidas, poñendo a primeira pedra para a creación da Rede de Concellos para o Benestar. A través do valor da solidariedade garántese que a Rede de servizos sociais comunitarios estea ó alcance de toda a cidadanía da provincia, eliminando as fendas territoriais e promovendo o acceso universal.
- **Integración.** O Plan de Acción contén a creación dun modelo de apoio institucional e técnico que a Deputación da Coruña poñerá a disposición dos Concellos. Este modelo garantizará que a asistencia técnica da Deputación chegue a tódolos equipos municipais dando unidade ás intervencións dentro da necesaria adaptación ás realidades locais.
- **Participación.** O Plan de Acción constrúese sobre a base da participación das persoas profesionais dos servizos sociais tanto nos Concellos como nas Entidades Sociais, e mantén ese espírito a través da creación de espazos de reflexión conxunto para compartir experiencias e mellorar na prestación de servizos. A participación é un elemento consubstancial á Rede e á mellora continua, ademais de constituír a base para a co-responsabilidade dos membros da Rede e para o seu compromiso.
- **Proximidade.** O Plan de Acción ten como un dos seus alicerces fundamentais o achegamento tanto á realidade social de cada contexto de referencia como o achegamento ás persoas como xeito de fomentar a súa autonomía. A proximidade dos equipos ás persoas e a proximidade do apoio técnico ós equipos son elementos constituíntes do novo modelo de política de benestar e teñen no fomento do traballo relacional o seu máximo expoñente.
- **Liderado público.** O liderado público das políticas de benestar potencia e dálle forza ás iniciativas de coordinación e complementariedade coas entidades do terceiro sector. O liderado público é a garantía de que a cidadanía pode exercer os seus dereitos sociais con independencia das súas posibilidades ou localización territorial. O liderado público da rede de axentes que traballan nas políticas de benestar afianza as súas capacidades, multiplica o efecto das súas intervencións, posibilita a participación da cidadanía e garante a resposta ás necesidades sociais.

- **Intelixencia.** O Plan de Acción comprende no seu seo un importante abano de información sobre a realidade dos servizos prestados polos Concellos e polas entidades sociais no territorio. Estes datos, así como diferentes propostas especificamente deseñadas para mellorar a toma de información e a súa xestión para incrementar a coordinación local e o rendemento dos servizos, serán elementos básicos á hora de planificar o desenvolvemento das actuacións e xerar maior coñecemento sobre as intervencións. O coñecemento e a intelixencia nos servizos sociais son elementos sobre o que pivotará o desenvolvemento da Rede e a adaptación dos servizos á realidade social.
- **Diversidade.** A diversidade é o valor sobre o que se asenta tanto a especificidade comarcal das análises e das actuacións territoriais de proximidade contempladas no Plan de Acción, como o recoñecemento da complexidade social á que ten que dar resposta os servizos sociais locais. Esta crecente diversidade social comporta un esforzo por parte dos equipos técnicos á hora de adaptarse ás diferentes circunstancias e, polo tanto, a necesidade de maior apoio, maiores recursos e mellores ferramentas á hora de deseñar intervencións no territorio.

Ademais, e na liña mencionada de coherencia coa normativa de referencia, o Plan de Acción asume como propios os principios xerais presentes no Art. 4 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia que son: (I) a universalidade; (II) a prevención; (III) a responsabilidade pública; (IV) a igualdade; (V) a equidade; (VI) a solidariedade; (VII) a atención integral e personalizada; (VIII) a autonomía persoal e vida independente; (IX) a participación; (X) a integración e normalización; (XI) a globalidade; (XII) a descentralización e proximidade; (XIII) a coordinación; (XIV) a economía, eficacia e eficiencia; (XV) a planificación; e (XVI) a avaliación e a calidade.

Estrutura da Diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca de Noia, para a consecución dos obxectivos establecidos no punto previo, aséntase sobre a análise, tanto a nivel comarcal como na desagregación para os Concellos que a compoñen (os Concellos de Lousame, Noia, Outes e Porto do Son) dunha serie de indicadores agrupados atendendo ós seguintes contidos:

- Análise **demográfica**, atendendo á evolución da **estrutura poboacional** e ás proxeccións sobre poboación. Un dos apartados a salientar dentro do estudo das variables demográficas é o asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que serán analizadas as dinámicas demográficas a nivel parroquial e o grao de dispersión da poboación na comarca.
- Análise **socioeconómica**. Co obxectivo de estudar o contexto de actuación de carácter socioeconómico, analizaranse elementos como o nivel de renda dos habitantes da comarca, o nivel formativo, a existencia e a evolución do desemprego, ou a conformación dos ingresos dos fogares.
- Análise da **actividade e dos recursos** dos departamentos de benestar social. Dentro deste apartado, estudaranse os principais indicadores relacionados coa actividade dos servizos sociais, a composición dos diferentes departamentos municipais ou as entidades que conforman o Terceiro Sector de Acción Social na comarca e nos seus diferentes Concellos así como os equipamentos e recursos dispoñibles en materia de servizos sociais na zona.
- Finalmente, achegaranse as **conclusións e recomendacións** da análise cuantitativa realizada, que conformarán o contexto para a definición dos principais eixos estratéxicos do Plan de Acción e que, de xeito coherente cos deseñados a nivel provincial, serán aterrados á realidade específica da Comarca e dos Concellos.

As principais fontes de información utilizadas para a elaboración desta Diagnose correspóndense ós Institutos de Estatística tanto galegos (Instituto Galego de Estatística) como estatal (Instituto Nacional de Estadística). Estas fontes son complementadas con diferentes recursos especializados de recoñecido prestixio relacionadas, con informes oficiais procedentes da Deputación da Coruña e dos propios Concellos, así como con datos procedentes da Consellería de Política Social, entre os que salienta o Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais. Neste último sentido salienta a utilización do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais como fonte oficial sobre a que realizar os estudos das entidades e dos centros que prestan servizos no territorio.

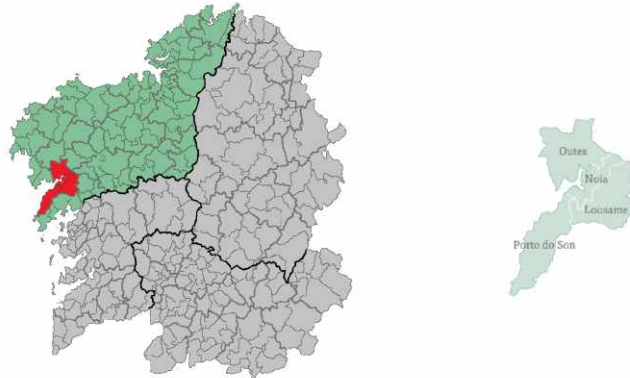
Ademais, é preciso mencionar que serán estudados os orzamentos e os equipos que os Concellos teñen a disposición do público nos seus diferentes departamentos de Servizos Sociais locais, de tal xeito que se conformará unha imaxe tanto do territorio, das condicións da cidadanía e dos recursos

(tanto públicos, sociais como privados) que actúan no territorio dentro das políticas de benestar, completando así unha visión integral da política.

A comarca de Noia

A Comarca de Noia, composta polos Concellos de Lousame, Noia, Outes e Porto do Son, sitúase na costa atlántica pertencente ás Rías Baixas e ten unha superficie de 324,7 qm². Limita coas comarcas de Muros, Xallas e A Barcala polo norte (de oeste a leste). Polo leste atópase coa comarca de Santiago e do Sar (de norte a sur), e polo sur limita coa Barbanza.

Imaxe 1. Situación e composición da comarca de Noia.

Fonte: AGADER e Wikipedia.

O territorio ten unha actividade xeral marcada pola centralidade administrativa e mercantil que ten o concello de Noia. Ademais, o sector pesqueiro xoga un papel relevante na economía da zona. O turismo e o sector servizos incrementan e centralizan a actividade económica durante o período estival.

A continuación procederase á análise dos diferentes apartados mencionados, iniciando así a Diagnose sobre os Servizos Sociais na Comarca de Noia como paso previo á elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais.

1. A dinámica demográfica. Elementos básicos e evolución.

Un dos elementos centrais da Diagnose é a análise das principais dinámicas demográficas presentes no territorio co obxectivo de conformar unha imaxe sobre a evolución da poboación que será básica á hora de establecer un proceso de planificación das posibles necesidades e dos recursos a poñer á disposición da cidadanía para garantir os seus dereitos.

Neste sentido, o apartado actual amosa un salientable abano de indicadores demográficos oficiais nos que se verán reflectidas as dinámicas poboacionais a nivel comarcal e a nivel municipal, ás que se lle engadirán as proxeccións oficiais sobre a dinámica demográfica futura, conformando así unha parte do pano de fondo sobre o que actuarán as políticas de benestar, é dicir, as persoas.

1.1A ESTRUCTURA DA POBOACIÓN. EVOLUCIÓN E PROXECCIÓNS

A poboación da comarca de Noia no ano 2017 é de 33.527 habitantes, o que representan o 1,24% da poboación galega e un 3% da poboación da provincia da Coruña. Segundo amosan os datos, a Comarca de Noia presenta un descenso constante nestes últimos vinte anos cunha perda de máis de 2.000 habitantes por década.

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca de Noia. 1998, 2007, 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Provincia da Coruña	1.106.325	1.132.792	1.120.294
Comarca de Noia	38.166	36.144	33.527

Fonte: IGE.

A evolución da poboación da Comarca difire da que presenta a provincia, se ben a provincia experimenta unha evolución xeral positiva, con altas e baixas ó longo do período analizada 1998-2017, a dinámica da Comarca está marcada por un descenso progresivo.

A nivel municipal, a evolución da poboación dos concellos da Comarca recóllese na seguinte táboa.

Táboa 2. Evolución da poboación dos Concellos da Comarca de Noia. 1998, 2007, 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Concello de Lousame	4.329	3.756	3.447
Concello de Noia	14.473	14.808	14.295
Concello de Outes	8.948	7.681	6.514

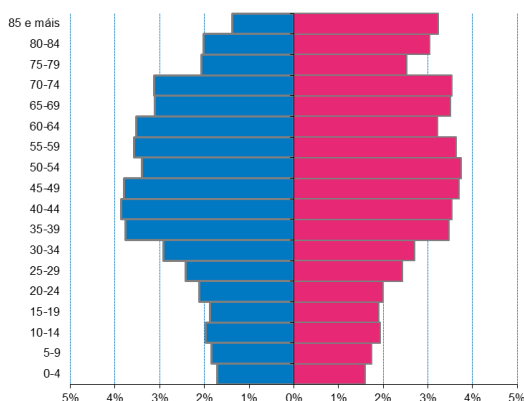
Territorio	1998	2007	2017
Concello de Porto do Son	10.416	9.899	9.271
Total Comarca de Noia	38.166	36.144	33.527

Fonte: IGE.

Así, na táboa obsérvase como a dinámica da Comarca reflíctese nas evolucións dos seus concellos. Con todo, hai que saientar que no concello de Noia, se ben no período analizado 1998-2017, a evolución global é negativa (cunha perda do 1% da súa poboación), na primeira década do período dáse un lixeiro incremento de poboación (178 habitantes). O concello de Porto do Son ten unha perda de poboación de algo máis do 10%. Os concellos de Lousame e Outes son os que presentan unha maior diminución, cun 20% e un 27% respectivamente. Así, o concello de Lousame perde 882 habitantes e o de Outes 2.434.

A estrutura poboacional da Comarca plásmase no seguinte gráfico, onde se presenta a distribución da poboación por idades e sexo. Así, a imaxe da pirámide poboacional da Comarca proporciona información non só sobre a composición da cidadanía da comarca, senón tamén sobre os perfís actuais que determinarán as necesidades en termos de políticas de benestar a curto prazo.

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca de Noia, 2017.

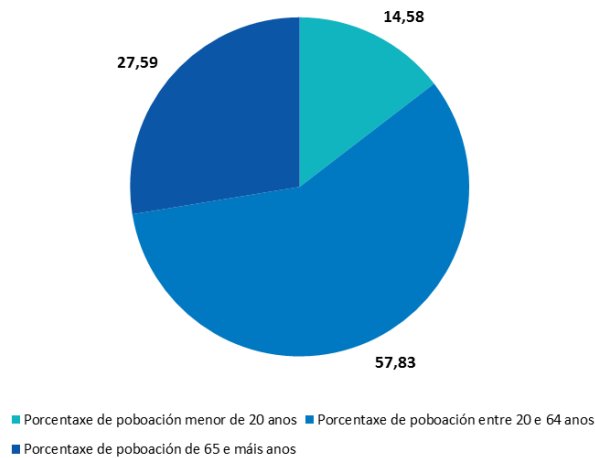
Fonte: IGE.

A pirámide amosa graficamente como a estrutura poboacional da Comarca vén determinada por unha base con tódolos tramos de idade menores de 20 anos inferiores ó 2% da poboación.

Os chanzos centrais da pirámide teñen un peso superior ós da base, o que supón un descenso na natalidade á vez que un progresivo avellentamento da poboación. É salientable que nos chanzos máis avellentados a representatividade feminina supón máis do dobre que a masculina, principalmente no tramo de 85 anos e máis.

Por grandes treitos de idade, a distribución da poboación presenta a seguinte forma.

Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca de Noia. 2017.

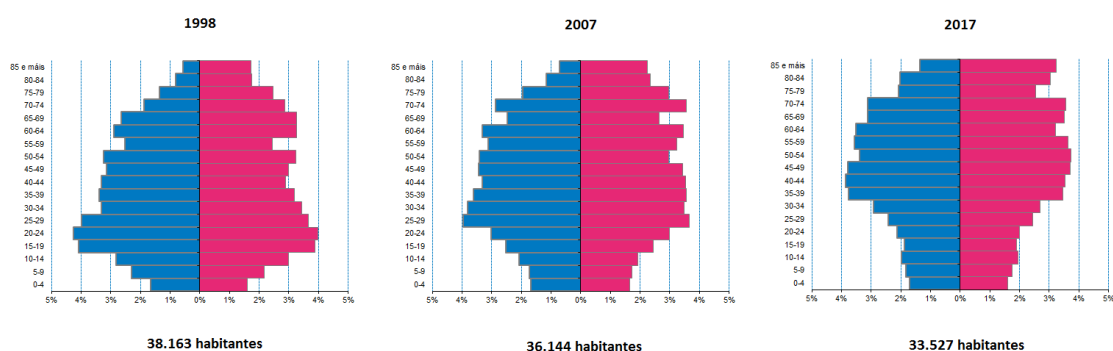

Fonte: IGE.

O gráfico amosa unha distribución da poboación para o 2017 onde o groso da poboación é maior de 20 anos (o 85% da poboación é maior de 20 anos). Sobre este punto, cabe salientar que o peso da poboación maior de 65 anos (28%) supera á menor de 20 anos (15%) en 13 puntos.

A imaxe da distribución actual da poboación na Comarca é resultado da súa evolución ó longo dos últimos anos, nos que se produce un descenso progresivo e constante. Este proceso, como se pode observar na evolución da pirámides do gráfico, comporta unha constante redución da base da pirámide composta polas persoas de menor idade, en tanto que se produce un progresivo incremento da parte superior desta, formada polas persoas de maior idade.

Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca de Noia, anos 1998- 2007 e 2017.

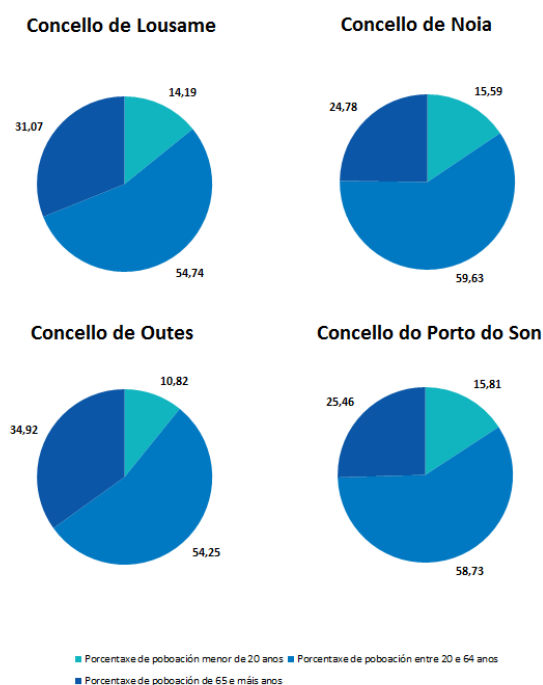

Fonte: IGE.

A imaxe da evolución da pirámide da Comarca permite identificar graficamente o proceso aludido. É dicir, un gradual avellentamento da poboación unido a un progresivo incremento da esperanza de vida, ó tempo que a base da pirámide diminúe e estabilízase en porcentaxes limitadas.

Esta estrutura demográfica comarcal trasládase á realidade municipal que presenta, por grandes grupos de idade, a seguinte distribución.

Gráfico 4. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca de Noia. 2017.

Fonte: IGE.

Neste sentido, a nivel municipal, o concello de Outes é o que conta cunha poboación menor de habitantes menores de 20 anos (o 11%). No resto de concellos este grupo de idade rolda o 14% - 15% da súa poboación. Polo que respecta ó grupo de idade máis avanzada, os maiores de 65 anos, o concello de Outes é o que ten maior poboación, case o 35%, seguindo do concello de Lousame que ten o 31% da súa poboación maior de 65 anos. Nos concellos de Noia e Porto do Son este colectivo representa ó redor do 25% dos habitantes.

Esta distribución municipal amosa que a tendencia observada na comarca non se ve modificada pola presenza de tendencias demográficas que puideran responder a características locais relacionadas cunha dinámica poboacional diferente, de tal xeito que se pode afirmar que tanto o contexto demográfico comarcal como o local son homoxéneos a pesar de existiren pequenas particularidades.

Outro dos indicadores que proporciona información sobre a evolución da poboación, e máis concretamente sobre o proceso de avellentamento, é a idade media das persoas que habitan a comarca en comparación cos da provincia e do conxunto de Galicia.

Táboa 3. Evolución da idade media na Comarca do de Noia, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017

Territorio	2002	2007	2017
Galicia	42,89	44,22	46,76

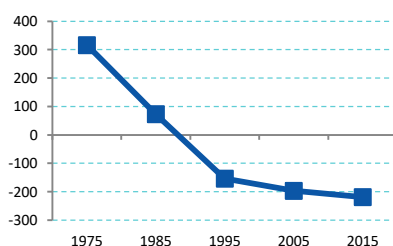
Territorio	2002	2007	2017
Provincia da Coruña	42,49	43,87	46,46
Comarca de Noia	43,23	45,09	48,34

Fonte: IGE.

Como se pode comprobar, a evolución xeral da idade media dos galegos é crecente. Os datos amosan como nos últimos 15 anos a idade media en Galicia e na provincia da Coruña aumenta en case 4 anos (dos 42 ós 46 anos de idade media). No caso dos habitantes da Comarca de Noia este incremento é de 5 anos (dos 43 ós 48 anos de idade media). Este maior ascenso na idade dos habitantes da Comarca acentúa a diferenza xa existente entre esta e os territorios de referencia, presentando a Comarca unha idade media 2 anos superior á dos habitantes de Galicia e da provincia.

Por outro lado, a análise dos nacementos e as defuncións no conxunto da Comarca, é dicir do saldo vexetativo, presenta unha imaxe clara do proceso de devalo na natalidade na Comarca. No seguinte gráfico recóllese a evolución do saldo vexetativo da Comarca, amosando como a tendencia deste indicador é negativa dende finais dos anos 80.

Gráfico 5. Evolución do saldo vexetativo da Comarca de Noia. 1975 - 2016.

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

A nivel municipal, as cifras dos concellos da Comarca presentan dinámicas homoxéneas, a pesar de que nos concellos de Lousame e Outes o signo negativo aparece antes.

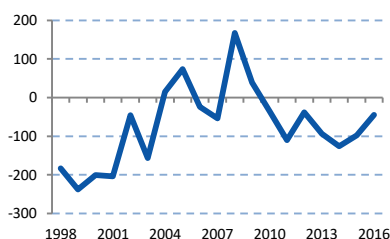
Táboa 4. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca de Noia. 1975 - 2016.

Territorio	1975	1985	1995	2005	2015
Concello de Lousame	25	-1	-42	-39	-35
Concello de Noia	138	65	-39	-35	-48
Concello de Outes	57	-13	-46	-71	-70
Concello de Porto do Son	96	22	-27	-52	-66

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

Estes datos hai que completalos co saldo migratorio da Comarca. Neste sentido, tal e como se pode advertir no gráfico seguinte, ó longo do período analizado, 1998 -2016 a tendencia xeral ten signo negativo, é dicir hai máis xente que marcha da Comarca da que se establece nela, sendo o ano que máis xente emigrou 1999 cando saíron da Comarca un total de 238 persoas. Cabe sinalar que só hai 3 anos da serie, 2004, 2005 e 2008, que presentan signo positivo, sendo o ano 2008 no que máis persoas chegaron á comarca, 167 persoas.

Gráfico 6. Saldo migratorio da Comarca de Noia. 1998 – 2016

Fonte: IGE

Analizando de xeito pormenorizado o saldo migratorio, hai que diferenciar entre o saldo interno e o saldo externo. Así, a Comarca de Noia, en todo o período, ten un saldo interno negativo. En canto ó saldo externo, este presenta diferentes etapas, unha primeira, de 1998 a 2003, caracterizada por datos negativos. Unha segunda, de 2004 a 2012, na que a tendencia muda, para volver no período 2013-2015 a datos negativos, que trocan no último ano de estudo, 2016, cun saldo positivo de 83 persoas.

Así, no cómputo global a Comarca presenta un saldo migratorio negativo a excepción dos períodos 2004-2005 e 2008-2009, sendo estes movementos migratorios na Comarca caracterizados pola emigración intraprovincial.

Deste xeito, os datos tanto xerais como de cada Concello, amosan como a partir do ano 1995 a Comarca vese afectada polo proceso xeneralizado de devalo demográfico.

Así, a estrutura demográfica comarcal caracterízase polo seu progresivo avellentamento. Neste sentido, é preciso facer referencia ós índices de avellentamento e sobreavellentamento como elementos de referencia para a análise deste fenómeno demográfico. O índice de avellentamento amosa o número de persoas de 65 ou máis anos por cada 100 menores de 20 anos, en tanto que o índice de sobreavellentamento relaciona as persoas de 85 ou máis anos por cada 100 de 65 ou menos anos.

Táboa 5. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca de Noia, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.

Índice	2017	2020	2025	2030
Índice de avellentamento da Comarca de Noia	190	201,2	228,1	269,4
Índice de avellentamento A Coruña	148,98	156,2	177,2	213,1
Índice de avellentamento Galicia	154,77	162,5	185,1	223,6
Índice de sobreavellentamento da Comarca de Noia	17,3	19,3	19,2	19,9
Índice de sobreavellentamento A Coruña	16,35	18,3	17,9	18,3
Índice de sobreavellentamento Galicia	17,48	19,4	18,9	19

Fonte: IGE

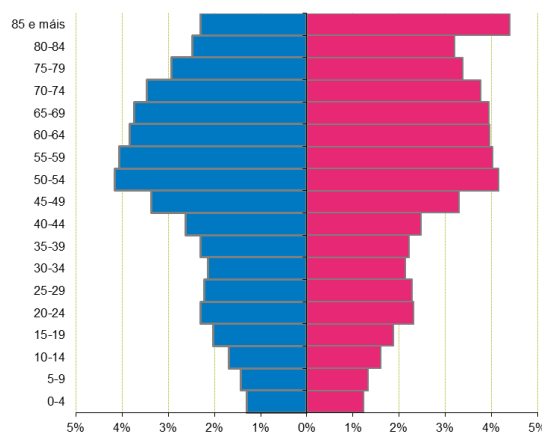
Os datos oficiais ofrecen tanto a posibilidade de analizar a situación actual dos índices relacionados co avellentamento, como realizar proxeccións de futuro. Neste senso, a situación da Comarca de Noia presenta un grao de avellentamento máis acentuado que a media galega e da provincia da

Coruña. Esta situación mantense nas proxeccións, o que implica un índice de avellentamento na Comarca para o 2030 substancialmente superior ó dos territorios de referencia.

Polo que respecta ó índice de sobreavellentamento, o índice que presenta a Comarca é parello ó de Galicia e lixeiramente superior ó da provincia. Tendencia esta que se mantén nas proxeccións, evidenciando unha situación homoxénea entre a Comarca e os territorios de referencia.

Deste xeito, as proxeccións da poboación da Comarca de Noia previstas para o 2030 caracterízanse pola dinámica de avellentamento da poboación e de incremento da esperanza de vida, obtendo a seguinte representación da pirámide poboación da Comarca para o 2030.

Gráfico 7. Pirámide de poboación da Comarca de Noia, 2030 en base a proxeccións de poboación.

Fonte: IGE

A estrutura demográfica prevista supón a continuidade da evolución observada ata a actualidade. A pirámide poboacional para o 2030 da Comarca presenta unha poboación total de 28.962 habitantes, no que o peso das persoas con máis de 85 anos sobrepasa o 2% nos homes e o 4% no caso das mulleres, en tanto que o peso xeral das persoas con máis de 65 anos será de case o 34%, cifra que contrasta coa estimación de persoas de menos de 20 anos, que se establece no 12% do total da poboación da Comarca.

1.20 ASENTAMENTO DA POBOACIÓN. DENSIDADE, DISPERSIÓN E CONDICIÓNS DA VIVENDA.

O modelo de asentamento e de ocupación do territorio é un dos elementos a considerar no deseño das políticas de benestar. Neste sentido, a Comarca de Noia comprende, nos seus catro concellos, un total de 32 parroquias, 480 entidades singulares de poboación, 211 núcleos de poboación e 269 entidades diseminadas.

Esta distribución proporciona un contexto territorial de asentamento da poboación caracterizado pola dispersión, no que a poboación se agrupa en multiplicidade de núcleos diferenciados habitados.

O Concello Lousame concentra o 59% (2.034 habitantes) da súa poboación entre as parroquias de Lousame (San Xoán) e Tállara (San Pedro). As cinco parroquias restantes teñen entre os 182 habitantes, caso de Toxos Outos (San Xusto), e os 380 habitantes como é o caso de Vilacoba (Santa Eulalia).

No caso do Concello de Noia, é a parroquia de Barro (Santa Cristina) quen concentra a meirande parte da poboación do concello, un 60%, é dicir 3.637 habitantes. En segundo lugar atópase Argalo (Santa María) con 857 habitantes que conforman o 14% da poboación de Noia. Entre os 400 e os 700 habitantes sitúanse, de máis poboada a menos, as parroquias de Obre (Santa Marina), Roo (Santa María) e Boa (San Pedro).

Outes distribúe a súa poboación en dez parroquias. Este concello ten a poboación máis dispersa xa que a parroquia máis poboada, Sabardes (San Xoán) non chega a aglutinar ó 17% da poboación do municipio, con 906 habitantes. Cinco das dez parroquias de Outes superan o 12% de poboación total, con algo máis de 655 habitantes cada unha delas. Entíns (Santa María) e Matasueiro (San Lourenzo) son as parroquias con menos habitantes, con 170 e 196 respectivamente, polo que contan aínda non co 4% da poboación do concello cada unha.

Polo que respecta ó concello do Porto do Son e ás súas dez parroquias, o núcleo máis poboado do concello e Noal (San Vicente) co 27% da poboación (2.477 habitantes) e o menos poboado e Ribasieira (San Fins) que con 88 habitantes non chega ó 1% da poboación total do concello. As parroquias de Xuño (Santa Mariña) e Goiáns (San Sadurniño) superan os 1.000 habitantes (o 11% da poboación). As seis parroquias restantes sitúanse nun abano de entre os 450 e os 865 habitantes.

Un dos elementos que contribúe a relacionar a dimensión do territorio e o volume de poboación é a evolución da densidade poboacional dos territorios, definida como o número de habitantes por quilómetro cadrado de superficie. Neste sentido, segundo os datos que recolle a seguinte táboa, obsérvase na Comarca unha tendencia decrecente da densidade poboacional que difire da que presentan os territorios de referencia, nos que a dinámica é máis estable. Obsérvase tamén como este proceso a nivel comarcal se acentúa na última década analizada.

Táboa 6. Evolución da densidade poboacional da Comarca de Noia por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.

Territorio	2002	2007	2017
Galicia	91,2	92,7	91,6
Provincia de A Coruña	137,9	141	141,1
Comarca de Noia	112,6	110	103,3
Concello de Lousame	43,4	41,7	38,5
Concello da Noia	382,3	391,5	383,2
Concello de Outes	82,2	76,1	65,2
Concello de Porto do Son	107,1	102,5	97,5

Fonte: IGE

A nivel municipal hai que deterse na heteroxeneidade da evolución dos diferentes concellos. En primeiro lugar, é preciso salientar a diferenza que presenta, por unha parte, o concello de Noia que

se diferencia de xeito relevante tanto dos concellos da Comarca como dos territorios de referencia, presentando unha densidade poboacional superior a todos eles con 383 habitantes por qm². Por outra parte, o concello de Lousame que presenta tamén unha diferenza notable no sentido contrario, cunha densidade considerablemente inferior con 38 habitantes por qm².

En segundo lugar, hai que salientar as diferentes dinámicas que amosan os concellos na evolución deste indicador, xa que, se ben a maioría, a excepción de Noia, presentan unha evolución negativa, a intensidade desta é moi superior en Outes, cunha redución de 17 habitantes por qm² no período analizado, fronte a de Lousame con 5 habitantes por qm² menos.

Así, a complexidade da ocupación do territorio por parte da poboación en Galicia, froito dun modelo de asentamento tradicionalmente espallado en múltiples núcleos e entidades para o aproveitamento do territorio propio, ten incidencia no caso da comarca de Noia, atopándose a súa densidade entre a media galega e a da provincia debido ó papel do concello de Noia, que mitiga a baixa densidade do resto dos concellos.

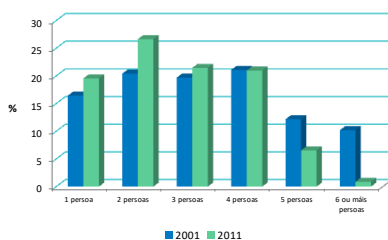
Analizando a evolución da poboación a nivel parroquial, obsérvase como a totalidade das 32 parroquias da comarca perden poboación dende o ano 2000 ata o 2017. No caso de Lousame, a parroquia de Fruíme (San Martiño) perde un 23% da poboación. Caso máis agravado é o da parroquia de Roo (Santa María) no concello de Noia, onde cun descenso de 215 persoas supón unha baixada dun 32% da poboación. No concello de Outes, a principal parroquia no ano 2000 con 2.151 habitantes, Outes (San Pedro), perde un 66% da súa poboación (1.427 habitantes menos) o que supón que no ano 2017 teña 724 habitantes. No caso do Concello de Porto do Son, a parroquia de Ribasieira (San Fins) é o máis salientable xa que se dá un descenso dun 27% da poboación, pasando de 121 habitantes no ano 2000 a 88 no 2017.

Deste xeito, existe un decrecemento xeneralizado da poboación do que son parte tódolos concellos con cadansúas parroquias, sendo habitual no Concello de Outes observar caídas superiores ó 25%, en tanto que nos restantes Concellos o devalo, aínda que intenso, é máis limitado.

Na análise do asentamento da poboación no territorio, é preciso facer referencia ós fogares e á súa composición en función do número de persoas que habitan neles.

O número de fogares na Comarca de Noia pasa dos 11.135, no 2001, ós 12.372, no 2011. A evolución destes fogares en canto á súa composición recóllese no seguinte gráfico.

Gráfico 8. Evolución da composición dos fogares da comarca de Noia. 2001-2011¹.

Fonte: IGE e INE.

A imaxe do gráfico amosa como a composición dos fogares tende a mudar ó longo do período analizado, incrementándose o peso das vivendas formadas por 1, 2 e 3 persoas e reducíndose aquelas compostas por máis de 5 residentes (neste punto é preciso ter en conta a apreciación de carácter metodolóxico referida en nota a pé de páxina). Así, se ben no 2001 o tipo de vivenda que contaba con máis peso na Comarca era a formada por 4 persoas (21,07%), no 2011 no 26,64% dos fogares residen dúas persoas.

En canto ás características das vivendas, o 83% das vivendas da Comarca son en réxime de propiedade das cales un 13% ten hipoteca pendente de pago, namentres que hai un 28% das vivendas son herdadas. Só un 5% están en réxime de alugueiro.

Así, na Comarca de Noia o 80% das vivendas teñen unha superficie maior ós 76 m². Neste punto hai que salientar o incremento do peso das vivendas de menos de 45 m², que pasan de ser o 2% no 2001 ó 4% do parque inmobiliario no 2011.

Polo que respecta ás condicións das vivendas en termos de problemas de infraestrutura, no ano 2015 o 51,4% dos fogares da Área Barbanza – Noia² declarou ter problemas relacionados coa falta de espazo, ruídos procedentes do exterior, luz natural insuficiente, deficiencias de illamento, goteiras, humidades e podremia en solos ou ventás. Con todo, esta cifra redúcese en máis de 3 puntos dende o ano 2010.

Sobre á disposición de ordenador e internet nos fogares esta foi en aumento no período 2012 - 2016. Se ben a tenencia dun ordenador no fogar foi aumentando dun 56,8% no 2012 ata un 65,7% no 2015, existe unha pequena baixada no 2016, onde hai un ordenador no 64,5% dos fogares da Área da comarca do Barbanza e Noia. No relativo á conexión a internet contratada, a súa evolución positiva é máis acentuada xa que, se no 2012 a metade dos fogares contaban con este servizo, catro anos despois, no 2016, tres cuartas partes dos fogares xa contan cunha conexión a internet contratada.

Finalmente, outro dos elementos a salientar pola súa incidencia tanto nun contexto de asentamento da poboación como o descrito como na presenza de servizos públicos é a mobilidade. Neste sentido, no ano 2015 o 81% das vivendas da Área Barbanza - Noia contan con automóbil para uso persoal.

¹ O INE non recolle os datos nos casos de 5 e 6 ou máis residentes en Outes para o ano 2011. Así mesmo non recolle os datos do 2011 de máis de 6 residentes para Porto do Son e Noia.

² A Área Barbanza – Noia inclúe as comarcas da Barbanza e de Noia.

1.3 EXTRACTO DA DINÁMICA DEMOGRÁFICA NA COMARCA DE NOIA.

Ó longo do achegamento realizado tanto á evolución demográfica, como ó modelo de asentamento da poboación e ás condicións das vivenda da Comarca preséntase un contexto caracterizado por un descenso notable da súa poboación, unido a un proceso de avellentamento.

Esta dinámica xeral, estudada a través de datos relativos á evolución global da poboación, á idade media desta e ós saldos vexetativos e migratorios da Comarca, replícase no modelo de asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que a perda de poboación e o avellentamento son realidades paralelas entre os catro concellos e en tódalas súas parroquias.

Neste senso, ó longo do período analizado vese como todas as parroquias perden poboación, elemento que vencellado co avellentamento xeral amosa a realidade mencionada da poboación en todo o territorio disperso. Así, a excepción do caso noiés de Barro (Santa Cristina), ningunha parroquia concentra máis do 30% do total do concello.

Polo que respecta ós fogares da Comarca, este parque está conformado maioritariamente por vivendas de tamaño medio-grande en réxime de propiedade, dos que algo máis da metade declaran contar con problemas de infraestrutura relacionados coa falta de espazo, humidades ou goteiras, entre outros. No referente ó asentamento das novas tecnoloxías nos fogares en torno ó acceso dun ordenador e internet, hai que salientar que a Comarca presenta unhas porcentaxes superiores ós promedios da provincia e de Galicia.

2. O contexto socioeconómico. Aspectos básicos e evolución.

Tal e como se indicaba con anterioridade, o contexto socioeconómico determina en boa medida as condicións de vida dos habitantes do territorio e, polo tanto, é unha parte fundamental á hora de elaborar unha política de benestar.

Dentro deste apartado, e co obxectivo de contextualizar a situación da cidadanía da comarca, utilizaranse diferentes indicadores relacionados coa evolución da renda, da actividade económica e laboral ou, por exemplo, da cohesión social de tal xeito que se establezan as bases para, de modo complementario coa evolución demográfica xa observada, avanzar nas principais características da sociedade sobre a que deben actuar as medidas do Plan de Acción.

2.1 ECONOMÍA, TRABALLO E ENSINO.

Un dos índices máis habituais que permite medir a situación xeral económica dun territorio é a evolución do Produto Interior Bruto por habitante, entendido este como o resultado da actividade produtiva de tódalas unidades de produción residentes na Comarca en relación ó número de habitantes. A continuación amósase unha táboa comparativa cos datos de Galicia, da provincia da Coruña, da Comarca de Noia e dos Concellos integrantes.

Táboa 7. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca de Noia e Concellos. 2010 – 2014.

Territorio	2010	2012	2014
Galicia	20.574	19.660	20.077
Provincia da Coruña	21.918	21.462	22.055
Comarca de Noia	13.072	12.973	13.405
Concello de Lousame	9.427	9.333	9.388
Concello de Noia	17.040	16.558	17.146
Concello de Outes	10.135	10.277	10.572
Concello de Porto do Son	10.680	10.923	11.293

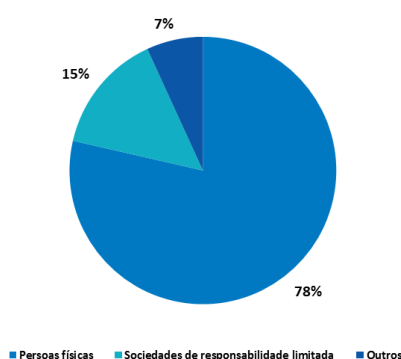
Fonte: IGE

O PIB por habitante observado a nivel comparativo entre Galicia, a provincia e a realidade comarcal, que inclúe as situacións dos diferentes Concellos, amosa a presenza unha fenda entre o PIB per cápita da Comarca de Noia e a dos territorios de referencia. Así, en todo o período o indicador da Comarca de Noia atópase entre o 60% do dato da provincia e o 63% do dato de Galicia.

Estas diferenzas acentúanse na realidade municipal, onde hai que diferenciar a situación do Concello de Noia do resto de concellos da comarca. Así, o Concello de Noia presenta uns datos de 17.000€ de PIB per cápita (o que supón o 80% do indicador a nivel galego), mentres que os outros tres concellos sitúanse entre o 47% e o 56%, sendo o PIB per cápita máis baixo o de Lousame, que non acada os 10.000€

Con respecto ó tecido empresarial da Comarca, no ano 2014 na comarca hai 3.136 empresas distribuídas segundo a súa condición xurídica como mostra o seguinte gráfico.

Gráfico 9. Estrutura do tecido empresarial da Comarca de Noia por condición xurídica. 2014.

Fonte: IGE

O gráfico reflicte que a maioría do tecido empresarial de Noia está formado por persoas físicas (o 78%), en tanto que o 15% corresponde ás sociedades limitadas.

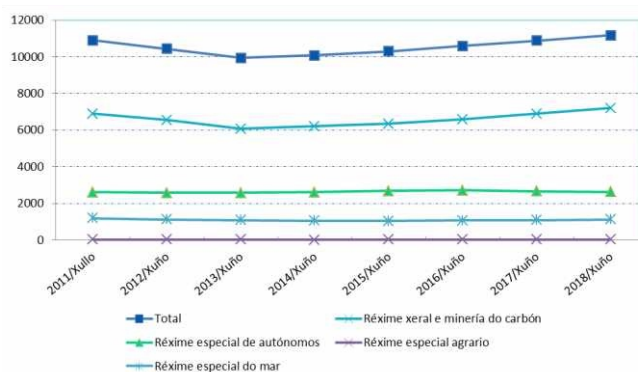
Este tecido empresarial ten como actividades principais o sector servizos, que ocupa ó 47% das empresas, e o sector da agricultura e pesca que ocupa ó 35% da actividade comarcal. A industria ten un peso de apenas o 6%, mentres que á construción adícase un 12% das empresas.

Polo que respecta ó sector primario, o agro experimenta dende o 1999 ó 2009 unha notable caída, xa que pasa de contar con 4.145 explotacións e 3.038 Unidades de Traballo / Ano (UTA)³, a contar no 2009 con 1.123 explotacións e 1.333 UTA xeradas. No sector da pesca, os permisos de marisqueo a pé nas confrarías da Comarca tamén se reducen. Neste sentido, o número de permisos diminúen do 2001 ó 2018 un 32%, sendo a confraría que máis permisos perde a de Noia, que pasa de contar con 584 permisos a dispoñer de 393 permisos de marisqueo a pé.

A estrutura empresarial comarcal responde á evolución da afiliación á Seguridade Social ó longo dos últimos anos. Así, entre os anos 2011 e 2018 a cifra final de persoas afiliadas á Seguridade Social apenas varía en 280 persoas máis dadas de alta, experimentándose unha evolución semellante nos diferentes réximes.

³ Unha UTA equivale ao traballo que realiza unha persoa a tempo completo ao longo dun ano.

Gráfico 10. Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca de Noia. 2011-2018.

Fonte: IGE

Así, o réxime xeral presenta un ascenso do 4,6% (315 persoas máis); o réxime de autónomos conta con 19 afiliacións máis no 2018 que no 2011, sumando 2.632 persoas; e o réxime agrario apenas ten incidencia, sendo o réxime con menor presenza con 29 persoas afiliadas.

O réxime do mar, que conta con máis de 1.100 persoas están afiliadas, presenta un descenso do 5,9% respecto ao ano 2011 (o que implica un descenso de 70 persoas traballando neste ámbito.). Polo que respecta ó réxime de persoas empregadas do fogar, na comarca a súa afiliación incrementa un 6,3%, pasando de 175 persoas no 2011 a 186 no 2018.

Esta tendencia xeral á estabilidade da afiliación á seguridade social, se ben dentro dun período onde ata as anualidades do 2013 e 2014 se producen diminucións salientables que se recuperan a continuación ata a actualidade, é compatible coa diminución do desemprego que, entre o ano 2011 e o mes de maio do 2018 baixa nun 42%, pasando das 2.669 persoas desempregadas a un total de 1.549. Esta baixada afecta de xeito desigual a mulleres e homes, así a cifra de mulleres desempregadas baixa nun 33% ata chegar ás 874 mulleres desempregadas, mentes que nos homes a baixada é dun 50% ata os 675 homes desempregados.

Outro dos elementos a analizar no desenvolvemento económico do territorio é o relacionado coa capacidade formativa. Neste sentido, no ano 2017 a Comarca de Noia conta cun total de 20 centros onde se imparten ensinanzas oficiais do réxime xeral⁴ non universitaria, do total de 538 existentes na provincia da Coruña e dos 1.378 actualmente operativos en toda Galicia. Destes 20 centros, 18 son de titularidade pública e 2 son de titularidade privada. No Concello de Noia hai 4 centros públicos e os dous centros privados da comarca, no Concello de Lousame hai un centro, en Outes 3, e en Porto do Son 10 centros educativos.

⁴ Dentro das ensinanzas de réxime xeral inclúense as seguintes: Ensinanzas Ordinarias (Educación Infantil, Educación Primaria, Educación Secundaria Obrigatoria, Bacharelato, Ciclos Formativos e Programas de Cualificación Profesional Inicial) e Ensinanzas de Adultos (Nivel I, Nivel II, ESO de adultos, Bacharelato e Ciclos Formativos).

Estes centros son utilizados pola poboación da Comarca para cursar diferentes ensinanzas oficiais, obtendo no ano 2011 a seguinte distribución da poboación en función do seu nivel de estudos.

Táboa 8. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca. 2011.

Territorio	Poboación total	Sen estudos	Menores de 16 anos	Primeiro grao	Segundo grao	Estudos superiores
Galicia	2.759.888	11,4%	12,6%	14,9%	47,3%	13,9%
Provincia da Coruña	1.137.555	11,0%	12,7%	14,2%	46,5%	15,5%
Comarca de Noia	35.085	14,6%	11,9%	17,5%	47,4%	8,6%

Fonte: IGE

A táboa amosa un contexto formativo da cidadanía da Comarca marcado pola existencia de diferenzas con respecto a Galicia e á Provincia. Así, a porcentaxe de persoas sen estudos (ou que foron menos de 5 anos á escola) é 3 puntos superior á dos territorios de referencia. Esta diferenza matízase no relativo ás persoas menores de 16 anos que estaban a cursar estudos oficiais, en tanto que se incrementa a favor da Comarca en relación ás persoas con primeiro grao de estudos ou estudos primarios (persoas que foron á escola 5 anos ou máis sen completar EXB, ESO ou bacharelato elemental).

As diferenzas volven aparecer ó analizar o chanzo máis elevado da estrutura de estudos xa que, se ben a Comarca presenta case un 9% da súa poboación con este nivel de estudos, tanto Galicia como a Provincia da Coruña amosan entre 5 e 7 puntos máis que a comarca.

Neste sentido, de xeito coherente coa estrutura demográfica previamente analizada, obsérvase como o nivel académico xeral da poboación responde á elevada idade da mesma, de tal xeito que poboacións máis avellentadas puideron contar con menores posibilidades de acceder ó ensino público e, polo tanto, engrosan os chanzos máis básicos da distribución.

Ademais, o descenso demográfico xeneralizado (aínda que non moi acelerado) na Comarca nos anos 80 coincide coas xeracións que tiveron a posibilidade de acceder ó ensino universitario na década dos 90, de tal xeito que en termos relativos a porcentaxe de estudantes achegados pola Comarca ás Universidades é substancialmente menor ó achegado por outros territorios cunha menor incidencia da crise demográfica, o cal pode determinar en boa medida as diferenzas observadas.

2.2 A COHESIÓN SOCIAL.

Na breve análise realizada, a Comarca de Noia presenta, de xeito comparado coa provincia e con Galicia, uns datos económicos que a sitúan dentro dun grupo de comarcas de PIB por habitante intermedias entre as que se atopan Arzúa, Bergantiños, Ortegá, Terra de Melide, Terra de Soneira ou o Xallas

Esta situación, afastada das comarcas xeradoras de renda que son A Coruña ou Santiago (alén do Eume polo caso particular do Concello de As Pontes), conxuntamente co seu tecido empresarial centrado en micro-empresas (persoas físicas) adicadas ó comercio e á hostalaría e cun sector pesqueiro con consistencia laboral, leva a prestar unha especial atención ós diferentes indicadores propios da cohesión social.

Neste sentido, salienta o indicador da taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020)⁵ cuxa evolución se observa na seguinte táboa.

Táboa 9. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área Barbanza-Noia. 2011 – 2016.

Territorio	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Galicia	22,05	23,58	22,83	22,11	22,55	20,33
Provincia da Coruña	21,49	21,49	22,27	19,95	19,13	18,04
Área Barbanza-Noia	19,34	28,53	17,81	19,91	21,46	20,81

Fonte: IGE

A análise da taxa de risco de pobreza ou exclusión social indica, para o ano 2016, que esta supera o 20% da poboación da área. É dicir, unha de cada cinco persoas da área do Barbanza-Noia atópase en situación de carencia material severa ou que contan cunha renda mensual por baixo do limiar de pobreza, situado no 60% da mediana dos ingresos equivalentes de todas as persoas galegas, que suporía 638,68€ mensuais para o caso de acollerse á cifra de limiar do risco de pobreza do conxunto de Galicia ou 669,55€ para o caso de acollerse á cifra do limiar do risco de pobreza para a provincia da Coruña do 2016.

A taxa de risco de pobreza na área Barbanza-Noia evoluciona de forma irregular, aumentando do ano 2011 ao ano 2012 en 10 puntos, para diminuír 11 puntos no 2013 e manterse ao 20% da poboación no anos 2013-2016. A excepción da taxa acadada no ano 2012 (28%) que era notablemente superior aos datos presentados en Galicia e na provincia da Coruña, na seguinte serie de anos a área do Barbanza-Noia sitúase nuns datos lixeiramente superiores ós da provincia á par que lixeiramente inferiores aos datos galegos

A evolución amosada pola taxa de risco de pobreza é parella á que amosan outros indicadores como é, por exemplo, a taxa de fogares que chegan con dificultade a fin de mes. Así, no ano 2016 esta cifra desta taxa para a Área sitúase no 44,5% do total, e no 8% de fogares que chegan a fin de mes con moita dificultade. Este indicador amosaba o seu teito no ano 2007 cun 57,6% de fogares que

---

⁵ Este indicador define a poboación en risco de pobreza ou exclusión social é aquela que está nalgunha das seguintes situacións: (I) En risco de pobreza: o ingreso por unidade de consumo está por debaixo do 60% da mediana dos ingresos por unidade de consumo; (II) En carencia material severa; e (III) Persoas de 0 a 59 anos que viven en fogares sen ingresos de traballo ou con baixa intensidade de ingresos de traballo, é dicir, onde o número de días que os adultos de 18 a 59 anos dese fogar tiveron ingresos por traballo supón ata o 20% do número total de días que poderían telos durante o ano natural anterior á realización da enquisa

chegaban a fin de mes con dificultade, seguido do ano 2014 no que esta declaración era realizada polo 54,9% dos fogares.

Con respecto ás cifras de ingresos fixadas estatisticamente para considerar un fogar dentro da categoría de dificultade ou moita dificultade para chegar a fin de mes, para o conxunto de Galicia establécese para o 2016 que a mediana de ingresos ascende a 1.490€ no caso da dificultade e 883€ no caso da moita dificultade. Estas cifras son, para o caso da provincia da Coruña, de 1.575€ e 880€ respectivamente.

Neste sentido, é preciso indicar que, se ben o diferencial na taxa de risco de pobreza era beneficioso para a Área (a excepción do ano 2012, e no 2016 de maneira axustada) xa que as cifras de Galicia e da provincia amosaban datos peores, no caso da dificultade para chegar a fin de mes a situación revértese, situándose o dato da Área entre 3 e 14 puntos superior ós datos de Galicia dende o 2011, e entre 3 e 16 no caso provincial. Ben é certo que no ano 2015 e 2016, as familias da área do Barbanza-Noia presentan máis facilidade para chegar a fin de mes.

Estes datos relaciónanse co nivel de ingresos dos fogares do territorio que para o ano 2016 amosa un promedio fixado en 2.040€ mensuais para os fogares da Área, cifra intermedia entre os 2.007€ de Galicia e os 2.095€ do total da provincia. Ademais, en termos de ingresos por cada persoa que forman parte do fogar, estímase que esta cifra para a Área, no mesmo 2016, sitúase nos 737€ mensuais, cifra inferior tanto á de Galicia (792€) como á da provincia (834€). A continuación preséntase a táboa cos datos da evolución das cifras mencionadas ó longo dos últimos anos.

Táboa 10. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área Barbanza-Noia da Coruña. 2011 – 2016.

Ano	Galicia		Provincia		Área Barbanza-Noia	
	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa
2011	1.908€	745€	1.984€	772€	1.827€	649€
2012	1.906€	734€	1.995€	775€	1.773€	630€
2013	1.910€	744€	1.993€	783€	1.963€	696€
2014	1.915€	749€	2.015€	795€	1.905€	679€
2015	1.930€	759€	2.036€	807€	1.951€	700€
2016	2.007€	792€	2.095€	834€	2.040€	737€

Fonte: IGE

Como se observa, a táboa amosa datos onde os ingresos medios dos fogares e das persoas son crecentes no período analizado, sobre todo dende o ano 2013. Nesta tendencia a Área amosa unha mellor evolución ca dos territorios de referencia, se ben é preciso indicar que o punto de partida é substancialmente menor tanto en ingresos dos fogares como en ingresos das persoas.

Así, a área do Barbanza-Noia presenta uns ingresos por fogares inferiores á media provincial, se ben no tocante á media galega presenta unha evolución dispar, sendo menor nos anos 2011, 2012 e 2014, mentres que presenta uns mellores datos nos anos 2013, 2015 e 2016. Polo que respecta ós ingresos por persoa, a área presenta uns datos máis baixos que os que amosan a Provincia da Coruña

e Galicia. Respecto á primeira, varía entre 87 e 145€ menos por persoa, mentres que o abano respecto a Galicia varía entre 30 e 222€ menos.

Ademais destes datos que amosan a evolución dos Ingresos por persoa e fogar a nivel provincial e de Área para o ano 2016, os datos oficiais ofrecen a posibilidade de afondar na realidade da renda dispoñible bruta por habitante.

Este indicador, desagregado a nivel municipal e comarcal, obtense a partir do saldo de rendas primarias sumando as prestacións sociais e as transferencias correntes que son un recurso para os fogares; e restando os impostos sobre a renda, as cotizacións sociais e as transferencias correntes. Polo que é relevante para amosar a situación económica da cidadanía na comarca con respecto ós territorios de referencia.

Táboa 11. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Noia e Concellos. 2010 – 2015.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	13.661€	13.365€	13.838€
Provincia da Coruña	14.488€	14.247€	14.751€
Comarca de Noia	11.742€	11.560€	12.303€
Concello de Lousame	9.489€	9.145€	9.996€
Concello de Noia	12.848€	12.564€	13.261€
Concello de Outes	11.317€	11.471€	12.516€
Concello de Porto do Son	11.276€	11.057€	11.593€

Fonte: IGE

Os datos oficiais da renda dispoñible por habitante amosan un escenario marcado pola presenza dunha etapa inicial decrecente que se complementa cunha segunda etapa á alza, obtendo en termos xerais ó longo do período estudado unha estabilidade xeral que non recupera as cifras máximas de renda acadadas no ano 2008.

En termos territoriais, obsérvase que a renda da Comarca representa en todo o período entre o 81% e o 83% da renda da provincia, e entre o 86% e o 89% da renda de Galicia; de tal xeito que en termos xerais a cidadanía da Comarca conta cun 14% e cun 11% de renda menos con respecto ó promedio da provincia da Coruña e de Galicia respectivamente.

En canto á realidade municipal, os datos amosan unha diferenza entre o Concello de Noia e o resto de concellos da comarca. Así, o Concello de Noia presenta mellores rendas, acadando o 95% do dato galego e o 90% provincial. O concello de Outes sitúase en segundo lugar chegando á cota do 90% da renda galega e o 85% da coruñesa. O Porto do Son cubre o 84% e 79% dos territorios de referencia, sendo o concello de Lousame o que presenta os datos máis baixos da comarca, co 72% do dato de Galicia e o 68% da provincia da Coruña.

Dentro desta análise é relevante deterse na procedencia dos ingresos dos fogares. Esta aproximación realízase atendendo ós datos oficiais vixentes que permiten un achegamento territorial á realidade

de Galicia e da provincia, e que amosan información sobre as orixes destes ingresos en función do traballo por conta allea, por conta propia, por prestacións ou por rendas e outros ingresos. A continuación amósanse os datos en evolución dende o ano 2011.

Táboa 12. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Traballo por conta allea		Traballo por conta propia		Prestacións		Rendas e outros	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	52,93	54,62	10,05	9,5	33,86	32,64	3,15	3,25
2012	50,58	52,78	10,16	9,96	36,31	34,28	2,95	2,99
2013	49,87	51,69	10,48	10,74	36,9	34,81	2,75	2,76
2014	50,43	52,14	9,87	9,75	36,87	35	2,82	3,1
2015	50,84	53,26	9,89	8,87	36,35	34,75	2,92	3,12
2016	50,47	51,99	10,49	10,43	36,02	34,31	3,02	3,27

Fonte: IGE

A táboa recolle a evolución da estrutura de ingresos dos fogares onde se observa como ó longo do período as diferentes orixes de fondos amosan estabilidade. Así, para o caso de Galicia o traballo por conta allea supón ó redor do 50% dos ingresos dos fogares, en tanto que as prestacións supoñen o 36% e o traballo por conta propia non supera o 10,5%. As porcentaxes e a evolución difiren pouco para o caso da provincia, se ben o peso do traballo por conta allea sitúase ó redor do 52% e as prestacións no 34%, en tanto que o traballo por conta propia tampouco supera o 10,5% xa observado para o conxunto de Galicia.

De igual xeito có realizado no estudo da renda dispoñible, é posible analizar o peso das prestacións sobre o total da renda das persoas a nivel municipal e comarcal, para o ano 2015.

Táboa 13. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Noia e Concellos. 2010 – 2015⁶.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	29%	32%	32%
Provincia da Coruña	28%	31%	31%
Comarca de Noia	32%	35%	35%
Concello de Lousame	37%	41%	40%
Concello de Noia	30%	33%	33%
Concello de Outes	34%	37%	38%
Concello de Porto do Son	32%	35%	35%

Fonte: IGE

⁶ Esta análise constrúese sobre os datos oficiais procedentes do IGE relacionados coa conta de distribución secundaria da renda, que amosa como se asigna o saldo das rendas primarias dos fogares por medio da redistribución, é dicir, mediante os impostos correntes sobre a renda, o patrimonio, etc., as cotizacións e prestacións sociais en efectivo e as outras transferencias correntes. Nesta conta rexístranse as operacións que para os fogares residentes, constitúen unha redistribución da renda en efectivo, tanto en recursos (prestacións sociais, indemnizacións de seguros non vida, ...) coma en empregos (impostos correntes, cotizacións sociais, primas netas de seguro...). O saldo da conta é a renda dispoñible, que reflicte as operacións correntes e que exclúe, explicitamente, as transferencias de capital, as ganancias e perdas de posesión reais e as consecuencias de sucesos como as catástrofes naturais. Ademais, dentro das prestacións sociais inclúense as prestacións da seguridade social en efectivo, as prestacións doutros sistemas de seguros sociais e as prestacións da asistencia social en efectivo.

Os datos da táboa mostran como a Comarca de Noia supera en todo o período analizado o peso que as prestacións sociais teñen sobre o total de renda no conxunto de Galicia e da provincia, sendo preciso indicar que o incremento do peso evoluciona dun xeito homoxéneo con respecto ós territorios de referencia.

A nivel municipal os datos evolucionan de xeito diferente. No caso de Lousame (o concello con maior peso das prestacións sobre a renda dispoñible dos concellos da comarca de Noia), o ascenso acadou cotas máximas en 2012 chegando ao 41%, mentres que esta cifra diminúe lixeiramente no ano 2015 situando a cifra no 40%. Pola contra, o concello de Outes experimenta unha suba continua das prestacións sobre as rendas pasando dun 34% no ano 2010 a un 38% no 2015. Por outra banda, tanto Noia coma Porto do Son sufriron unha evolución á alza no primeiro tramo (2010-2012) e no segundo tramo (2012-2015) mantiveron o peso das prestacións sobre as rendas na mesma porcentaxe; un 33% no primeiro concello e un 35% no segundo.

Dentro desta análise, é preciso deterse nas cantidades ingresadas atendendo á fonte do ingreso do fogar. Así, como recolle a táboa 10, na actualidade o ingreso promedio dos fogares rolda os 2.000€ para Galicia, a provincia e a Área de Barbanza-Noia, pero estas cifras poden ser desagregadas atendendo á súa procedencia, é dicir, a se o ingreso procede do traballo ou son as prestacións a fonte principal. Neste sentido, e co obxectivo de afondar na realidade dos fogares, tomase a mediana de ingresos⁷ como indicador.

Táboa 14. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal. Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Ingresos do traballo		Ingresos por prestacións	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	2.033	2.100	1.212	1.276
2012	2.080	2.143	1.243	1.283
2013	2.057	2.073	1.265	1.334
2014	2.100	2.164	1.282	1.329
2015	2.100	2.190	1.293	1.342
2016	2.150	2.199	1.365	1.400

Fonte: IGE

Segundo os datos presentados na táboa, a mediana das contías percibidas polos fogares en función da súa principal fonte de ingresos, dentro dun contexto xeral de incremento limitado das cantidades, obsérvase que os fogares cuxo ingreso principal procede de prestacións contan cunha cifra que rolda o 60% dos ingresos dos fogares cuxo ingreso principal procede do traballo. Ademais, tamén é posible advertir unha limitada diferenza tanto en ingresos do traballo como en ingresos procedentes de prestacións favorable á provincia da Coruña.

Estudando as contías relacionadas cos ingresos procedentes do traballo, estas proceden maioritariamente dos salarios ou do traballo por conta allea, como xa se recolle na táboa 12. Así,

⁷ A mediana dos ingresos é o valor que, ordenando todos os fogares de menor a maior ingreso, deixa unha metade deles por debaixo do dito valor e a outra metade por enriba.

para o ano 2014 o salario bruto anual promedio en Galicia ascendía a 20.195€, sendo preciso diferenciar entre as persoas contratadas con duración indefinida, cuxo salario promedio era de 21.591,5€ e das persoas con contratos de duración determinada, cuxo salario promedio era de 15.229,3€. Esta contía promedio supón un ingreso mensual en termos de salario bruto de 1.552,5€ e, en termos netos, de 1.227,4€.

Con todo, é preciso indicar que para o ano 2014 estímase que un 11,2% dos salarios en Galicia considéranse dentro da categoría de salarios baixos, considerando salario baixo a aquelas persoas que gañan 2/3 ou menos da mediana das ganancias brutas por hora na rexión/país de referencia. Esta cifra é do 11% para a provincia da Coruña.

Polo que respecta ós datos recollidos na táboa 14 é preciso complementalos coa análise do número de fogares nos que os ingresos por prestacións representan máis do 50% do total de ingresos. Neste sentido, as cifras oficiais de Galicia e da provincia para o período 2011 – 2016 amosan un abano de fogares do 42% - 44% que integran este grupo, en tanto que na provincia este abano sitúase no 40% - 42%. Con todo, salienta o número de fogares nos que o ingreso por prestacións supón o total dos ingresos, que para o 2016 se sitúa en Galicia no 31% e na provincia no 28% do total.

Con respecto á realidade da Área do Barbanza-Noia na que se integra a Comarca de Noia, para o ano 2016 a porcentaxe de fogares nas que os ingresos de prestacións superan o 50% do total é do 43%, en tanto que aqueles fogares nos que o único ingreso procede de prestacións é do 27%. Estas cifras amosan altibaixos dende o ano 2011, cunha marxe de dez puntos no caso galego e de 8 na provincia.

Dentro destas prestacións teñen especial importancia as relacionadas coas pensións de carácter contributivo que, no ano 2017, foron percibidas por 9.398 persoas na Comarca de Noia, cun importe medio de 791,25€. Este importe medio evoluciona á alza dende os 711,63€ do ano 2011, aínda que se atopa afastado dos 896,24€ do promedio galego ou dos 927,97€ do promedio das pensións contributivas da provincia.

2.3 OS GASTOS DOS FOGARES.

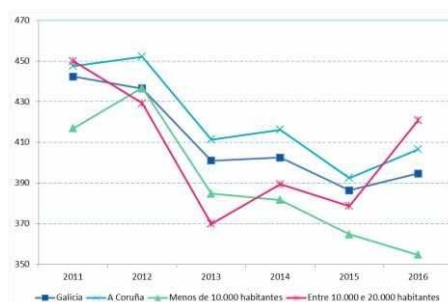
A aproximación á realidade das vivendas no territorio realizado na análise demográfica, complétase no actual apartado co estudo dos principais gastos dos fogares e a súa incidencia sobre os hábitos de vida da poboación o cal, vencellado cos datos expostos sobre a renda e os ingresos analizados no anterior apartado, contribuirá a continuar contextualizando as políticas de benestar.

Tal como se recolle no apartado relativo á dinámica demográfica, no ano 2011 na Comarca de Noia, o 83% das vivendas atopábanse en réxime de propiedade, salientando que o 13% do total de vivendas contaban con hipotecas activas. Esta porcentaxe é substancialmente inferior á realidade da provincia e de Galicia, onde as hipotecas activas no 2011 corresponden ó 25% e ó 23% do total de vivendas respectivamente. Con todo, estes datos poden ser actualizados para o 2016, aínda que non se corresponden á Comarca senón á Área do Barbanza-Noia, pero o escenario non varía en exceso ó

amosar un 15,5% do total de fogares da Área con hipotecas activas. Polo que respecta ós territorios de referencia, as cifras evolucionan á baixa tanto para Galicia como para a provincia, amosando un 18,7% e un 20,3% respectivamente, de vivendas con hipotecas activas.

Con respecto ó gasto que supón unha hipoteca activa, os datos oficiais proporcionan as cifras de custo medio para Galicia e para a provincia da Coruña, ofrecendo tamén a posibilidade de estudar o custo medio para os Concellos de menos de 10.000 habitantes (Lousame, Outes e Porto do Son), e aqueles concellos de entre 10.000 e 20.000 habitantes (entre os que se atopa o concello de Noia). A continuación amósase a evolución do gasto.

Gráfico 11. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos menores de 10.000 habitantes. 2011-2018.

Fonte: IGE

Como se pode comprobar no gráfico, a evolución do custo mensual das hipotecas é descendente en todo o período analizado a excepción da última anualidade, onde o dato para Galicia e para a provincia da Coruña repunta lixeiramente. Con todo, o custo mensual para os Concellos menores de 10.000 habitantes é substancialmente menor, supoñendo no ano 2016 o 90% do custo de Galicia e o 87% do custo da provincia, de tal xeito que a cifra final da serie para estes concellos, que supón 354,8€ mensuais pode representar unha imaxe fiel da contía a afrontar polo 13,9% de vivendas dos tres concellos incluídos nesta clasificación que contan con hipotecas activas mencionadas con anterioridade. Noia, como concello de entre 10.000 e 20.000 habitantes, sitúase cuns gastos medios mensuais da hipoteca máis elevados, en comparación tanto cos concellos menores de 10.000 habitantes coma os gastos que se soportan en Galicia e na Provincia da Coruña. Así, o repunte no último ano sitúa a este tipo de concellos (entre 10.000 e 20.000) como os que maior custe de hipoteca teñen (420,82€ mensuais).

Outro dos elementos que a ter en conta á hora de estudar as condicións socioeconómicas da poboación é o relacionado co aforro que os fogares declaran afrontar en alimentos e reparacións⁸. Así, se ben a porcentaxe de fogares que declara este tipo de aforro en Galicia e na provincia é do 44% e do 42,7% para o ano 2016, na Área do Barbanza-Noia esta porcentaxe elévase ata o 66,95%, sendo

⁸ O aforro en alimentos defínese como o aforro que tivo lugar ó ser o propio fogar o que os produce u ben llos regalou algún familiar ou amigo e, polo tanto, lle evitou ao fogar a súa compra. Con respecto ó aforro en reparacións, refírese a que algún membro do fogar, familiar ou amigo realizou tarefas tales como pintar, reparar avarías, facer ou montar mobles... que supuxeron para o fogar un aforro de máis de 500 euros. Definicións obtidas do IGE.

a segunda área con maior aforro nos gastos adicados alimentos ou reparacións tras a Área da Coruña Suroriental.

Ademais, á hora de cuantificar este aforro, os datos oficiais amosan que, en tanto en termos xerais os fogares que aforran en Galicia e na provincia declaran uns aforros promedio de 67€ e 72€ mensuais respectivamente, os fogares da Área do Barbanza-Noia establecen a súa cifra nuns 65,9€ mensuais para o ano 2016.

2.4 SÍNTESE DO CONTEXTO SOCIOECONÓMICO NA COMARCA.

Noia é unha comarca cun PIB per cápita menor có presentado en Galicia e na provincia, onde o tecido económico susténtase no sector servizos (47% -comercio e hostalaría principalmente-) e na pesca (35%); cunha presenza do sector industrial (5,7%) que se ve dobrada pola situación da construción (que ocupa o 12% da actividade comarcal). Esta actividade económica é desenvolvida maioritariamente a través de persoas físicas.

Polo que respecta á situación social que se está a dar na Comarca de Noia, cabe salientar que o 20% da poboación está en risco de pobreza ou exclusión social segundo o indicador da Estratexia Europa 2020. Con todo, a evolución que presentan os fogares respecto á facilidade que teñen para chegar a fin de mes evoluciona favorablemente, pasando un 75% dos fogares chegando con dificultade no ano 2007 a un 44% no 2016.

Neste sentido, cabe sinalar que os datos relacionados coa renda dispoñible bruta por habitante na Comarca son inferiores ós galegos e provinciais, destacando o elevado peso que teñen as prestacións nesta renda. Así, o peso das prestacións a nivel comarcal é superior ó dato galego e provincial, pero a nivel municipal, casos como o de Lousame no que o 40% da renda dispoñible procede das prestacións, indican a relevancia que teñen as transferencias públicas na economía local e comarcal.

3. Os servizos sociais. Situación e evolución.

As administracións locais, atendendo á normativa vixente, teñen un rol fundamental dentro do conxunto coordinado de prestacións, programas e equipamentos que son as políticas de benestar, destinadas estas a garantir a igualdade de oportunidades no acceso á calidade de vida e á participación social de toda a poboación.

Neste sentido, dentro do conxunto de servizos integrados dentro do sistema público de servizos sociais, é responsabilidade das administracións locais a xestión dos servizos sociais comunitarios, entendidos como o acceso normalizado ós servizos sociais e primeiro nivel de intervención (Art. 9.1 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia), sendo, por tanto, a súa función principal a atención ós cidadáns no achegamento e acceso ó sistema de servizos sociais.

A continuación serán analizadas diferentes variables relacionadas tanto coa existencia e localización de entidades (públicas, privadas e sociais) que traballan en materia de benestar na comarca, como coa súa actividade. Así, dentro deste apartado, estudaranse aspectos como os equipamentos e a súa evolución ó longo do tempo, o financiamento das entidades públicas e os seus equipos de traballo, ou os programas máis salientables que estas desenvolven, facendo especial fincapé naqueles servizos locais de elevada capilaridade territorial e de salientable impacto en termos de emprego e de atención ás persoas usuarias, como é o caso do Servizo de Axuda no Fogar.

3.1 AS ENTIDADES E OS EQUIPAMENTOS DE BENESTAR NA COMARCA.

O conxunto de servizos e prestacións que conforman o sistema de servizos sociais precisa contar coas infraestruturas e equipamentos suficientes que permitan unha axeitada prestación dos mesmos, así como un desenvolvemento que responda tanto á realidade da poboación como ás necesidades dos cidadáns de cada territorio.

Neste sentido, é necesario coñecer a rede de axentes sociais, tanto de titularidade pública como privada, que integran o sistema de servizos sociais da Comarca, así como identificar e ter unha imaxe clara dos centros e equipamentos que, no eido do benestar social, actúan e traballan no territorio da comarca.

A)As Entidades de Servizos Sociais⁹.

Na Comarca de Noia hai 20 entidades prestadoras de servizos sociais.

Das 20 entidades presentes na comarca 4 son de titularidade pública e 16 son de titularidade privada, das cales 9 pertencen a iniciativas sociais.

Entidades públicas:

- 1 Concello de Lousame
- 2 Concello de Noia
- 3 Concello de Outes
- 4 Concello de Porto do Son

Entidades de iniciativa social:

- 5 Asociación club de pensionistas de Noia – Noia
- 6 Asociación Loa – Porto do Son
- 7 Asociación pro saúde mental A Creba – Noia
- 8 Asociación Socio-educativa O Parque – Porto do Son
- 9 Club de xubilados Virxe do Carme – Porto do Son
- 10 Fundación Romero Blanco – Monroy – Noia
- 11 Iglesia Evangélica centro cristiano de Noia Asambleas de Dios – Noia
- 12 MISELA (Asociación de persoas con discapacidade da comarca de Noia e Muros) – Noia
- 13 MM Trinitarias Monasterio de San José y de la I.C. – Noia

Entidades de iniciativa privada:

- 14 Centros de Mayores la Paz San Cosme S.L. – Outes
- 15 Gardería Ludoteca Xoaniña, SLL – Noia
- 16 M.J. N. R. – Noia
- 17 Pimosa Servizos Integrals S.L. – Noia
- 18 Son a Túa Axuda S.L. – Porto do Son
- 19 S. I. F. – Noia
- 20 T. R. V. – Noia

---

⁹ Neste apartado recóllense as entidades que están rexistradas no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca de Noia, ata o 30/06/2018.

Imaxe 2. Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da Comarca de Noia.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

Tal e como se pode observar no mapa a distribución das entidades entre os concellos da comarca é a seguinte: hai 1 entidade de servizos sociais no concello de Lousame, 12 entidades en Noia, 2 no concello de Outes e 5 entidades no Porto do Son. Así, na liña do indicado ó longo do documento, Noia constitúese como a centralidade comarcal tamén en termos de localización de entidades de servizos sociais.

Os principais ámbitos de actuación das entidades domiciliadas na Comarca de Noia, en base ás áreas estratéxicas de actuación das entidades prestadoras de servizos sociais que establece o artigo 12.2 do Decreto 254/2011¹⁰ e que o Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais dependente da Consellería de Política Social da Xunta de Galicia inscribe, son as persoas maiores e a infancia, a pesar de que as persoas con discapacidade, a dependencia ou a inclusión tamén son obxecto de atención por parte das entidades da comarca.

Polo que respecta ás entidades de titularidade pública, é dicir, as administracións locais, estas pola súa función de atención ós cidadáns no seu acceso ós servizos sociais, teñen un ámbito de actuación amplo e que abarca tódalas áreas.

B) Os Centros de Servizos Sociais¹¹.

A comarca de Noia ten domiciliados un total de 21 centros de servizos sociais, destes 7 son de titularidade pública, 7 son centros de iniciativa social e outros 7 corresponden a centros de titularidade privada.

Centros públicos:

- 1 Centro de día de Outes – Outes
- 2 Centro de día para persoas maiores de Lousame – Lousame
- 3 Centro de día Porto do Son – Porto do Son

¹⁰ Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regula o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais de Galicia (DOG nº 14, do 20 de xaneiro de 2012).

¹¹ Neste apartado recóllense os centros que están rexistrados no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca de Noia, ata o 30/06/2018.

- 4 Centro de servizos sociais de Outes – Outes
- 5 Escola infantil de Porto do Son – Porto do Son
- 6 Punto de atención á infancia de Lousame – Lousame
- 7 Punto de atención á infancia de Outes – Outes

Centros de iniciativa social:

- 8 Centro de día de Valadares – Outes
- 9 Centro de día para persoas con discapacidade MISELA – Noia
- 10 Centro ocupacional A Creba – Noia
- 11 Centro ocupacional MISELA – Noia
- 12 Centro ocupacional Valadares – Outes
- 13 Clube xubilados Virxe do Carme – Porto do Son
- 14 Escola infantil O Parque – Porto do Son

Centros de iniciativa privada:

- 15 Centro de día Domusvi Noia – Noia
- 16 Escola infantil Agarimos – Noia
- 17 Escola infantil Golfiños de Noia – Noia
- 18 Escola infantil Xoaniña de Noia – Noia
- 19 Residencia Domusvi Noia – Noia
- 20 Vivenda comunitaria La Paz – Outes
- 21 Vivenda comunitaria La Paz II – Outes

Imaxe 3. Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da Comarca de Noia.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

O Concello de Lousame conta con 2 centros, o de Noia con 8 centros de servizos sociais, no concello de Outes hai domiciliados 7 centros e 4 no Porto do Son.

Táboa 15. Distribución dos centros de servizos sociais da Comarca de Noia segundo o seu ámbito de actuación.

Ámbito de actuación	Centros		
	Titularidade pública	Titularidade privada	
		Iniciativa social	Iniciativa privada
Dependencia			2

Ámbito de actuación	Centros		
	Titularidade pública	Titularidade privada	
		Iniciativa social	Iniciativa privada
Discapacidade		5	
Infancia	3	1	3
Maiores	4	1	2

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

A táboa anterior amosa que a área de actuación da atención á infancia e ás persoas maiores son os ámbitos que contan cun número maior de centros na comarca, tanto dende o ámbito público como do privado. Así, a comarca conta cun total de 7 centros de atención á infancia, dos cales 5 son escolas infantís e 2 corresponden a puntos de atención á infancia. Os centros adicados á atención ás persoas maiores son tamén 7, dos cales 3 son centros de día, 2 son vivendas tuteladas, 1 e un centro social e outro é un fogar/clube.

Os centros que traballan coas persoas con discapacidade son todos de iniciativa social. Dos 5 centros que hai na comarca, 2 son centros de día e 3 son centros ocupacionais. Polo que respecta a atención ás persoas dependentes, esta cóbrease principalmente a través da iniciativa privada cun centro de día e unha residencia.

Os 21 centros cos que conta Comarca de Noia distribúense segundo a súa tipoloxía segundo recolle a seguinte táboa:

Táboa 16. Número de centros de servizos sociais da Comarca de Noia segundo a súa tipoloxía e número de prazas totais autorizadas.2018.

Tipo de centros	Ámbito de actuación	Número	Titularidade	Concello no que se localiza	Total prazas autorizadas
Centro de día	Maiores	3	Pública	Outes	30
				Lousame	40
				Porto do Son	40
	Discapacidade	1	Social	Outes	20
				Noia	20
				Dependencia	1
Centro social	Maiores	1	Publica	Outes	-
Centro ocupacional	Discapacidade	3	Social	Noia	20
				Noia	10
				Outes	50
Fogares e clubs	Maiores	1	Social	Porto do Son	-
Escola infantil	Infancia	5	Pública	Porto do Son	41
			Social	Porto do Son	30
			Privada	Noia	36
			Privada	Noia	41
			Privada	Noia	39
Punto de atención á infancia	Infancia	2	Pública	Lousame	20
				Outes	20
Residencia	Dependentes	1	Privada	Noia	151

Tipo de centros	Ámbito de actuación	Número	Titularidade	Concello no que se localiza	Total prazas autorizadas
Vivenda/ piso tutelado	Maiores	2	Privada	Outes	12
				Outes	12

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

Para a atención ás persoas maiores e á dependencia non residencial a Comarca conta con 4 centros e un total de 170 prazas autorizadas. Tódolos concellos da Comarca contan cun centro de día, os de Lousame e Porto do Son, os dous municipais, contan con 40 prazas cada un, o centro de día do Concello de Outes está xestionado polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar e conta con 30 prazas, e o centro de día de Noia é de iniciativa privada e dispón de 60 prazas autorizadas. Polo que respecta á atención residencial, a comarca conta cunha residencia de titularidade privada no concello de Noia cunha capacidade de 151 prazas autorizadas e dúas vivendas comunitarias en Outes con cadansúas 12 prazas.

Na comarca hai un total de 7 centros de atención á primeira infancia, 5 escolas infantís, cun total de 187 prazas, e 2 puntos de atención a infancia con 40 prazas en total. Os puntos de atención á infancia están localizados un no Concello de Lousame, con 20 prazas, e outro no de Outes, con tamén 20 prazas, os dous centros son de titularidade pública. Así, o Concello de Noia conta con 3 escolas infantís, todas de iniciativa privada, e cun total de 116 prazas. No Porto do Son hai 2 escolas infantís, unha de titularidade pública que dispón de 41 prazas, e outra de iniciativa social con 30 prazas autorizadas.

Para a atención ás persoas con discapacidade a Comarca de Noia conta cun total de 5 centros, 2 son centros de atención non residencial (centros de día) cunha capacidade total de 40 prazas autorizadas, un no concello de Outes (20 prazas) e outro no concello de Noia (20 prazas); e 3 son centros ocupacionais. Os centros ocupacionais están localizados 2 no concello de Noia, un con 20 prazas e outro con 10 prazas autorizadas, e 1 no concello de Outes, con 50 prazas. Así, a comarca conta cun total de 80 prazas para a atención ás persoas con discapacidade nos centros ocupacionais xestionados polas diferentes entidades sociais presentes no territorio (A Creba, Adisbismur e MISELA).

Análise e cobertura dos centros.

A Lei 13/2008 de servizos sociais de Galicia no artigo 44.2 define o instrumento de planificación encargado tanto da definición das áreas sociais de Galicia como dos criterios de dotación de centros e servizos sociais no territorio, ó Mapa galego de servizos sociais.

Se ben o Mapa galego de servizos sociais non está publicado nos termos que recolle a Lei 13/2008, no ano 2008 a Xunta de Galicia publica o “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*”. Esta publicación contén tanto o inventario dos recursos sociais de Galicia, para identificar os recursos existentes no territorio no eido dos servizos sociais, como os criterios para a dotación de centros e servizos sociais, definindo, para determinados

equipamentos, as ratios de cobertura obxectivo a lograr nos vindeiros anos para os diferentes territorios.

Nesta diagnose emprégase a metodoloxía definida no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” para a determinación das ratios de cobertura así como para as prazas obxectivo dos diferentes equipamentos sociais, co obxectivo de poder establecer unha comparativa e describir a situación actual dos equipamentos de servizos sociais atendendo ó ámbito territorial obxecto desta diagnose, o comarcal, que define nalgúns casos das áreas sociais definidas no Mapa.

No “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” a Comarca de Noia inclúese na área social denominada área semiurbana 3 que está formada polos concellos de Lousame, Noia Outes e Porto do Son, é dicir, os mesmos que forman a Comarca de Noia.

Os centros de atención ás persoas maiores.

No ano 2005¹² a comarca contaba con 3 centros residenciais, un gran centro residencial, con 151 prazas, e unha miniresidencia, con 40 prazas, no concello de Noia e unha vivenda comunitaria, con 12 prazas, no Concello de Outes. Así, o índice de cobertura das 203 prazas autorizadas na comarca era do 2,52¹³

No 2017 a comarca segue a contar con 3 centros residenciais e un total de 175 prazas autorizadas. Os centros cos que conta son un gran centro residencial, con 151 prazas, e dúas vivendas comunitarias con cadansúas 12 prazas. O índice de cobertura que supón as 175 prazas autorizadas é do 1,89, máis lonxe que hai 12 anos da ratio do 5¹⁴% de prazas residenciais por área que determina o *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*. Neste sentido, para acadar o obxectivo a Comarca debería contar con 466 prazas autorizadas, o que supón que para lograr o obxectivo faltan 291 prazas en centros residencias para a atención a persoas maiores e dependentes na comarca.

Polo que respecta ós centros non residenciais, centros de día, no 2005 a área da que forma parte a Comarca de Noia contaba cun centro, cunha capacidade de 40 prazas e un índice de cobertura do 0,50. No 2017 a Comarca conta con 4 centros de día e un total de 170 prazas autorizadas. Cada un dos concellos da Comarca contan cun centro destas características, de titularidade pública nos concellos de Lousame (40 prazas), Outes (30 prazas) e Porto do Son (40 prazas) e de titularidade privada no Concello de Noia (60 prazas). O índice de cobertura no 2017 dos equipamentos non

---

¹² Os datos que recolle o “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” corresponden ó ano 2005.

¹³ O índice de cobertura dos centros de atención ás persoas maiores no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” determínase segundo a seguinte fórmula número de prazas en centros adicados á atención as persoas maiores entre o número de persoas maiores de 65 anos.

¹⁴ A Secretaría Xeral de Benestar establece no 5% a ratio de prazas residencias mínima por área, obxectivo que se recolle no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*”

residenciais é do 1,83, moi próximo ó 2¹⁵% do obxectivo de prazas en centros non residenciais que determina o *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*. Na comarca, para acadar este obxectivo faltan 16 prazas.

Táboa 17. Evolución ratio de cobertura nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.

Tipo de centro	Ratios de cobertura obxectivo	Ano	Nº de centros	Prazas totais	índice de cobertura ≥ 65 anos (%)	Prazas ratios obxectivos	Diferenza de prazas
Residencias	5	2005	3	203	2,52	403	-200
		2017	3	175	1,88	466	-291
Centros de día	2	2005	1	40	0,5	161	-121
		2017	4	170	1,83	186	-16

Fonte: Elaboración propia.

Centros de atención á infancia.

Tódolos concellos da Comarca contan con centros de atención á primeira infancia. No Concello de Lousame hai un punto de atención á infancia (PAI) con 20 prazas, no Concello de Noia hai 3 escolas infantís cun total de 116 prazas, o Concello de Outes conta cun PAI con 20 prazas, e o Concello de Porto do Son ten 2 escolas infantís cun total de 71 prazas autorizadas.

A oferta actual de prazas nos centros de atención á primeira infancia na Comarca de Noia é de 227 prazas autorizadas. Esta oferta supón a cobertura do 25,76% das nenas e nenos de entre 0 e 3 anos cos que conta a Comarca no 2017 (880 nenas/os). Neste sentido, na comarca faltan 63 prazas para acadar o obxectivo definido no Cumio de Barcelona da Unión Europea para o 2010 do 33% de taxa de escolarización para menores de 3 anos.

Centros de atención ás persoas con discapacidade.

No 2005 a Comarca contaba cun centro ocupacional, no Concello de Outes, cunha capacidade de 18 prazas.

No ano 2017 a Comarca conta cun total de 5 centros para a atención ás persoas con discapacidade. Tres centros ocupacionais que contan con 80 prazas, polo que se amplía a oferta deste tipo de centros tanto en número de centros como en volume de prazas. Así, o centro do Concello de Outes incrementa ata 50 a oferta de prazas e ábreanse dous novos centros no Concello de Noia, un con 20 prazas e outro con 10. Tamén se incrementa a oferta en centros de atención non residencial (centros de día), xa que no 2017 a Comarca conta con 2 centros de día, un no Concello de Noia con 20 prazas e outro no Concello de Outes con tamén 20 prazas autorizadas.

¹⁵ A Secretaría Xeral de Benestar establece no 2% a ratio de prazas de centros de día mínima por área, obxectivo que se recolle no "Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial".

3.2 OS DEPARTAMENTOS MUNICIPAIS DE BENESTAR.

A) O financiamento dos Servizos Sociais.

Para que os servizos sociais comunitarios poidan desenvolver de xeito óptimo os seus programas e servizos é necesario contar cun financiamento apropiado dos mesmos. Segundo a normativa vixente as fontes de financiamento dos servizos sociais comunitarios son (I) os orzamentos das entidades locais, (II) as achegas que realicen as Deputacións provinciais, (III) as achegas realizadas pola Xunta de Galicia e (IV) os ingresos xerados en concepto de copagamento que realizan as persoas usuarias dos servizos.

Así a clasificación por programas¹⁶ dos orzamentos municipais permite identificar os créditos iniciais que as corporacións destinan a “Servizos sociais e promoción social¹⁷”, identificada esta como política de gasto 23 da súa clasificación interna da estrutura orzamentaria.

Táboa 18. Orzamento municipal dos Concellos da Comarca de Noia para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.

Concello	Orzamento municipal	Política de gasto 23: Servizos Sociais e promoción social	% da Política de gasto 23 sobre o Orzamento
Lousame	2.121.839,49 ¹⁸ €	572.693,19 €	26,99%
Noia	11.280.819,11 ¹⁹ €	1.222.507,53 €	10,84%
Outes	4.976.800,96 ²⁰ €	953.831,27 €	19,17%
Porto do Son	8.646.100,32 ²¹ €	594.950,82 €	6,88%

Fonte: BOP coa aprobación definitiva dos orzamentos municipais para o exercicio 2018 e Ministerio de Facenda <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx>

Tal e como recolle a táboa, o gasto dos concellos da Comarca en “servizos sociais e promoción social”, é dicir, na política de gasto 23 dos orzamentos, vai do 26,99% que destina o Concello de

¹⁶ Segundo a Orden EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais.

¹⁷ A Orden EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais, no anexo I define a política de gasto 23: Servizos sociais e promoción social neste sentido: “Imputaranse a esta política de gasto os levados a cabo pola entidade local para a promoción da igualdade de xénero, promoción e reinserción social de marxinados, así como para a xestión dos servizos sociais; prestación de servizos a persoas dependentes e de asistencia social, residencias de anciáns e outros de natureza análoga. Tamén se incluírán as transferencias finalistas a entidades e familias que colaboren na consecución destes fins.

Incluíranse os gastos correspondentes á Administración Xeral, que corresponderán ás actividades dirixidas á planificación, coordinación, control, organización, xestión administrativa e desenvolvemento de funcións de apoio dos distintos centros directivos que integran a política de gasto.”

¹⁸ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 29/01/2018 (consulta realizada en data 31/07/2019) .

¹⁹ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 31/08/2018 (consulta realizada en data 31/07/2019) e no BOP nº166 de 31 de agosto de 2018.

²⁰ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 28/12/2017 (consulta realizada en data 31/07/2019) e no BOP nº22 de 31 de xaneiro de 2018.

²¹ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 22/03/2018 (consulta realizada en data 31/07/2019) e no BOP nº56 de 22 de marzo de 2018.

Lousame ó 6,88% que asigna o Concello de Porto do Son. En canto ós concellos de Noia e Outes estes dedican ó programa de “servizos sociais e promoción social” o 10,84% e o 19,17% do seu orzamento respectivamente.

En termos de investimento por habitante feito a raíz da aprobación do orzamento municipal do 2018, é posible indicar que Lousame conta con 166,14€ por habitante, Noia 85,52€, Outes 146,43€ e Porto do Son 64,17€.

Polo que respecta ás fontes de financiamento dos servizos sociais comunitarios que supoñen as achegas finalistas que fan tanto a Deputación da Coruña como a Xunta de Galicia ós concellos da comarca é necesario deterse no obxecto que estas teñen segundo a normativa vixente. Neste sentido, as achegas procedentes da Deputación da Coruña teñen como obxecto o apoio ó financiamento do servizo de axuda no fogar básico, a través da contratación dos profesionais de axuda no fogar, e a contratación dos equipos municipais diferentes e complementarios ó do persoal de referencia²².

No referente ás achegas de natureza corrente da Xunta de Galicia, realizadas a través do denominado Plan Concertado mediante o sistema de financiamento recollido no Decreto 99/2012, estas teñen por obxecto o cofinanciamento dos gastos derivados do funcionamento cotiá e desenvolvemento dos servizos sociais comunitarios municipais en cada exercicio orzamentario.

Na seguinte táboa recóllese a evolución, do ano 2016 ó ano 2018, das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais ós concellos da Comarca de Noia. Nesta obsérvase como a evolución foi dispar nos concellos da Comarca, incrementándose as achegas dende un do 5% no Porto do Son ó 72% no Concello de Outes, así como reducíndose un 37% no financiamento percibido polo Concello de Lousame.

---

²² O obxecto de financiamento do **Programa de financiamento dos Servizos Sociais Comunitarios Municipais (FOPPSS)** é “(...)o cofinanciamento dos gastos polos conceptos de salarios e seguridade social do persoal con perfís profesionais diferentes e complementarios ao do/a profesional de referencia (que se regula no artigo 37 do Decreto: persoal auxiliar administrativo, persoal técnico de grao medio e persoal técnico de grao superior) como do persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar, o SAF básico, todo el (...)” (base 3 das bases de financiamento BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FOAXCA** consiste no mantemento, programas e promoción de actividades contemplados na convocatoria véxase base 3 das Bases reguladoras do programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. (BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FO036A** é o impulso as entidades locais a través de “(...)axudas para gastos de mantemento, programas e promoción de actividades(...)” relacionadas coas políticas de envellecemento activo, seguindo a Base 3 das Bases reguladoras do Programa de Subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016 ((BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.)

Táboa 19. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da Comarca de Noia en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018²³.

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 - 2018 (%)
Lousame	70.099,32 €	51.501,50 €	44.492,00 €	-37%
Noia	85.040,58 €	68.072,22 €	91.184,00 €	7%
Outes	58.643,97 €	39.078,97 €	100.987,12 €	72%
Porto do Son	78.056,19 €	62.057,94 €	82.118,00 €	5%

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Deputación da Coruña.

Este incremento no apoio económico da Deputación da Coruña ós servizos sociais comunitarios responde tanto a un cambio do sistema de financiamento da propia Deputación, como á nova fórmula empregada no financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Neste sentido, o novo sistema empregado pola Deputación da Coruña para o financiamento dos servizos sociais comunitarios baséase no apoio directo ós concellos de menos de 20.000 habitantes no financiamento do persoal de servizos sociais comunitarios distinto do/a traballador/a social, conforme os módulos no que se encadra o persoal correspondente: persoal administrativo grupo C1 e C2, persoal técnico A2, persoal técnico A1 e o persoal auxiliar do Servizo de Axuda no Fogar en réxime de libre concorrência (SAF libre concorrência), segundo base 3 das Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2019²⁴.

Polo que respecta ó cofinanciamento²⁵ da administración autonómica para os servizos sociais comunitarios dos Concellos da Comarca de Noia, este tamén incrementou nos últimos anos. Neste

²³ Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/11712 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FOAXCA 2016. BOP núm. 103, do mércores 1 de xuño de 2016.

Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/8711 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FO036A. BOP núm. 82, do luns 2 de maio de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016 (FOPPSS/2016). BOP núm. 39, do luns 29 de febreiro de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 39, do venres 24 de febreiro de 2017.

RP 16525/ 2017 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017 (FOPPSS/2017). BOP núm. 99, do luns 29 de maio de 2017.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 242, do venres 22 de decembro de 2017.

RP núm. 2018/14387 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2018 (FOPPSS/2018). BOP núm. 81, do luns 30 de abril de 2017.

²⁴ BOP nº 5, do martes 5 de xaneiro de 2019.

²⁵ Resolución do 5 de abril de 2016 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2015 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 71, do xoves 14 de abril de 2016.

Resolución do 8 de maio de 2017 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2016 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 100, do luns 29 de maio de 2017.

Resolución do 30 de abril de 2018 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2017 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 105, do luns 4 de maio de 2018.

caso, o crecemento dáse principalmente na partida que ten como obxecto o financiamento da axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes, pois a partida dos gastos derivados do funcionamento cotiá e desenvolvemento dos servizos sociais comunitarios básicos aumenta para os concellos de Lousame e Noia, e mantense estable para o resto, e o programa específico de atención á primeira infancia en centros e instalacións que posibiliten a conciliación da vida laboral e familiar mantense fixo nos concellos que o veñen percibindo, que para o caso da Comarca de Noia son o Concello de Lousame e o Concello de Outes.

Táboa 20. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da comarca de Noia en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 - 2018 (%)
Lousame	129.857,32 €	175.489,55 €	207.643,61 €	60%
Noia	203.680,64 €	250.680,02 €	256.914,79 €	26%
Outes	154.992,50 €	172.850,09 €	216.502,96 €	40%
Porto do Son	160.979,66 €	168.921,02 €	207.697,14 €	29%

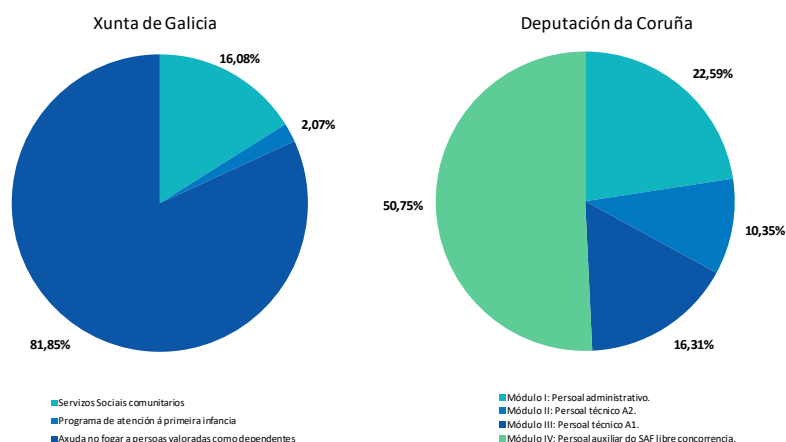
Fonte: Elaboración propia a partir de datos Xunta de Galicia.

Neste sentido, é salientable que a partida máis notable do financiamento da Xunta de Galicia ós servizos sociais comunitarios municipais vai dirixido á prestación por parte dos Concellos de servizos derivados da Lei 39/2006, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia, concretamente os relacionados co Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de atención ás persoas dependentes, cubrindo así as necesidades financeiras derivadas da competencia local que determina o artigo 11 da Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar, no que se establece que o servizo de axuda no fogar será prestado polas entidades locais.

Dos obxectos de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais, o servizo de axuda no fogar, nas súas modalidades de dependencia e libre concorrencia, é o obxecto de financiamento que ten un maior peso no conxunto das achegas realizadas tanto pola Deputación como pola Xunta de Galicia ós municipios da Comarca.

O seguinte gráfico amosa esta evidencia. Así o 81,85% do financiamento da Xunta de Galicia ós concellos da Comarca ten como destino o financiamento do servizo de axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes, e a metade dos fondos que a Deputación da Coruña achega ós concellos da Comarca de Noia para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais ten como obxecto o financiamento do persoal auxiliar do SAF libre concorrencia.

Gráfico 12. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da Comarca de Noia da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Ano 2018.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Deputación e Xunta de Galicia.

Por todo, e segundo os datos amosados, o servizo de axuda no fogar é o programa dos servizos sociais comunitarios municipais que conta cun maior volume de recursos, tanto na modalidade de atención ás persoas dependentes como na modalidade de libre concorrencia. Deste xeito, este servizo estase erixindo como o programa máis relevante que están a xestionar os departamentos municipais de benestar.

B) Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.

Os recursos humanos son a peza fundamental dos servizos sociais comunitarios municipais na súa función como porta de entrada o sistema público de servizos sociais.

O número de profesionais que prestaban servizo nos servizos municipais da Comarca Noia, o ano 2018, é de 106. Dentro deste volume, inclúese o total de profesionais que traballan nos servizos sociais comunitarios da comarca incluíndo á totalidade do persoal auxiliar de SAF con independencia da súa forma de xestión.

Na seguinte táboa recóllese a dotación de profesionais, segundo as súas ocupacións, que prestan servizo e forman parte dos equipos das áreas de benestar e servizos sociais municipais da comarca:

Táboa 21. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca de Noia. 2018.

Ocupación profesional	Concellos			
	Lousame	Noia	Outes	Porto do Son
Traballador/a social	2	2	2	2
Educador/a familiar	1	-	1	-
Psicólogo/a	-	-	-	1

Ocupación profesional	Concellos			
	Lousame	Noia	Outes	Porto do Son
Pedagogo/a	-	1		-
Mestre/a	-	-	1	-
Administrativo - Auxiliar Administrativo/a	1	1	1	1
Auxiliar SAF	20	25	21	23

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos.

Os concellos da Comarca contan todos con equipos formados, como mínimo, polos profesionais de referencia, o/a traballador/a social; outro profesional, o/a educador/a familiar ou o/a psicólogo/a, como acontece no caso do Concello de Porto do Son; e con profesionais de apoio administrativo. O número de profesionais do SAF supón o 84% dos profesionais que están a traballar nos servizos sociais comunitarios na comarca, polo que é notorio o seu elevado impacto en termos de contratación de persoal.

A normativa determina as dotacións mínimas de persoal que deben formar parte do servizo en base a unha definición de equipos profesionais en función da área social²⁶ na que se atope o concello. Segundo a clasificación do Decreto 99/2012 na que se atopan os concellos da Comarca de Noia, estes cobren a dotación mínima polo rango máximo do abano, a pesar de existir algunha disonancia con respecto das categorías profesionais.

Así, a dotación mínima de persoal definida para os concellos de Lousame, Outes e Porto do Son é de 1-2 traballador/a social e ½ auxiliar administrativo, e para o Concello de Noia é de 1-2 traballadores/as sociais, 1 educador/a e 1 auxiliar administrativo. Como se pode comprobar na táboa anterior o Concello de Lousame cumpre coa dotación mínima e conta tamén cun profesional en educación familiar, o Concello de Outes cobre a dotación mínima e conta con dous profesionais máis que completan o equipo, un educador/a familiar e un/ha mestre. Polo que respecta ó Concello de Porto do Son, o equipo básico de 2 traballadores/as sociais e un auxiliar administrativo/a complétase cun psicólogo/a. No caso de Noia, o equipo de servizos sociais está formado por 2 traballadores/as sociais, 1 auxiliar administrativo/a e unha pedagoga que ten entre as súas responsabilidades o desenvolvemento do programa de educación familiar.

No referente ás dotacións de persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar estas poden ser variables en función das propias necesidades e variacións do servizo pero, e con independencia do tipo de xestión do servizo, o persoal mínimo co que contan os SAF dos concellos da Comarca é de 89 profesionais.

²⁶ As áreas sociais establécense atendendo ás características dos concellos, referidas fundamentalmente ao tamaño, densidade e dispersión poboacional, configuración orográfica e ós índices de dependencia, envellecemento e discapacidade. As áreas sociais están definidas no Anexo I do Decreto 99/2012 e son unha ferramenta para a planificación de referencia das dotacións de servizos sociais comunitarios.

C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.

O Programa de información e orientación en materia social, o Servizo de educación e apoio familiar, o Programa básico de inserción social, o Programa de fomento da cooperación e solidariedade social e o Programa de axuda no fogar (SAF) son os programas e servizos que o artigo 9 do Decreto 99/2012 define para que os servizos sociais municipais desenvolvan as súas funcións.

Como se observa, a heteroxeneidade é o factor que determina a actividade dos departamentos de benestar locais, por elo este aspecto é necesario telo en presente á hora de xerar o dato primario referente á poboación á que efectivamente se lle presta servizo nestes departamentos locais, ben sexa a través de intervencións directas, ben sexa a través de información ou asesoramento puntual de xeito presencial ou telefónico.

Neste sentido, as dificultades de confiabilidade coas que contan os datos primarios relacionados coa actividade xeral dos departamentos de benestar, provoca que a explotación estatística do Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais (SIUSS) non permita albiscar toda a profundidade e amplitude do traballo realizado polos equipos técnicos. Con todo, a efectos de realizar unha estimación sobre o número de persoas ás que se presta servizo público dende os Concellos, e tendo en conta as experiencias analizadas ó longo da elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña, é posible afirmar que na actualidade os departamentos municipais de benestar dos Concellos menores de 20.000 habitantes da provincia están a chegar a unha porcentaxe da poboación que rolda o 20%, de tal xeito que para a Comarca de Noia os departamentos de benestar atenderon, aproximadamente, a unhas 6.705 persoas no ano 2017.

Do conxunto de programas e servizos que desenvolven os servizos sociais comunitarios municipais, tal e como se anuncia en apartados anteriores, o programa de axuda no fogar amósase como o principal programa dos servizos sociais, tanto pola súa importancia en termos de financiamento como pola dotación de persoal coa que conta. Neste sentido, a relevancia do servizo plásmase tanto no conxunto do traballo que realizan os técnicos e auxiliares dos departamentos municipais de benestar e servizos sociais, como pola propia existencia de entidades sociais e privadas que prestan este servizo e que complementan a oferta pública municipal.

Na Comarca de Noia o programa de axuda no fogar préstase dende as administracións locais, é dicir, dende os concellos da Comarca e dende os dous programas que subministran dúas entidades privadas da comarca.

O servizo de axuda no fogar (SAF) é un servizo que consiste en ofrecer un conxunto de atencións ás persoas ou unidades de convivencia no propio domicilio para facilitar o seu desenvolvemento e a permanencia no seu medio habitual, de acordo coa valoración técnica correspondente. Este servizo prestase e xestionase dende o ámbito municipal tanto na súa dimensión básica como na modalidade de atención ás persoas valoradas como dependentes, segundo o recolle o artigo 11 da Orde 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar.

Os concellos, en base ás competencias regulamentarias e de autoorganización de que dispoñen, teñen regulado²⁷ o servizo de axuda no fogar co obxectivo de garantir a equidade, calidade e intensidade homoxéneas do servizo de conformidade co marco autonómico²⁸ que define e regula o servizo de axuda no fogar.

O servizo de axuda no fogar municipal na Comarca de Noia prestouse a 304 persoas usuarias no ano 2018, a través de 87.944,79 horas de servizo. Na táboa seguinte recóllese o número de horas prestadas por cada concello da Comarca así como o número de persoas usuarias beneficiarias do servizo nas súas diferentes modalidades, libre concorrència e dependencia.

Táboa 22. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrència e dependencia nos concellos da Comarca de Noia. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrència		Modalidade dependencia	
	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as
Lousame	2.147,00	14	17.889,63	45
Noia	2.574,00	19	21.304,38	62
Outes	4.531,00	36	19.697,41	50
Porto do Son	1.792,00	12	18.009,37	66
Total	11.044,00	81	76.900,79	223

Fonte: Elaboración propia a partir de información facilitada polos concellos.

En base ós/ás usuarios/as atendidos/as polo servizo pódese determinar a taxa de cobertura que está a ter este servizo nos diferentes concellos.

²⁷ O Concello de Lousame aprobou a Ordenanza municipal do Servizo de axuda no fogar do Concello de Lousame no Pleno do 27 de marzo de 2014 e foi publicada no BOP nº 113 de 16 de xuño de 2014. O Pleno do Concello de Noia aprobou a Ordenanza municipal do Servizo de axuda no fogar do Concello de Noia o día 16 de setembro de 2013, publicada no BOP nº 213 do 8 de novembro de 2013. O Concello de Outes aprobou o Regulamento municipal do servizo de axuda no fogar no Pleno do 29 de agosto de 2013, BOP nº 211 de 6 de novembro de 2013. A Ordenanza reguladora do servizo de axuda no fogar do Concello de Porto do Son aprobouse no Pleno do 30 de outubro de 2009 e foi publicada no BOP nº 14 de 22 de xaneiro de 2010.

²⁸ Lei 13/2008, do 3 de decembro de servizos sociais de Galicia, no capítulo II, define o servizo de axuda no fogar e no seu artigo 11.f) establece que é función dos servizos sociais comunitarios básicos a xestión da axuda no fogar.

Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar responde a necesidade de establecer un marco regulador de carácter básico dos contidos, formas de prestación e aspectos procedementais e organizativos de axuda no fogar ó abeiro da entrada en vigor da Lei 39/2006, do 14 de decembro, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia.

Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regula o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais en Galicia, que establece como requisito xeral dos centros e programas de servizos sociais, dispoñer dunhas normas de funcionamento que garanta o respecto ao dereito das persoas usuarias e establezan as condicións da prestación e desenvolvemento dos servizos no seu artigo 7.b).

Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento que establece na súa disposición derradeira primeira a necesidade de que as corporacións locais adapten a súa normativa municipal, neste caso en materia de axuda no fogar. Igual que acontece co Decreto 149/2013, do 5 de setembro, polo que se define a carteira de servizos sociais para a promoción da autonomía persoal e a atención ás persoas en situación de dependencia e se determina o sistema de participación das persoas usuarias no financiamento do seu custo.

Táboa 23. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidades de libre concorrência e dependencia nos concellos da Comarca de Noia. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrência		Modalidade dependencia		Taxa de cobertura SAF (%)
	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura libre concorrência ²⁹ (%)	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura dependencia ³⁰ (%)	
Lousame	14	1,38	45	4,24	5,61
Noia	19	0,54	62	1,73	2,27
Outes	36	1,62	50	2,20	3,82
Porto do Son	12	0,51	66	2,75	3,27
Total comarca	81	0,89	223	2,39	3,29

Fonte: Elaboración propia.

A taxa de cobertura do servizo de axuda no fogar na Comarca de Noia é do 3,29%, é dicir, algo máis do 3% das persoas maiores de 65 anos da comarca son usuarios/as deste servizo.

A táboa amosa como a cobertura do servizo presenta diferenzas entre concellos e entre modalidades. Así por exemplo, a cobertura en libre concorrência vai do 0,51% no Concello de Porto do Son ó 1,62% no Concello de Outes. Na modalidade de dependencia a amplitude das diferenzas é superior, xa que o Concello que conta cunha cobertura máis elevada é o de Lousame cun 4,24%, o de Porto do Son ten un 2,75% de cobertura, o de Outes un 2,20% e o de Noia un 1,73%.

Con todo, e tendo en conta o relevancia do servizo en número de persoas atendidas, nas súas dúas modalidades, para o ano 2018 revélanse listas de agarda no servizo. Así, o Concello de Lousame ten unha lista de agarda de 14 persoas na modalidade de libre concorrência, o Concello de Noia ten 36 para dependencia e 9 para libre concorrência, o Concello Outes ten 15 usuarios/as en lista de agarda de libre concorrência e o Concello de Porto do Son ten unha lista de agarda para SAF dependencia de 10 persoas .

Polo que respecta ó servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrência, a evolución do servizo en horas de servizo prestadas polos concellos da Comarca presenta dinámicas diferentes. Así, si ben o Concello de Lousame incrementou o servizo no 2018 con respecto o 2016 nun 66% de horas prestadas, o resto de concellos reducen o número de horas prestadas por este servizo. No período analizado, 2016 – 2018, O concello de Noia reduce o servizo nun 34% de horas prestadas, o de Outes nun 11% e o de Porto do Son reduce as horas de servizo nun 43%.

Táboa 24. Número de horas prestadas do SAF libre concorrência nos concellos de da Comarca de Noia. 2016 - 2018.

Concello	2016	2017	2018
Lousame	1.291,00	1.270,00	2.147,00
Noia	3.932,00	3.592,00	2.574,00

²⁹ A taxa de cobertura do SAF libre concorrência determínase segundo a seguinte fórmula número de persoas usuarias do SAF libre concorrência entre a diferenza entre número de persoas maiores de 65 anos menos o número de persoas usuarias do SAF dependencia.

³⁰ A taxa de cobertura do SAF dependencia determínase segundo a seguinte fórmula número de persoas usuarias do SAF dependencia entre o número de persoas maiores de 65 anos.

Concello	2016	2017	2018
Outes	5.082,26	4.767,24	4.531,00
Porto do Son	3.176,50	1.463,50	1.792,00

Fonte: Elaboración propia a partir de información facilitada polos concellos e a Deputación da Coruña.

Na análise do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrência é preciso deterse no apoio que a Deputación da Coruña lle está a prestar no marco do Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais (FOPPSS). Este programa, tal e como se cita con anterioridade, que responde á competencia da institución determinada no Decreto 99/2012 que regula os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento, financia os custos correspondente ó persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar, establecéndose, para elo, unha achega³¹ de 12,00€ por hora de servizo prestada.

A evolución das achegas da Deputación da Coruña ós Concellos da comarca para o financiamento do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrência recóllese na seguinte táboa.

Táboa 25. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do do SAF libre concorrência nos concellos da Comarca de Noia. 2016 - 2019.

Concello	2016 ³²	2017 ³³	2018 ³⁴	2019 ³⁵
Lousame	17.643,83 €	17.643,83 €	15.492,00 €	23.202,56 €
Noia	17.643,83 €	17.643,83 €	47.184,00 €	49.141,58 €
Outes	17.643,83 €	17.643,83 €	60.987,12 €	60.000,00 €
Porto do Son	17.643,83 €	17.643,83 €	38.118,00 €	38.118,00 €

Fonte: Resolucións pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais (FOPPSS) os anos 2016, 2017, 2018 e 2019.

Os importes das achegas para o financiamento do SAF libre concorrência amosan como o apoio da Deputación para este obxecto tivo unha evolución positiva, consecuencia esta do paso da modalidade de financiamento de carácter lineal dos anos 2016 e 2017 á modalidade de financiamento por hora de prestación efectiva do servizo. Neste sentido, o cambio dos volumes, entre os anos 2016 e 2019, oscilan entre o incremento do 32% do financiamento do Concello Lousame ó 240% do Concello de Outes.

A relevancia do SAF nos servizos sociais comunitarios, tal e como se recolle anteriormente, reflíctese na composición dos equipos, xa que unha parte importante destes está relacionada coa prestación do servizo de axuda no fogar nas súas diferentes modalidades. Así, e para analizar o volume de

³¹ A achega para o financiamento do persoal auxiliar do SAF libre concorrência, establecido na base 4 das Bases Reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais, pasou de seu unha achega fixa de 17.643,83€ o primeiro ano de vixencia do Programa no 2017 (BOP nº 39 de 24 de febreiro de 2017) a unha achega calculada en función das horas previstas de prestación do servizo sobre a base de 12,00€ por hora prestada de servizo.

³² Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016 (FOPPSS/2016). BOP núm. 39, do luns 29 de febreiro de 2016.

³³ RP 16525/2017. Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017 (FOPPSS/2017). BOP nº 99 de data 29 de maio de 2017.

³⁴ RP num. 2018/1487. Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2018 (FOPPSS/2018). BOP nº 81 de data 30 de abril de 2018.

³⁵ RP 13220/2019. Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais en 2019 (FOPPSS/2019). BOP nº 73 de data 16 de abril de 2019.

profesionais do SAF, é necesario ter en conta a presenza de diferentes ocupacións no desenvolvemento do servizo así como os sistemas de xestión empregados polos concellos para a prestación do mesmo.

Táboa 26. Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da Comarca de Noia en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018.

Concello	Modalidade de SAF	Tipo de xestión	Persoal de coordinación	Persoal auxiliar	Custo /hora
Lousame	Libre concorrancia	Directo	1	3	16,18 €
	Dependencia	Externalizado	1	17	10,92 €
Noia	Libre concorrancia	Mixto	1	3	27,44 €
	Dependencia	Externalizado	3	22	13,38 €
Outes	Libre concorrancia	Directo	1	4	12,00 €
	Dependencia	Externalizado	1	17	10,86 €
Porto do Son	Libre concorrancia	Mixto	3	23	15,37 €
	Dependencia				11,15 €

Fonte: Elaboración propia a partires da información facilitada polos concellos

No ano 2018 o servizo de axuda no fogar municipal na Comarca de Noia, en termos laborais, ocupou a un total de 100 profesionais, dos cales 11 teñen responsabilidades de coordinación do servizo e un total de 89 son profesionais auxiliares que prestan servizo directamente nos fogares das persoas usuarias.

Os concellos da Comarca para a xestión do servizo optan por unha xestión maioritariamente mixta do servizo.

Así, o Concello de Lousame presta de xeito directo o servizo na modalidade de libre concorrancia, para o cal conta con cun profesional realizando tarefas de coordinación e un equipo de tres auxiliares de SAF. A modalidade de dependencia do servizo préstase mediante unha entidade privada que conta tamén cun profesional en tarefas de coordinación e cun equipo de 17 auxiliares.

O Concello de Noia presta o SAF libre concorrancia de xeito mixto. Para elo, o Concello conta cun equipo formado por unha persoa coordinadora e 3 auxiliares, persoal municipal, e para as necesidades de cobertura do persoal por motivos de baixas, vacacións, permisos, etc. que non se poidan cubrir mediante a bolsa de emprego municipal cóntase cunha entidade privada que presta o servizo. A modalidade de dependencia préstase de xeito externalizado, as tarefas de coordinación do servizo son desvoltas por un total de 3 profesionais, 1 persoal municipal e 2 persoal da entidade prestadora do servizo, e o equipo de auxiliares está formado por un total de 22 profesionais.

As modalidades de xestión empregadas na prestación do SAF no Concello de Outes son a xestión directa na modalidade de libre concorrancia e a externalizada para a dependencia. Para a libre concorrancia, cóntase cun equipo municipal formado por 5 profesionais, 1 traballadora social nas tarefas de coordinación e 4 auxiliares de SAF. Para a modalidade de dependencia, de xestión externalizada, a entidade prestadora conta con 18 profesionais, unha responsable da coordinación do servizo e 17 profesionais auxiliares de SAF.

O Concello de Porto do Son presta o servizo de axuda no fogar de xeito mixto. Para elo, o Concello conta cun equipo de 23 auxiliares, das cales 3 son persoal municipal e 20 están contratadas por entidades prestadoras externas (hai 2 entidades prestadoras do SAF en Porto do Son), e un equipo de coordinación formado por 3 profesionais, unha traballadora social municipal e dúas profesionais da entidades contratadas, unha por cada entidade.

Finalmente, hai que deterse nas diferenzas nos custos/hora do servizo do SAF en función do Concello, neste sentido é posible evidenciar diferenzas, por unha parte, entre os propios concellos, así no Concello de Outes os custos están entre os 10,86€/hora e ós 12€/hora e no Concello de Noia estes custos oscilan entre os 13,38€/hora e os 27,44€/hora. Por outra parte, tamén se atopan diferenzas en función da modalidade do servizo, así o custo do servizo de libre concorrencia é superior que o custo/hora do servizo na modalidade de dependencia, en tódolos concellos.

3.3 EXTRACTO DA SITUACIÓN DOS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE NOIA.

Na Comarca de Noia cohabitan entidades públicas, privadas e sociais no eido dos servizos sociais. Neste contexto, é posible evidenciar certa complementariedade entre os ámbitos de actuación tanto das entidades como dos centros de servizos sociais presentes na Comarca. Así, se ben entre as entidades non se observa unha clara especialización en función da súa titularidade, no caso dos centros de servizos sociais da Comarca si que se detecta, xa que os centros de iniciativa social centran a súa actividade principalmente na atención as persoas con discapacidade mentres que os centros de iniciativa privada fano na atención á infancia e na atención as persoas maiores e dependentes. Polo que respecta ós centros públicos, o seu ámbito de actuación divídese entre a atención á infancia e a atención ás persoas maiores e dependentes.

Neste sentido, os centros de atención ás persoas con discapacidade presentes na Comarca son un total de 5, dous centros de día (40 prazas) e tres centros ocupacionais (80 prazas), todos eles xestionados por entidades sociais (A Creba, MISELA e Adisbismur). Nos últimos anos os centros de atención ás persoas con discapacidade experimentaron un notable incremento, pasando de contar cun único centro no 2005 (o Centro Ocupacional Valadares en Outes, con 18 prazas) a dispoñer, no ano 2017, de 5 centros e un total de 120 prazas autorizadas na comarca.

Os equipamentos para a atención as persoas maiores e dependentes están repartidos entre os 3 centros non residenciais (centros de día) de titularidade pública que ofertan un total de 110 prazas e os 4 centros privados que son 1 centro non residencial con 60 prazas e 3 centros residenciais cun total de 175 prazas, distribuídas entre as 151 prazas da gran residencia de Noia e as 24 prazas das dúas vivendas comunitarias de Outes. Así, a oferta dos equipamentos para a atención as persoas maiores e dependentes na Comarca no ano 2017 é para a atención non residencial de 4 centros de día cunha capacidade de 170 prazas, o que supón un incremento con respecto ó ano 2005 de 3 centros e 130 prazas. Con todo, o índice de cobertura destes equipamentos (1,83) aínda non alcanza

o obxectivo do 2% establecido no *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*, para acadar este obxectivo faltan 16 prazas.

Polo que respecta ós recursos residenciais a oferta no 2017 é inferior á do 2005 en número de prazas autorizadas, xa que se pasa de contar con 3 centros cun total de 203 prazas, a dispoñer no 2017 de 3 centros con 175 prazas totais. Así, o índice de cobertura para este tipo de equipamentos pasou do 2,52% no 2005 ó 1,88% no 2017, necesitando na Comarca a creación de 291 novas prazas para acadar o obxectivo do 5% de prazas en centros residenciais establecido no *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*.

A Comarca de Noia conta con 7 centros adicados á atención á primeira infancia e un total de 227 prazas autorizadas. Dos 7 centros, 3 son de titularidade pública (cunha oferta total de 81 prazas), 1 é de iniciativa social (30 prazas) e 3 son centros privados (116 prazas). A actual oferta de prazas en centros de atención á primeira infancia, de 227 prazas autorizadas, fáltanlle 63 prazas para acadar a taxa de escolarización, do 33%, para nenas e nenos menores de 3 anos que definiu a Unión Europea para o ano 2010.

As marxes existentes, para acadar os obxectivos definidos polas institucións autonómica e europea, nos índices de cobertura dos equipamentos de proximidade que presenta a comarca, dun 0,20% en centros de día (16 prazas) e dun 7% en centros de atención á primeira infancia (63 prazas), suxiren a necesidade de valorar as posibilidades de ampliación destes equipamentos que permitan e faciliten a conciliación á poboación da Comarca, tanto dende o ámbito público como dende o privado, contribuíndo e favorecendo tamén a xeración de actividade económica de proximidade.

Dende os equipos técnicos municipais evidenciase a insuficiencia das prazas actuais nos equipamentos para a atención ás persoas maiores e dependentes, insuficiencia que se agrava pola falta de rendemento máximo dos recursos. Son diversos os motivos, custos dos servizo, falta de persoal necesario e suficiente, entre outros, os que están a facer que os recursos de proximidade para a atención as persoas maiores e dependentes non estean a funcionar ó 100% da súa capacidade, a pesar de seren recursos coñecidos e valorados pola poboación da Comarca.

As políticas de benestar nos concellos da comarca, segundo a asignación de créditos iniciais do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais, contan con notables diferenzas na atribución de recursos, asignacións que van do 6,88% do orzamento que destina o Concello de Porto do Son ó 26,99% que destina o Concello de Lousame, pasando polo 10,84% de orzamento destinado polo Concello de Noia ó 19,17% que asigna ó programa de “servizos sociais e promoción social” o Concello de Outes. Neste sentido, constátase unha disparidade nas asignacións iniciais ó programa de “Servizos Sociais e promoción social” entre os concellos da Comarca e, por extensión, ás políticas de benestar locais.

Polo que respecta ó apoio que recibiron os concellos da Comarca para o financiamento dos servizos sociais comunitarios da Xunta de Galicia este incrementouse nos anos analizados nesta diagnose. Así, as achegas realizadas pola administración autonómica aumentaron entre o 26% e o 60% en función do Concello, sendo a partida que maior incremento experimentou, con diferenza, a que ten por

obxecto o financiamento da axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes, xa que o aumento no resto de partidas foi mínimo.

No referente ás achegas realizadas pola Deputación ós Concellos de menos de 20.000 habitantes, estes están enmarcados no cambio de sistema de financiamento empregado pola institución a partir do ano 2017, enmarcados no POS, e que contribúe a que o apoio económico ós servizos sociais comunitarios se basee no financiamento do persoal técnico complementario e do persoal administrativo así como á actividade do persoal do Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de libre concorrencia. Neste novo marco de apoio da Deputación da Coruña, os concellos da Comarca de Noia variaron o seu financiamento , para o ano 2018, entre o -37% e o 72%, con respecto ó 2016.

A posta a disposición por parte da Deputación de recursos económicos para que os concellos doten ós seus equipos de persoal que complementa e reforza os programas que desenvolven os servizos sociais comunitarios contribúe a que en tódolos concellos da Comarca os equipos de benestar presenten unha composición multidisciplinar, contando tódolos concellos con 2 traballadores/as sociais, un profesional responsable do programa de educación familiar (educador/a familiar, psicólogo/a ou pedagogo/a) e persoal administrativo. Hai que salientar que concellos como o de Outes contan tamén con un profesional en educación que reforza e complementa o traballo que se desenvolve dende o programa de educación familiar.

Se ben os equipos contan con estes profesionais, é necesario destacar que as intensidades e o rendemento no caso dos profesionais administrativos non son iguais en todos os concellos. Así, sendo o obxectivo da Deputación a través do financiamento do persoal administrativo dos equipos de benestar contribuír a axilizar o traballo administrativo e burocrático que veñen presentando de xeito incremental os departamentos, así como mellorar na atención inicial ó público, este obxectivo vese condicionado tanto pola propia organización interna e o reparto de tarefas dos propios departamentos como por dinámicas administrativas e procedimentais que inciden na cobertura do posto deste profesional. Por todo, e atendendo a elevada tensión e carga administrativa que teñen os equipos técnicos parece evidente que existen espazos de mellora individuais para maximizar o aproveitamento destes recursos.

Neste sentido, unha menor temporalidade do sistema de financiamento contribuiría a facilitar as operativas administrativas locais, posibilitando, así, a mellora da composición dos equipos profesionais dos servizos sociais comunitarios municipais, tanto coa dotación de persoal técnico complementario como con profesionais de apoio administrativo.

Se ben os servizos sociais comunitarios encárganse de desenvolver múltiples e variados programas, o programa de axuda no fogar estase consolidando como o que ten un maior impacto ben sexa polas horas de servizo que se prestan, polas persoas usuarias do mesmo, ou polo número de profesionais que participan na súa prestación. Por elo, é salientable que a actividade dos servizos de benestar locais se focalice na prestación do SAF, nas súas diferentes modalidades, converténdose este servizo no centro neuráxico das actividades de benestar locais. Neste sentido, a figura do traballador/a social acaba concentrando a maior parte do seu traballo en todo o relacionado coa tramitación de recursos, a xestión administrativa e a coordinación deste servizo.

Neste contexto, os Concellos, a pesar de contar con equipos multidisciplinares que, *a priori*, deberían favorecer o desenvolvemento de variados programas de carácter comunitario detectan espazos de mellora nos que deberían reforzar o traballo. Así, os equipos municipais constatan que actuacións tanto coa infancia como coa mocidade en temas de prevención de adicións non se están abordando de xeito integral por parte da administración local, nin se lles está achegando a necesaria perspectiva de benestar, nin tampouco se están desenvolvendo programas estruturados e estables no tempo que permitan un maior impacto dos mesmos. Neste mesmo sentido, programas como o de voluntariado amósanse como oportunidades de traballo dende múltiples e variadas perspectivas (mocidade, maiores, loita contra a soidade, etc.), oportunidades que necesitan dun traballo intenso e a longo prazo que permita xerar confianza e impacto do traballo realizado.

Para elo, sería positivo contar cunha programación complementaria estable que dotase os concellos de recursos suficientes para completar a oferta de programas existentes dende as diferentes áreas municipais, así como contar con diferentes perfís profesionais a nivel comarcal que reforzase e complementase o traballo que se presta dende os servizos sociais comunitarios básicos. Neste sentido, sería positivo consolidar un servizo de atención a persoas inmigrantes que permita responder ás necesidades e demandas que se presenten desde os diferentes colectivos presentes na Comarca.

Na prestación do servizo de axuda no fogar os concellos da Comarca de Noia presentan todos unha mesma pauta de actuación, a convivencia dos diferentes tipos de xestión para a prestación do servizo. Neste sentido, tódolos concellos contan con persoal propio, é dicir, cun equipo de profesionais auxiliares de axuda no fogar para a prestación directa do servizo que se complementa e reforza coa contratación de entidades privadas. O persoal municipal dos SAF traballa principalmente na modalidade de libre concorrència.

O tipo de xestión empregada polos concellos na prestación do servizo de axuda no fogar non parece ser a variable que incida nin no rendemento do servizo nin no custo do mesmo. Así, os concellos, empregando sistemas moi semellantes de prestación do servizo, presentan taxas de cobertura diferentes, entre o 5,61 de cobertura do servizo no Concello de Lousame ó 2,27% do Concello de Noia, pasando polo 3,27% da cobertura do servizo no Concello de Porto do Son ou o 3,82% do de Outes.

O mesmo acontece no referente ós custos/hora dos servizos analizados, non se evidenciándose unha pauta na determinación do custo/hora do servizo. Así, a amplitude de custos vai dos 10,86€/hora do custo do SAF dependencia externalizada do Concello de Outes ós 27,44€/hora do SAF libre concorrència de xestión mixta do Concello de Noia. Neste sentido, son as variables internas relacionadas tanto coa xestión de recursos humanos como co deseño das licitacións as que inciden de xeito determinante no custo/hora.

As cifras presentadas dos custos/hora do SAF implican unha reflexión tanto sobre a suficiencia financeira das facendas locais como sobre a equidade xeral das estimacións sobre as que se establecen os copagamentos individuais, sobre todo no caso da libre concorrència.

Como se vén de observar o SAF é un servizo que implica unha enorme carga de recursos técnicos, financeiros e de coordinación e, neste contexto, conséntase a introdución progresiva de ferramentas de control de xestión e seguimento do servizo que contribúen a mellorar as condicións de traballo dos profesionais responsables da coordinación do servizo así como melloran a propia coordinación e xestión do servizo que se presta.

O propio SAF preséntase como unha oportunidade que permite a detonación doutras intervencións relacionadas coa persoa usuaria e o seu contexto, como a mellora da vivenda, as relacións familiares ou con outro tipo de aspectos que poden redundar na mellora da autonomía das persoas usuarias e dos seus contextos familiares. Estas oportunidades estanse aproveitando de xeito puntual, xa que acaba resultando un traballo moi intenso para os/as propios/as profesionais, tanto de concienciación como de implicación das persoas usuarias e o seu entorno familiar.

Así, entendese como unha necesidade o aproveitamento do coñecemento que xera a prestación do SAF que permita convertelo en accións estruturadas de intervención integral sobre o contexto das persoas usuarias e, para elo, é preciso poñer medios a disposición dos equipos municipais que, por unha parte, complementen os perfís dos propios equipos, e por outra, lles facilite este traballo.

Para elo, tamén é necesario contar con equipos de auxiliares suficientes e ben formados que posibiliten unha prestación de calidade do servizo. Nestes momentos na Comarca de Noia evidenciase a falta de profesionais formados/as en servizos de atención que opten por traballar no servizo de axuda a domicilio. Sería, polo tanto, necesario mellorar a cobertura das necesidades de formación e actualización das profesionais do SAF en activo e propiciar espazos para a formación de novas, así como contribuír a facer do servizo un sector laboral atractivo e estable.

4. Conclusións e Recomendacións.

Ó longo do presente documento foron analizados, en tres apartados diferentes, os principais aspectos relacionados coa evolución demográfica, co contexto socioeconómico, e coa situación dos servizos sociais e dos principais programas das políticas locais de benestar; amosando así un panorama integral resultante do estudo conxunto (I) das persoas, (II) das súas condicións de vida, e (III) da actividade dos servizos de benestar.

O último punto da Diagnose da Comarca de Noia vén conformada pola formulación das principais conclusións extraídas da análise dos anteriores apartados, así como pola elaboración de diferentes propostas para a mellora e ampliación do alcance e profundidade das actividades dos departamentos locais de benestar.

Estas conclusións e recomendacións terán como vreiro xeral a procura da mellora da calidade de vida da poboación e, máis concretamente, da mellora da autonomía individual e relacional das persoas, de tal xeito que se enmarquen e sexan coherentes coas liñas xerais que o Plan de Acción deseña para a actividade de Área de Benestar da Deputación da Coruña. É dicir, as recomendacións propostas para a Comarca de Noia non só son coherentes cun deseño xeral a nivel provincial, senón que contribúen a este deseño trasladando de xeito *abaixo – arriba* tanto as necesidades locais como as circunstancias puntuais que se presentan no desenvolvemento cotiá das tarefas dos departamentos locais, e que inflúen de xeito determinante no rendemento das políticas locais de benestar e, polo tanto, na súa capacidade de resposta fronte ás situacións sociais.

Neste sentido, ó longo dos últimos anos a Deputación da Coruña evoluciona no seu sistema de apoio ós Concellos de menos de 20.000 habitantes. Esta evolución insírese na emerxencia do POS+ como principal ferramenta de colaboración financeira xeral, en tanto que tamén presenta no relativo ás políticas de benestar unha fonda evolución das ferramentas de apoio financeiro.

Así, tanto o contido do apoio como os volumes financiados evolucionaron de xeito significativo a partir do ano 2017, sempre dentro da modalidade incentivadora, sendo minoría os programas de apoio técnico directo ós Concellos, aspecto este no que a continuación se fará fincapé atendendo á realidade territorial.

Deste xeito, na procura de seguir avanzando e mellorando no apoio integral que a Área de Benestar da Deputación presta ós Concellos, e tendo como referencia o principio de autonomía local, a continuación preséntanse as principais conclusións e recomendacións xurdidas para a Comarca de

Noia no seo dos traballos de elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

4.1 AS PRINCIPAIS CONCLUSIÓN .

A) A evolución demográfica

A análise da demografía levada a cabo ó longo do documento reflicte unha caída no relativo ás grandes cifras da poboación da Comarca nestes últimos 20 anos, observándose a nivel municipal unha tendencia á estabilidade no Concello de Noia, en tanto que os de Lousame, Outes e Porto do Son evolucionan á baixa. Con todo, esta evolución á baixa é substancialmente diferente entre estes Concellos, xa que en tanto Porto do Son perde case un 11% da súa poboación, Lousame perde un 20% e Outes supera o 27%. Isto supón que, observada en conxunto, a Comarca conte cun 12% menos de poboación no 2017 ca no 1998.

Esta tendencia xeral só é matizada polo Concello de Noia que, se ben amosa un equilibrio global (entre o 1998 e o 2017 perde un 1% de poboación), é o único que presenta un lixeiro crecemento entre o 1998 e o 2007 cunha suba do 2,3% da súa poboación para, a continuación, caer lixeiramente no seguinte período.

Dentro da análise da evolución demográfica negativa, é preciso estudar a evolución dos saldos vexetativo e migratorio. Así, o saldo vexetativo amosa cifras negativas dende mediados dos anos 80, aínda que é dende finais desta década onde se xeneraliza en tódolos Concellos asentándose definitivamente en cifras negativas, salientando especificamente os casos de Noia e Porto do Son que proceden de datos positivos nos devanditos anos 80. Con respecto ó saldo migratorio, este atópase asentado en cifras negativas dende os anos 90 ata a actualidade, coa excepción de dous períodos puntuais entre os anos 2004 e 2005, e entre os anos 2008 e 2009.

Así, ámbolos dous saldos se unen para completar un panorama demográfico que evoluciona á baixa e que, como se menciona, ten nos Concellos de Lousame e Outes ós seus principais expoñentes.

Ademais, esta caída de poboación tamén se pode observar a nivel parroquial, xa que a case totalidade das 32 parroquias que compoñen a Comarca amosan saldos negativos dende o ano 2000 ata a actualidade, só quedando fóra desta tendencia a parroquia de Goiáns en Porto do Son e o núcleo urbano de Noia. Neste sentido, salienta pola súa intensidade a caída observada no Concello de Outes e, sobre todo, en San Pedro de Outes que, co 66% de perda, pasa de superar os 2.100 habitantes no ano 2000 a situarse nos 724 no ano 2017. Ademais, tamén no Concello de Outes, salientan as perdas de San Ourente de Entíns (o 33%) e de San Miguel de Valadares co 38%.

As proxeccións de futuro sobre a poboación indican que, a medio prazo, esta evolución negativa vaise asentar, chegando ó ano 2030 con menos de 29.000 habitantes, o que suporía unha perda acumulada de máis do 24% dende o ano 1998, e de máis do 13% dende o ano 2017.

Como se pode observar, só os Concellos de Noia e, en menor medida, Porto do Son presentan unha liña diferenciada con respecto á evolución demográfica de Lousame e Outes. Así, Porto do Son amosa un devalo demográfico moito máis matizado ca Lousame e Outes, aínda que conta con perdas superiores ó 10% da poboación. O caso de Noia é diferente xa que, como se indica, a tendencia é a estabilidade xeral, se ben cun lixeiro descenso do 1%.

Este feito supón que a Comarca presenta unha clara centralidade, que é a do Concello de Noia, aínda que non é posible obviar o efecto de atracción que teñen os Concellos da Comarca do Barbanza sobre Porto do Son, que linda con Boiro, Ribeira e Lousame.

Con todo, este efecto centralidade do Concello de Noia non é o suficientemente potente como para xerar dinamización para toda a Comarca, a pesar de que se pode considerar importante á hora de soste a dinámica demográfica propia que, como se menciona, ten Noia co seu salientable núcleo urbano.

Así, coa excepción mencionada do núcleo de Noia, e dende unha perspectiva máis limitada os núcleos de Goiáns e San Vicente no Porto do Son, a prestación de servizos de benestar na Comarca vén determinada por unha importante dispersión da poboación que se atopa en devalo así como inmersa nun proceso de avellentamento de salientables consecuencias para os devanditos servizos de benestar.

Neste sentido, a prestación de servizos de benestar, e o deseño dos mesmos dende os departamentos municipais, atópase intimamente vencellada coa realidade demográfica local, de tal xeito que na Comarca é posible detectar unha dobre liña de evolución dos mesmos.

A primeira dela relaciónase coa emerxencia da resposta local ós dereitos subxectivos da dependencia en termos xerais, que se plasman sobre todo nos requirimentos operativos dos Servizos de Axuda no Fogar municipais e na súa intervención tanto relacionada coa propia dependencia como coa modalidade de libre concorrencia. Con todo, este é o exemplo máis salientable dunha serie de servizos e programas relacionados coa atención ás persoas maiores que, na actualidade están a demandar máis recursos por parte dos Concellos.

A segunda delas atópase relacionada coa resposta local a outro tipo de necesidades non directamente vencelladas coa atención á dependencia ou ás persoas maiores. Trátase de programas relacionados coa infancia e mocidade dende múltiples ópticas como pode ser por exemplo o reforzo educativo, a conciliación ou a prevención, coa inmigración, ou coa saúde.

Dentro destes programas, a Comarca presenta exemplos de importante efecto a nivel local, como poden ser os relacionados cos centros educativos que se están a desenvolver dende o Concello de Noia ou de Porto do Son, de tal xeito que se pode indicar que, se ben unha parte importante dos recursos locais se están a focalizar en programas e servizos para a atención ás persoas maiores, tamén se debe mencionar a existencia dun importante abano de programas dirixidos a outros colectivos que se poden constituír como referencias tanto a nivel de programa individual como,

sobre todo, a nivel de traballo conxunto en rede entre os Concellos e as entidades sociais e asociativas ou os centros educativos, por exemplo.

Neste sentido, a pesar da relevancia dos servizos de atención ás persoas maiores non é posible observar unha *hiperfocalización* dos departamentos de benestar municipais no mencionado colectivo, a pesar de que a tensión operativa xerada dende servizos como o SAF marca boa parte do traballo cotiá dos equipos técnicos dos servizos comunitarios.

Dentro deste contexto demográfico, os servizos prestados á cidadanía dende os departamentos de benestar constitúense tanto en elementos dinamizadores da vida económica local dende unha perspectiva de proximidade debido á intensidade das súas necesidades en termos de profesionais, como en elementos que garanten a calidade de vida da poboación, de tal xeito que contribúen ó proceso de retención/atracción de poboación dende unha perspectiva de complementariedade ó resto dos recursos socioeconómicos da Comarca.

Neste sentido, é preciso mencionar a importancia que para a vida socioeconómica comarcal teñen os diferentes equipamentos de benestar de carácter público, privado ou social, así como a amplitude de colectivos ós que se dirixen, configurando esta oferta unha salientable fonte de atracción de profesionais de elevada especialización que dan resposta non só ás necesidades da poboación comarcal senón que amplían o seu radio de acción ás comarcas lindeiras, sobre todo tendo en conta a limitación da dotación de equipamentos nas mesmas.

Un dos elementos máis importantes á hora de vencellar a dotación de equipamentos de benestar coa evolución demográfica é a posibilidade de establecer nexos entre a formación e a inserción laboral das persoas formadas. Así, resulta clave a presenza do Ciclo Medio de Formación Profesional de Atención a persoas en situación de dependencia no IES Félix Muriel de Rianxo que, aínda que forma parte da Comarca do Barbanza, é lindeiro con Lousame e é único centro no que se imparten esta formación na provincia que se sitúa fora das grandes cidades.

Con todo, é preciso facer fincapé na oferta doutro tipo de accións formativas encamiñadas á obtención dos requirimentos académicos mínimos para a inserción laboral no SAF, respondendo á situación de elevada demanda de profesionais dos diferentes prestadores do servizo na Comarca. Ademais, neste mesmo sentido, considérase de elevada importancia tanto a selección previa de perfís axeitados para a prestación de servizos nos fogares, como a énfase na mellora das condicións laborais do SAF, pechando o círculo entre a selección e formación de profesionais capacitados e motivados e a prestación de servizos de calidade á cidadanía.

Como se pode observar, a dotación de servizos e equipamentos de benestar da Comarca sitúaa nunha posición intermedia entre as comarcas máis urbanas ou a Comarca do Barbanza, que se constitúen en referentes, e as comarcas de carácter máis rural que non contan con dotacións equivalentes. Neste sentido, é preciso traballar no afianzamento destes servizos e garantir a continuidade dos equipamentos, evolucionando na dotación de novos servizos de carácter complementario que cubran necesidades sociais que, ata o intre, non están a ser consideradas.

Trátase, por exemplo, da implantación de servizos como o transporte público local e comarcal, considerado polos equipos técnicos de benestar como un salientable baleiro.

Así, dende unha perspectiva integral de fortalecemento da dinámica demográfica, considérase básico o traballo de reforzo dos servizos de benestar e dos equipamentos operativos na actualidade; fornecerse de servizos de transporte local; mellorar na formación e inserción laboral de calidade das ocupacións relacionadas coa prestación de servizos de benestar; así como avanzar na construción de *coalicións internas* municipais entre os departamentos de benestar, promoción económica ou asesorías xurídicas, por exemplo, que relacionen os diferentes servizos municipais co obxectivo de fortalecer iniciativas de xeración de oportunidades laborais de proximidade e de mellora da inclusión laboral.

B) O avellentamento e a soidade.

Como se menciona ó longo do documento, a Comarca presenta unha evolución decrecente da poboación no período analizado seguindo a tendencia do saldo vexetativo e, en menor medida, do saldo migratorio.

Esta evolución demográfica ten o seu efecto no avellentamento da poboación, xa que a idade media da poboación na Comarca evoluciona dende os 43,2 anos do 2002 ós 48,3 do ano 2017, seguindo a liña dos territorios de referencia que tamén incrementan a idade media da poboación, a pesar do que é posible observar un feito diferencial na Comarca ó non acadaren nin a provincia nin Galicia os 47 anos de promedio. Ademais, nesta mesma liña, a Comarca amosa uns índices de avellentamento e sobre avellentamento superiores ós da provincia e de Galicia, de tal xeito que a realidade do avellentamento constitúese como un dos elementos estruturais das políticas de benestar locais na Comarca.

Neste sentido é preciso mencionar que nas proxeccións oficiais para 2030 os grupos de idade máis amplos serán os de persoas (tanto homes como mulleres) con entre 50 e 75 anos, así como o de mulleres maiores de 85 anos, sendo este último aspecto de elevado impacto de cara ó deseño de servizos públicos a curto prazo.

Na actualidade, o avellentamento é un aspecto da realidade demográfica que afecta non só ós núcleos máis rurais da Comarca, senón que tamén afecta ó núcleo urbano de Noia, sobre todo ó seu casco histórico, xerando en ámbolos contextos problemas relacionados coa accesibilidade e coa soidade, agravados no caso do casco de Noia pola antigüidade e importancia histórica das edificacións. Con todo, en termos xerais, identifícase un importante vencello entre ruralidade e avellentamento que se amosa máis intenso nos casos de Lousame e de Outes, a pesar de que como se vén indicando, o avellentamento é unha realidade en toda a Comarca.

Así, dentro das medidas que actualmente se están a poñer en práctica que poden incidir en materia de avellentamento e soidade, salientan en termos xerais as actividades propias dos programas de avellentamento activo tales como os obradoiros de memoria ou os programas de ximnasia, que se

atopan dirixidas claramente cara a mellora das relacións sociais da poboación maior e que contan cun salientable éxito.

Ademais destas medidas, tamén salientan os programas de Xantar na Casa e o SAF, a través dos que se detectan e tratan casos de soidade e que permiten un traballo constante coas persoas usuarias. Con todo, estes programas son reactivos, aínda que é preciso mencionar que as redes comunitarias están a funcionar para alertar ós equipos de benestar municipais na detección de casos de soidade.

Con todo, unha ferramenta de importante valor para o traballo en relación á soidade, como pode ser o voluntariado de acompañamento que se pode integrar dentro dun programa máis amplo de voluntariado, non se está a utilizar de xeito intensivo. Neste sentido, a limitación dos medios técnicos dos equipos provoca que non se estean a explotar estas posibilidades de xeito estruturado ou sistemático, a pesar da existencia de experiencias como é a do Concello de Outes a partir dun campo de traballo onde voluntarios acudían a fogares de persoas dependentes, ou de Lousame onde o voluntariado é exclusivamente para a xuventude (aínda que se fan actividades co Centro de Día como magostos ou festas de Nadal). Dentro destas experiencias salienta a do Concello de Noia que, a raíz do intenso traballo en rede coas entidades sociais, está a planificar o desenvolvemento dun programa específico de voluntariado de acompañamento con persoas maiores.

Un dos elementos importantes á hora de estudar a resposta ó avellentamento é a través da situación actual dos equipamentos especificamente adicados ó coidado das persoas maiores nas súas diferentes modalidades, tanto de carácter residencial como non residencial.

Neste caso, a oferta de prazas de centros de día é importante (salientando a complementariedade entre a titularidade pública – municipal e consorciada – e a privada), en tanto que as prazas residenciais redúcense ás vivendas tuteladas situadas no Concello de Outes e a un centro residencial en Noia, ámbalas dúas de titularidade privada. Con todo, esta oferta non cobre as ratios da planificación da Xunta de Galicia, aspecto este para o que tamén é preciso ter en conta a situación do Centro de Día de titularidade privada situado en Noia, sobre o que os equipos municipais refiren a súa non operatividade na actualidade a pesar de que se atopa en situación de alta formal no RUEPSS.

É salientable indicar que os Centros de Día de Porto do Son e de Lousame son de titularidade municipal, polo que non se atopan consorciados e integrados na rede pública da Xunta de Galicia. Este feito supón que a entrada no centro non ten porqué vir determinada pola valoración da dependencia da persoa usuaria, é dicir, pódese utilizar con criterios de prevención, pero ámbolos centros están a xerar importantes tensións económicas para os Concellos e, de feito, ningún dos dous se atopa a pleno rendemento por diferentes motivos. Esta é unha diferenza fundamental co acontecido no Centro de Día de Outes que é de xestión consorciada e cuxas dificultades proveñen das demoras no propio proceso de valoración da dependencia das persoas usuarias.

Neste sentido, a presenza de centros de día en tódolos Concellos (tendo en conta o mencionado do Centro de Día privado situado en Noia) converte estes equipamentos en referenciais, a pesar do cal é preciso realizar unha profunda reflexión multinivel sobre a súa operatividade, sobre a súa xestión garantindo a súa sustentabilidade, sobre a maximización da súa capacidade de uso, e sobre a mellora

da súa resposta futura perante un contexto de avellentamento e resposta presente fronte a situacións de demanda non visibles.

Ademais, é preciso ter en conta que a presenza destes equipamentos está a xerar economías de proximidade ó reter/atraer profesionais de elevada cualificación, aspecto este que incide no elevado potencial dos equipamentos de benestar dende múltiples puntos de vista (coidado das persoas usuarias, conciliación das familias, xeración de economías de proximidade...).

Outro dos elementos sobre os que é preciso incidir é sobre a existencia de actividades de carácter interxeneracional entre persoas maiores e infancia/mocidade, actividades estas de recoñecida potencialidade para, ademais de mellorar a socialización e a activación das persoas maiores, se poidan fomentar a transmisión de tradicións culturais na liña da ampliación do perímetro das actuacións para as persoas maiores. Neste sentido, constátase a existencia de oportunidades tanto para a xeración destas actividades (existencia de equipamentos de atención ás persoas maiores e programas de envellecemento activo, existencia de traballo conxunto entre Concellos e centros educativos, existencia de tradición de traballo conxunto entre Concello e entidades sociais...), como elevado interese técnico debido ó seu elevado potencial de carácter comunitario e de mellora das relacións sociais.

Finalmente, tendo en conta a emerxencia xeral do problema da soidade, considérase necesario reflexionar sobre a ausencia de programas específicos neste sentido nos Concellos da Comarca, se ben como se mencionou utilízanse diferentes ferramentas (tanto formais como informais) para a súa detección e para o seu tratamento. Así, a vitalidade das redes informais e comunitarias para a transmisión da información sobre a situación das persoas en soidade é un aspecto clave, se ben é preciso potenciar esta vitalidade con programas específicos que relacionen axentes de proximidade (establecementos de hostalaría, comercios de proximidade, parroquias...) de xeito complementario á colaboración institucional cos Centros de Saúde, completando un mapa de *antenas* que permitan a detección destas situacións e o traballo con elas cunha axeitada temporalización sen agardar á cronificación.

C) As múltiples exclusións.

A Comarca de Noia forma parte da Área Barbanza-Noia, utilizada polas fontes oficiais á hora de analizar a taxa de risco de pobreza ou exclusión social, amosando os datos que o 20,81% da poboación se atopa en risco de pobreza³⁶ (Estratexia Europa 2020 para o ano 2016), o que supón que case nove mil cincocentas persoas na Comarca se atopan nesta situación.

A evolución da taxa na Comarca amosa unha abrupta suba entre os anos 2011 e 2012, nos que pasa do 19,34% ó 28,53%, para caer nos anos seguintes e roldar o 20% dende o ano 2014 ata a actualidade. Neste sentido, dende o ano 2014 preséntase un limitado diferencial positivo para coas cifras de Galicia, en tanto que este diferencial é negativo en comparación coas da provincia. Esta

---

³⁶ Os datos do ano 2017 contemplan como esta cifra representa o 19,12%, en tanto que Galicia conta co 20,26% e a provincia co 18,65%.

limitación dos diferenciais racha no último ano con datos dispoñibles, o 2017, onde se observa unha diferenza en contra da Comarca de 0,5 puntos coa provincia e de algo máis de 1 punto con Galicia.

A Comarca presenta uns datos de renda dispoñible bruta por habitante menores ós de Galicia e do conxunto da provincia, correspondéndolle no 2015 o 89% do dato galego e o 83% do dato provincial. Con todo, o diferencial redúcese no período 2010 – 2015, xa que partía dun 86% do dato galego e dun 81% do dato provincial, a pesar do cal na actualidade a diferenza no dato comarcal supón máis de 1.500€/ano con respecto ó dato galego e máis do 2.400€/ano con respecto ó dato provincial.

A nivel municipal é o Concello de Noia o que presenta uns datos maiores, acadando o 96% do promedio galego e o 90% do dato provincial, en tanto que o Concello de Lousame presenta o 72% do dato galego e o 68% do dato provincial. Isto supón que un habitante de Lousame dispón anualmente de 3.842€ menos có promedio dos galegos e 4.755€ menos có promedio dos habitantes da provincia. Nunha posición intermedia atópanse Outes e Porto do Son, que presentan o 90% e o 84% da renda dispoñible bruta galega respectivamente.

A evolución das rendas nos Concellos no período 2010 – 2015 é crecente, se ben obsérvase unha salientable contracción entre o 2010 e o 2012, para pasar con posterioridade a unha liña ascendente. O único Concello que non sofre esta evolución é Outes, que presenta unha liña ascendente en todo o período.

Analizando o peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante, é salientable mencionar que a Comarca presenta un salientable diferencial positivo tanto co dato galego (3 puntos) como co dato provincial (4 puntos), diferencial este que se mantén dende o 2010 debido a que o peso das prestacións increméntase en tódolos territorios os mesmos 3 puntos e, no caso da Comarca, pasa do 32% ó 35%.

A nivel municipal a evolución xeral tamén é crecente e tódolos Concellos superan o dato galego, salientando o incremento do caso de Outes (pasa do 34% ó 38%) e a evolución de Lousame, que incrementa do 37% ó 41% entre 2010 e 2012 para pasar a consolidarse no 40% no 2015. O Concello que presenta un menor dato é Noia, a pesar do cal na actualidade tamén supera o dato galego cun 33%, o cal amosa o importante peso que teñen as prestacións nas economías da Comarca, co que isto supón para a dinamización xeral do territorio.

O contexto socioeconómico xeral vén marcado pola importancia na Comarca do sector servizos (comercio e hostalaría) e do sector primario, con especial atención á pesca, cun perfil empresarial de micro-peme ou de persoas autónomas.

A evolución da afiliación á Seguridade Social entre os anos 2011 e 2018 é ascendente, se ben no período 2011 – 2013 amósase unha salientable contracción que, tanto no referido á contracción como á evolución positiva posterior, é protagonizada pola afiliación ó réxime xeral xa que o réxime de autónomos ou o do mar presentan en termos xerais unha importante estabilidade. Ademais, o número de persoas que están a percibir pensións contributivas sitúase no 2017 nas 9.398 persoas, cun importe medio de 791€ mensuais, fronte ós 896€ de Galicia e os 927€ do conxunto da provincia,

o que amosa un panorama de menor capacidade económica xeral dos habitantes da Comarca fronte ó promedio.

Ás exclusións de carácter económico vencelladas co ámbito laboral e coa renda, que se están a ver incrementadas nos últimos anos e coas que se verifican necesidades tanto derivadas da mellora do proceso de detección da propia exclusión como en relación ó seu tratamento dende o punto de vista da inserción laboral (sobre todo tendo en conta a potencialidade das ferramentas locais de promoción económica e emprego de proximidade ou programas municipais como é o caso do SAF), únenselle outro tipo de exclusións relacionadas coa emerxencia das situacións de dependencia derivadas do avellentamento e da necesidade de coidados.

Neste sentido, un dos elementos máis salientables relacionado coas necesidades dos coidados é o impacto que a intensa feminización dos mesmos ten sobre as persoas coidadoras, sobre o seu emprego/empregabilidade e sobre as súas carreiras profesionais, sobre todo atendendo ás súas cotizacións e á xeración de dereitos relacionados coa xubilación. Así, outra das exclusións máis importantes que se está a observar é a relacionada coa das persoas coidadoras, que ten efectos inmediatos a través da ruptura das súas relacións laborais actuais e das relacións sociais no seu contexto, e que ten efectos diferidos sobre as pensións de xubilación, o que incrementa as posibilidades de risco de pobreza no futuro.

Outra das exclusións máis salientables é a relacionada coa presenza das discapacidades, tanto polas propias persoas con discapacidades que no 2017 eran 2.774 persoas na Comarca, como polas persoas coidadoras, sendo preciso mencionar que na Comarca atópanse diferentes centros xestionados por entidades de iniciativa social dirixidos a cubrir as necesidades destes colectivos. Neste sentido, salienta a presenza de dous Centros de Día (un en Outes e outro en Noia) cun total de 40 prazas, e tres Centros Ocupacionais (dous en Noia e un en Outes) cun total de 80 prazas, todos eles de iniciativa social.

Finalmente é preciso mencionar o caso das exclusións vencelladas coas adicións de especial incidencia entre a mocidade, entre as que salientan as relacionadas coas tecnoloxías, co repuntamento das drogadiccións e co alcoholismo. Neste sentido, se ben en termos xerais os Concellos non dispoñen de programas específicos estables no tempo cos Centros educativos, era salientable a experiencia da colaboración coa Unidade de Prevención e Atención ó Drogodependente que se atopaba operativa en Noia ata o 2018 cando deixou de actuar, ou, no caso de Porto do Son, coa Asociación Antidroga Renacer que realiza charlas con temáticas específicas no IES.

Dentro desta preocupación xeral, é salientable o traballo estable realizado no Concello de Noia en relación cos Centros educativos con múltiples obradoiros de temática preventiva xeral, dentro dun concepto máis global sobre o proceso de crecemento, nos CEIP. En canto á ESO, son os Centros os que realizan actividades dentro do Plan Director da Consellería nas que o Concello apoia, sempre dentro dun contacto constante e estreita colaboración entre os Centros educativos e o equipo de benestar municipal.

Con todo, os equipos técnicos de benestar aluden á necesidade de mellorar a incidencia do traballo preventivo nos Centros educativos a través de programas amplos e estables, nos que se integren ás familias a través das ANPAS, co obxectivo de incrementar o impacto dos mesmos e a extensión das modificacións da conduta dende o ámbito dos menores ó ámbito familiar.

D) Os coidados.

Tal como se menciona ó longo do documento, na Comarca atópanse diferentes equipamentos de benestar adicados ós coidados de persoas maiores (tanto de carácter residencial como non residencial), como de persoas con discapacidades.

Dentro dos equipamentos adicados ás persoas maiores, é preciso mencionar que en tódolos Concellos existen Centros de Día aínda que, como se indica con anterioridade, o nivel de funcionamento do Centro de Día situado en Noia (de titularidade privada) non se puido verificar e, a pesar do seu estado de alta no RUEPSS, os equipos técnicos municipais non o consideran operativo.

Esta situación agrava o escenario comarcal destes equipamentos, aspecto no que tamén é preciso mencionar a fragmentación da titularidade dos centros públicos (titularidade municipal ou consorciada) que deriva en diferentes operativas e, ó final, na existencia de marxes de aproveitamento para a maximización dos devanditos equipamentos, sobre todo dos de titularidade municipal, co que isto comporta en termos de prestación de servizos ás persoas usuarias, de necesidades de conciliación nos coidados levados a cabo polas familias, ou de equidade xeral.

Deste xeito, obsérvanse diferenzas de importancia entre o número de prazas activas segundo o RUEPSS e o número de prazas realmente operativas nos Centros de Día da Comarca, o cal supón a necesidade de corrixir estas diferenzas a través, no caso dos equipamentos municipais, dunha reflexión multinivel sobre a súa xestión.

Dentro dos equipamentos adicados ós coidados, é preciso facer especial referencia ó liderado da iniciativa social en relación ó colectivo de persoas con discapacidade. Este liderado supón que a política de benestar debe prestar especial atención á colaboración con estas iniciativas dende un duplo punto de vista conformando un escenario de interdependencia. En primeiro lugar mellorando a intensidade dos fluxos de información entre entidades e equipos municipais, co obxectivo de avanzar no deseño de medidas conxuntas e, polo tanto, de ampliar tanto o abano de medidas como a súa profundidade. En segundo lugar, dende a mellora da estabilidade do funcionamento dos equipamentos das iniciativas sociais, tanto máis canto estes equipamentos se están a focalizar no colectivo das persoas con discapacidade para os cales o sector público non está a dar respostas de proximidade e o coidado deste colectivo recaería integramente na familia.

Así, na procura desta estabilidade local e da sustentabilidade das iniciativas sociais, dos equipamentos que estas xestionan e dos seus equipos técnicos, amósase preciso non só que os Concellos avancen na colaboración, senón que esta filosofía da estabilidade se estenda ós programas de colaboración sostidos dende ámbitos como a Deputación da Coruña, co que isto supón á hora de

multiplicar a potencialidade das redes comarcais e das políticas locais de benestar a través de iniciativas innovadoras. Neste sentido, tamén salienta a importancia de servizos complementarios como é o transporte adaptado, de elevado custo sobre todo en Comarcas de importante dispersión da poboación, que achegan ás persoas con discapacidade ós equipamentos e sen cuxa presenza estes equipamentos non contarían co éxito co que contan.

Outro dos elementos centrais das políticas de benestar en relación ós cuidados ás persoas no ámbito local é, sen dúbida, o SAF nas súas dúas modalidades (dependencia e libre concorrencia). Este servizo, que é dunha salientable intensidade en recursos económicos e humanos, na actualidade está a chegar a máis de 300 fogares na Comarca, dando emprego directo ó redor de 90 profesionais auxiliares, co cal o servizo conxuga á perfección a potencialidade de creación de postos de traballo de proximidade coa atención individualizada a un elevado número de persoas usuarias.

Esta importancia cuantitativa do SAF supón unha elevada tensión en termos de servucción para os Concellos, para a cal se utilizan as formas de xestión directa, indirecta e mixta; en termos de tesouraría, xa que se está contemplando un abano de custos/hora que vai dende os 27€/hora da libre concorrencia de xestión directa de Noia ata os 10,86€ da dependencia de xestión indirecta de Outes; ou en termos de xestión, xa que se poden observar Concellos que contan con sistemas informatizados específicos de xestión do servizo, en tanto que outros Concellos non contan con estas ferramentas. Como se pode observar, o SAF é un programa que amosa unha importante fragmentación de xestión a nivel comarcal, co que isto comporta á hora de ver a equidade xeral para a cidadanía.

A intensidade do SAF fai que este sexa de capital importancia para os Concellos non só como unha das principais ferramentas das políticas de benestar e de cuidados, senón como un programa que salienta pola súa capacidade de xeración de postos de traballo, ou como unha fonte de información de enorme valor para a xeración de novas intervencións.

Neste sentido, un dos campos que os equipos técnicos municipais consideran por explorar é o relacionado co traballo coas persoas cuidadoras de persoas en situación de dependencia ou que estean atendidas polo SAF, para as cales na actualidade non existen programas específicos tanto relacionados coa formación como de carácter psicolóxico individual ou grupal, a pesar de que estas accións de apoio psicolóxico están en fase de análise, por exemplo, no Concello de Porto do Son.

Con todo, considérase básico para o deseño destas actividades contar cun esforzo importante en termos de difusión capilarizado a través de persoas de confianza, como pode ser o propio persoal do SAF, en tanto que estas accións deben vir acompañadas de servizos auxiliares que permitan ás persoas cuidadoras acudir sen a presión do traballo da atención á persoa dependente.

De tódolos xeitos, a pesar da elevada importancia operativa do SAF, os Concellos da Comarca contan con programas relevantes que non se atopan enfocados ó colectivo das persoas maiores ou persoas con dependencia respondendo así á variedade de necesidades sociais. Trátase, por exemplo, do programa de reforzo educativo dos Concellos de Outes e Porto do Son, ou das diferentes actividades

que o Concello de Noia ten nos centros educativos entre as que salientan as *tertulias* para pais e nais levadas a cabo dende infantil ata a ESO sobre diferentes temáticas a solicitude das ANPAS.

Nesta liña, a experiencia coa que contan os equipos de benestar municipais en relación ós programas de reforzo, coidado e conciliación, é salientable, sendo preciso mencionar a posibilidade de aproveitar estes espazos de reforzo educativo en relación ós colectivos de familias inmigrantes facilitando a súa inclusión. Así, a través destas accións accédese ós menores e, ó mesmo tempo, ás súas familias, coa finalidade de deseñar intervencións integrais para a mellora da súa calidade de vida tal e como deseñou a Asociación Socioeducativa O Parque en Portosín.

E) Os equipos locais de benestar.

A evolución das modalidades de financiamento que a Sección de Benestar da Deputación da Coruña pon a disposición dos Concellos menores de 20.000 habitantes supón unha variación nas posibilidades dos servizos a raíz dun dobre efecto.

Por unha banda, o financiamento do perfil do apoio administrativo e de persoal técnico complementario ó/á traballador/s social de referencia permite completar dende un punto de vista integral ó equipo inicial, permitindo tanto unha maior axilidade administrativa e unha mellor atención inicial ó público, como unha atención multidisciplinar ós diferentes casos, achegando tamén posibilidades de ampliar o abano de servizos ofrecidos dende os Concellos.

Por outra banda, a fonda variación do financiamento do SAF da modalidade de libre concorrencia supón un incremento no ingreso dos Concellos e, polo tanto, unha maior capacidade á hora da prestación deste servizo que, como se puido observar, aínda non é posible avaliar e que tamén depende doutros factores individuais de cada Concello como pode ser o referente á existencia de sistemas de xestión informatizados ou o rendemento dos equipos propios ou de entidades prestadoras externas.

A evolución do financiamento da Deputación da Coruña, vencéllase coa maior capacidade dos Concellos á hora de incrementar os seus equipos técnicos e administrativos dos departamentos de benestar, así como coas posibilidades do SAF básico.

Así, incidindo no equipo técnico, ademais da figura do profesional do Traballo Social, obsérvase como nos Concellos se conta con profesionais da Educación Familiar, con Mestras, con Pedagogas, ou con Psicólogas; de tal xeito que na Comarca se observa unha importante complementariedade multidisciplinar, ademais de contar tamén con equipos do CIM ou o equipo de atención temperá en Noia coas posibilidades que este apoio supón para os equipos básicos. Con todo, o persoal técnico complementario no Concello de Lousame para a coordinación do programa de Educación Familiar, atópase contratado a media xornada a pesar da presenza de posibilidade de financiamento por parte da Deputación e da necesidade técnica recoñecida.

En relación ó persoal de apoio administrativo, tódolos Concellos contan con este apoio financiado dende a Deputación. De tódolos xeitos, detéctase unha importante amplitude de valoracións con respecto ó rendemento deste apoio administrativo relacionadas, entre outras cuestións, coa organización interna e o reparto de tarefas dos departamentos. Neste sentido, existen casos de *focalización* deste persoal en tarefas de apoio de baixa intensidade en termos de benestar, en tanto que noutros casos asumen unha ampla variedade de tarefas administrativas e de información á cidadanía que os converten en pezas imprescindibles do equipo de benestar. Esta desigual distribución interna das tarefas supón que o rendemento do persoal administrativo sexa variable en función das circunstancias de cada Concello, co cal aparecen espazos de mellora individuais para maximizar o aproveitamento destes recursos, sobre todo tendo en conta a elevada tensión e carga administrativa dos equipos técnicos.

Con respecto ó Concello de Outes, a presenza do apoio administrativo é discontinua a pesar de que se está a contar co mesmo sistema de financiamento por parte da Deputación. Neste sentido, o Concello está a proceder á contratación específica do persoal de xeito temporal por duración determinada unha vez se conta coa resolución do financiamento da Deputación. Este feito, conxuntamente coas propias esixencias dos procesos de selección de persoal públicos, provoca que a operatividade real no ano 2018 desta contratación fora de pouco máis de 3 meses de duración.

Así, outro dos elementos que é preciso ter en conta para a análise do rendemento deste apoio administrativo é o relacionado coas interpretacións xurídicas das bases do financiamento da Deputación, así como coa propia anualidade das mesmas, aspectos estes que son considerados fundamentais para un axeitado funcionamento a nivel local do modelo de financiamento e das cales se derivan diferenzas municipais salientables.

Con respecto á prestación do SAF de Libre Concorrenza, a evolución da modalidade de financiamento da Deputación non vai seguida dunha evolución ascendente homoxénea en tódolos Concellos da Comarca. Así, se ben Lousame incrementa a súa prestación nun 66% no período 2016 – 2018, o resto de Concellos diminúen de xeito considerable (Porto do Son un 43%, Noia un 34%), ou de xeito máis limitado (Outes un 11%).

A evolución diferencial dos servizos nos Concellos ten orixes de carácter multifactorial nos que entran, dende o deseño xurídico das bolsas de traballo específicas para o SAF, pasando pola inexistencia destas bolsas o cal impide a cobertura do servizo en casos de baixas ou vacacións xerando a diminución da prestación do propio servizo, ata o elevado custo/hora do servizo que está a levar a Concellos á reformulación global do mesmo.

Como se pode comprobar, estes elementos non se relacionan coa existencia de demanda (tanto explícita como implícita), co cal é posible concluír que a importante fragmentación das formas, prácticas e modalidades de xestión (en toda a amplitude do concepto e non unicamente relacionada coa externalización da prestación) determinan de xeito definitivo o rendemento do servizo, afectando á equidade da cidadanía.

Na actualidade, o SAF Libre Concorrenza é un servizo que é utilizado dende os Concellos da Comarca cun dobre obxectivo, tentando complementar a súa finalidade orixinaria cunha utilización a xeito de *acceso inicial* ós servizos da Lei da Dependencia para cubrir o importante período temporal de agarda do proceso de valoración. Neste sentido, as evolucións positivas das horas de SAF dependencia irán en detrimento da necesidade do Concello de utilizar o SAF libre concorrenza para atender casos de persoas usuarias con dependencia en proceso de valoración, quedando recursos liberados para outro tipo de casos de necesidade que, tal como se recoñece dende os equipos técnicos, se están a incrementar.

De tódolos xeitos, a xestión do SAF (de ámbalas modalidades) está a supoñer un reto salientable para os equipos técnicos municipais, chegándose en diferentes Concellos a un tope operativo relacionado coas capacidades económicas, coa capacidade técnica e coa presenza de persoas capacitadas no territorio que integren os equipos dos diferentes prestadores.

En relación coa capacidade operativa para a xestión do SAF é preciso indicar que a presenza de ferramentas informáticas especializadas de xestión é un elemento de apoio para os equipos técnicos, axudando a mellorar a planificación e control do servizo, sobre todo en casos de xestión directa. Como se indicou con anterioridade, non tódolos Concellos contan con estas ferramentas.

En relación á presenza de persoas capacitadas para integraren os equipos dos prestadores de SAF, detéctase unha carencia importante de persoas formadas, sendo este un elemento importante de cara á limitación da expansión do número de horas efectivas de servizo prestado independentemente da existencia de financiamento para esta expansión.

Con todo, un elemento que incide na capacidade de atracción de persoal para o SAF (para a súa formación inicial e para a súa inserción laboral posterior nos diferentes prestadores) é a percepción xeral da existencia de condicións laborais non competitivas fronte a outros xacementos de emprego feminino de proximidade. Este feito é posible observalo en relación á industria conserveira como tradicional xeradora de emprego feminino, de tal xeito que é en zonas onde a conserveira ten un asentamento importante onde se pode percibir a existencia de maiores problemas para cubrir posibilidades laborais no SAF, xa que se considera que este último non é competitivo fronte á industria.

Así, a capacidade de prestación de servizo por parte do SAF e de xeración de emprego convértese nun elemento complexo no que interveñen múltiples factores que van, por exemplo, dende a existencia de sistemas de xestión por parte da coordinación técnica, ata as condicións laborais ofertadas polas entidades prestadoras, pasando pola interpretación xurídica municipal para o deseño das bolsas de traballo municipais. Neste sentido, amósase preciso traballar de xeito homoxéneo e conxunto en tódolos micro-factores que inciden no rendemento de calidade do servizo, xerando múltiples complementariedades e maximizando a capacidade integral do propio SAF.

Outro dos elementos salientables en referencia ós equipos de benestar municipais é, tal como se comenta con anterioridade, a presenza de equipos básicos de carácter multidisciplinar conformados por diferentes especialidades que lle dan ó traballo de benestar unha importante amplitude. Neste

sentido, son experiencias de referencia o traballo conxunto desenvolvido entre o equipo de benestar do Concello de Noia, os Centros educativos e as ANPAS relacionado, por exemplo, cos obradoiros de prevención ou as *tertulias* para pais e nais desenvolvidos ó longo de todo o período educativo; o traballo de reforzo educativo e técnicas de estudo do Concello de Outes con preto de 40 rapaces tódalas tardes; ou este mesmo programa de reforzo do Concello de Porto do Son que, de xeito parroquial, oferta 50 prazas para nenos e nenas de familias con necesidades de inclusión social.

Con todo, é preciso mellorar o apoio técnico ós equipos en materia xurídica, relacionada coa inclusión social, ou de carácter psicolóxico, por exemplo, co obxectivo tanto de ampliar o alcance das accións como de mellorar a súa profundidade, favorecendo a existencia de exemplos de transversalidade interna que, sobre todo en aspectos como a inclusión social, podería vencellar o deseño de actividades de formación municipais coa inserción laboral efectiva (en servizos de alta demanda como é o SAF) de colectivos ou persoas susceptibles de integraren estes itinerarios.

A amplitude das accións realizadas dende os equipos de benestar, como se vén comentando, atópase relacionada coa dotación de profesionais técnicos (que en parte se atopa financiada pola Deputación da Coruña), pero tamén se vencella coa capacidade financeira do Concello. Neste sentido, tal como se analizou, a heteroxeneidade dos pesos dos orzamentos de benestar sobre os orzamentos totais municipais aprobados é importante, observándose casos onde as políticas de benestar supoñen o 26,9% do total (Lousame) ata casos nos que o peso é do 6,8% (Porto do Son). Esta elevada amplitude incide no investimento por habitante, oscilando entre os 166€ de Lousame e os 64€ de Porto do Son.

A heteroxeneidade recollida a raíz da análise dos orzamentos aprobados no ano 2018 comporta unha reflexión sobre a diversidade das axendas de benestar a nivel local e, polo tanto, a diferente capacidade destas axendas para incidir no proceso de decisión orzamentaria que se traduce en prestación de servizos á cidadanía.

Ademais, finalmente, sobre todo tendo en conta o elevado peso que as entidades sociais teñen a raíz da xestión de equipamentos de referencia, salienta a necesidade de afondar no traballo co TSAS da Comarca. Estas relacións terían un efecto multiplicador das accións lideradas polos departamentos de benestar dos Concellos, ofrecendo a posibilidade de chegar a novos potenciais usuarios/as a raíz da mellora, por exemplo, dos sistemas de difusión e captación, e xerando complementariedades que incrementen a información obtida polos equipos técnicos para mellorar a profundidade dos programas relacionados, por exemplo, co colectivo de persoas con discapacidade.

4.2 AS PRINCIPAIS RECOMENDACIÓNS.

A) A evolución demográfica

A evolución dos principais indicadores demográficos analizados no documento achegan a idea dunha evolución negativa da poboación que afecta, sobre todo, ós Concellos de Outes e de Lousame e, en

menor medida ó de Porto do Son, en tanto que Noia amosa certa estabilidade que non oculta unha lixeira tendencia decrecente na actualidade.

Estes datos proceden dun saldo vexetativo negativo dende mediados dos anos 80 ó que complementa un saldo migratorio tamén negativo en termos xerais ó longo dos últimos 20 anos e que, segundo as proxeccións oficiais analizadas, seguirán na mesma tendencia co que isto comporta en termos de continuidade e afondamento da caída demográfica actual.

A evolución demográfica xeral da Comarca, e particular de cada Concello, supón que as centralidades a nivel local e comarcal non están a ter a suficiente potencialidade como para reter ou atraer poboación. Así, en tanto as dinámicas dos Concellos de Lousame ou Outes son claramente negativas, estas non son compensadas polo de Porto do Son (é preciso lembrar a súa situación lindeira cos potentes Concellos de Ribeira e Boiro do Barbanza) ou polo de Noia, a pesar das características diferenciais deste último que o erixen en centralidade comarcal, pero de limitada capacidade como se pode comprobar na súa inicial tendencia á caída demográfica.

Esta caída da poboación é complementaria ó proceso de avellentamento xeneralizado, que ten efectos tanto no eido rural como nos núcleos urbanos de maior número de habitantes, sobre todo neste caso afectando ó Casco antigo de Noia. Así, a dinámica demográfica xera un escenario para as políticas de benestar que deben complementar uns servizos á poboación de maior idade independentemente da súa localización, con outra serie de servizos relacionados coa conciliación da vida familiar e laboral básicos para a retención da poboación, sendo todos estes servizos intensivos en recursos humanos o cal, ó mesmo tempo, os fai xeradores de dinámicas económicas de proximidade salientables á hora da retención/atracción de poboación formada.

Neste sentido, ó igual có acontecido na Comarca da Barbanza, a existencia de diferentes equipamentos de benestar tanto relacionados coa atención ás persoas maiores ou primeira infancia, como relacionados coa atención específica a colectivos de persoas con discapacidade, supón unha oportunidade para a atracción de persoas usuarias e de persoal de elevada cualificación técnica, sobre todo tendo en conta a situación comparativa coas Comarcas lindeiras.

É importante salientar que a Comarca de Noia, sobre todo no referido ós Concellos de Noia e Porto do Son, sitúase nunha posición atractiva para a xeración de dinámicas socioeconómicas de proximidade dentro das cales poden ter un importante papel a presenza de servizos e equipamentos de benestar, o cal supón a necesidade de tecer *complicidades* entre os equipos municipais de benestar, os de promoción económica e emprego, e as entidades sociais.

Ademais, na liña do xa mencionado, amósase preciso incidir na colaboración cos centros educativos ou coas entidades asociativas territoriais xerando accións de reforzo da vida comunitaria que contribúan á mellora do benestar, configurando un territorio atractivo dende múltiples puntos de vista.

Recomendación 1. Xeración de estratexias compartidas entre os Departamentos de Promoción Económica e Emprego locais cos de Benestar.

Ó longo do documento incídese tanto na presenza de diferentes equipamentos de benestar na Comarca, como na capacidade e intensidade de xeración de postos de traballo que ten o SAF. Estes son dous exemplos das posibilidades que presentan os servizos de benestar como xeradores de economías de proximidade.

Con todo, para maximizar o aproveitamento das posibilidades das economías de benestar é preciso tecer *coalicións internas* dentro dos Concellos entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego, planificando conxuntamente dende o deseño de accións formativas ata a construción de licitacións públicas ou o deseño de procesos de selección de persoal públicos.

Estas *coalicións* non só se deben focalizar nos servizos de benestar, senón que deben ser estendidas a todo tipo de iniciativas de xeración de economías de proximidade, co obxectivo de teren impactos en termos de retención/atracción de poboación e de resposta ás novas necesidades que xurdan en termos de servizos de benestar relacionados, por exemplo, coa conciliación.

Dentro destas *coalicións internas de benestar* salientan ferramentas como as bolsas de traballo municipais que poñan en relación ás entidades demandantes de recursos humanos e ás persoas demandantes de emprego, aspecto este que fornece de información, ó mesmo tempo, ós servizos técnicos municipais para anticipar demandas sociais ás que responder en termos de benestar a través da creación de novos servizos ou a través da ampliación ou redefinición dos xa existentes.

Dentro da relación entre a dinamización económica do territorio (ou a continuación da mesma) e as políticas de benestar, o SAF é un servizo de elevado impacto en termos de creación de postos de traballo e de indubidable valor social. Na actualidade, o SAF xestionado polos Concellos está a xerar ó redor de 90 postos de traballo de proximidade, co cal non é posible abstraerse da importancia deste servizo a nivel laboral, debendo avanzar tanto para consolidar este servizo como para mellorar as condicións xerais do mesmo garantindo así que sexa considerado atractivo a nivel laboral.

Dentro desta lóxica, tamén é preciso facer referencia ás ferramentas que na actualidade están a disposición das administracións locais á hora de incidir na dinamización económica local. Neste sentido, a lexislación vixente a través da utilización de cláusulas sociais, laborais e medioambientais, así como da reserva de contratos³⁷, permite mellorar a colaboración coas entidades sociais, por exemplo, a través dos seus centros especiais de emprego que teñen especial relación cos centros ocupacionais (Misela, A Creba e ADISBISMUR), o cal contribúe á xeración de economías de proximidade de especial valor para colectivos específicos.

---

³⁷ Disposición adicional 4ª da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de contratos do sector público, pola que se traspoñen ó ordenamento xurídico español as Directivas do Parlamento Europeo e do Consello 2014/23/UE e 2014/24/UE, de 26 de febreiro do 2014.

Deste xeito, tal como se pode observar, as mencionadas *coalicións* non só se deben circunscribir internamente ós departamentos de benestar ou promoción económica, senón que deben ser ampliadas ós departamentos de carácter xurídico, en tanto que externamente ó Concello deben servir para configurar unha rede local/comarcal de entidades que traballan en materia de benestar, de elevado potencial a medio prazo.

Recomendación 2. Mellora da oferta comarcal de formación dirixida á atención ás persoas.

Tanto o fomento de iniciativas económicas de benestar de carácter endógeno como a atracción das mesmas deben xerar emprego de calidade de proximidade, sendo un dos seus alicerces a presenza de profesionais coa formación axeitada para dar resposta ós servizos de benestar que se presten.

A pesar da presenza no Concello de Rianxo do IES Félix Muriel que está a impartir un Ciclo Medio de Formación Profesional de Atención a persoas en situación de dependencia, así como de accións formativas para a obtención do certificado de profesionalidade esixido para formar parte do SAF emprendidas por diferentes entidades sociais como Amicos ou Ambar en Porto do Son ou Ribeira, os equipos técnicos municipais detectan carencias de persoal formado.

Neste sentido, é preciso avanzar no deseño de accións que permitan á poboación acceder ó certificado de profesionalidade correspondente, configurándose os obradoiros de emprego como ferramentas de importante utilidade. Así, é preciso incidir nelas mellorando a selección de perfís e garantindo que os/as profesionais formados/as accedan ós postos de traballo ofertados polos diferentes prestadores.

Ademais, estas accións xerarán persoal formado para a súa inserción nos equipamentos de benestar que se localizan na Comarca, o cal redundará, como se menciona con anterioridade, tanto na mellora da prestación de servizos, como na xeración de economías de proximidade para a atracción/retención de poboación.

Recomendación 3. Xerar a nivel Comarcal unha oferta laboral atractiva relacionada co SAF.

Na liña do mencionado con anterioridade, un dos elementos detectados polos equipos técnicos municipais como centrais á hora de prever a expansión dos equipos do SAF é o relacionado coas condicións laborais das persoas profesionais entendidas de xeito integral, é dicir, a capacidade de atracción/retención de persoal capacitado por parte do SAF que contribúa á atracción/retención de poboación nos Concellos e á prestación de servizos de calidade.

Dentro desta recomendación, inclúese a necesidade de realizar un achegamento específico ás condicións laborais dos diferentes prestadores de SAF da Comarca, o deseño dun Plan de Formación territorializado para as persoas profesionais do SAF no que teñan especial cabida

tanto a actualización técnica como a xestión emocional, a realización de xornadas e encontros entre as persoas profesionais do SAF para compartir experiencias, ou a redacción de protocolos para a xestión de situacións de emerxencia no traballo domiciliario.

Neste sentido, tal como se pode observar, incídese na mellora integral do traballo do SAF de cara a convertelo nun sector profesional e económico atractivo xa que o benestar é unha importante actividade xeradora de economías de proximidade, e debe colaborar na retención/atracción de profesionais capacitados que, á súa vez, xeren dinamismo demográfico. Ademais, nesta liña, é de capital importancia contribuír á xeración de cada vez mellores condicións laborais e de desenvolvemento profesional.

Recomendación 4. Programa de estabilidade das entidades sociais e das actividades das entidades asociativas radicadas na Comarca.

Ó longo do documento salientase a importante presenza de entidades sociais na Comarca e, sobre todo, da xestión de diferentes equipamentos de benestar que estas entidades do TSAS están a levar adiante, asumindo, sobre todo, traballo relacionado coas persoas con discapacidade.

Neste sentido, a raíz da elevada complementariedade entre os servizos de benestar de titularidade pública e os asumidos polas entidades do TSAS, na Comarca dáse unha situación de interdependencia que é preciso ter en conta para xerar novas actuacións que amplíen o abano das existentes e que melloren a profundidade das mesmas.

Así, non só é preciso que os equipos municipais melloren o seu coñecemento e coordinación coas entidades sociais, e cos servizos que estas ofrecen nos seus equipamentos e na súa actividade xeral co obxectivo de asentir unha actuación conxunta en forma de *rede*, senón que é preciso avanzar cara fórmulas de estabilidade da actividade destas entidades.

Esta estabilidade debe partir, tanto das propias entidades locais como de institucións superiores ós Concellos que teñen entre as súas liñas de actuación a colaboración e o cofinanciamento de entidades sociais. Esta estabilidade debe colaborar para garantir o funcionamento cotiá das entidades e dos seus equipamentos, de elevado interese social local e comarcal, e debe ser o elemento que una ós diferentes actores para a xeración de actividades conxuntas e complementarias.

Ademais, na liña da mellora da colaboración entre Administracións locais e tecido asociativo en clave de benestar, a intensidade dos fluxos de comunicación non só se debe circunscribir ás entidades do TSAS, senón que debe ser ampliada a outras entidades asociativas de carácter cultural, deportivo... Dende este punto de vista, a mellora da comunicación coas entidades asociativas tanto a nivel sectorial como territorial contribuirá a mellorar o deseño e a implementación das accións de benestar, multiplicando o seu efecto e chegando a máis potenciais usuarios/as.

É dicir, a nivel local é preciso contar cunha estrutura de gobernanza informal que dea capacidade ó equipo de benestar de integrar achegas das entidades para a mellora do deseño das actividades, ó tempo que se conte con elas para a difusión e implementación. Do mesmo xeito, as actividades das entidades asociativas deben ser deseñadas atendendo ás prioridades do benestar e da inclusión e deben contar co apoio dos equipos técnicos municipais á hora da súa implementación.

Esta gobernanza xerará maiores capacidades para as accións de benestar, maior riqueza no deseño e maiores posibilidades de mellorar a calidade de vida das persoas, sobre todo atendendo ás circunstancias daquelas que viven en contornas de elevada dispersión.

Recomendación 5. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os CEIP, os IES da Comarca e as ANPA. O exemplo de Noia.

Tal como se menciona ó longo do documento, os equipos técnicos dos Concellos consideran o traballo en rede coas institucións educativas un aspecto no que é preciso mellorar e do cal depende o éxito de numerosas accións de carácter multisectorial.

Con todo, na Comarca atópanse diferentes exemplos de interese relacionados co traballo conxunto entre os equipos de benestar municipais e os centros educativos, salientando neste caso as accións desenvolvidas dende o Concello de Noia que non son só interesantes polo seu contido, senón pola intensidade do traballo en rede levado adiante dende hai 20 anos, así como pola súa capacidade de integrar ás ANPA.

Deste xeito, esta mellora recomendada supón avanzar con respecto a un modelo de traballo entre os departamentos de benestar locais e os centros educativos de carácter reactivo, pasando a traballar proactivamente, é dicir, establecendo programacións conxuntas estables que, como se indica, poidan responder a diferentes propósitos que van, por exemplo, dende a loita contra as adicións, ás actividades de carácter interxeneracional.

Así, co foco posto na xeración de accións en rede entre os centros escolares e os departamentos locais de benestar, detéctase un amplo espazo de traballo no eido das relacións comunitarias interxeneracionais.

Dentro deste campo, aínda que no marco dun programa de colaboración máis amplo, débense aproveitar as potencialidades que a proximidade xera para o deseño de actividades conxuntas de transmisión de tradicións, oficios, lendas ou toponimias e camiños tradicionais entre as persoas maiores usuarias das actividades de benestar e o alumnado dos CEIP e dos IES.

Estas experiencias poden ser recollidas e recompiladas polo seu elevado interese en termos de difusión en múltiples formatos, tanto entre o público xeral como entre profesionais especializados/as, xerando material de interese para publicacións de carácter académico.

Ademais, esta colaboración entre os departamentos de benestar locais e os CEIP e as ANPA debe ser expandida a outros eidos, entre os cales salienta a posibilidade de deseñar programas de nutrición saudable de proximidade en equidade, accións estas que inciden na xeración de economías locais e que ó mesmo tempo trasladan ó alumnado a posibilidade de almorzar de xeito saudable e equitativo, loitando así contra os casos de risco de pobreza infantil.

Neste sentido, é preciso aproveitar o caudal de coñecemento que atesouran os equipos municipais de benestar coa súa experiencia tanto en colaboración coas ANPAS para o sostemento dos comedores escolares en Noia, como en Porto do Son ou en Outes coas aulas de reforzo, ou coa posta en marcha de servizo de madrugadores, que poden ser complementadas con almorzos/xantares/merendas saudables na liña do mencionado.

Finalmente, unha derivada salientable do traballo conxunto é a posibilidade que se abre para os equipos técnicos de xerar novos ámbitos de actuación, tal como é o caso do traballo con colectivos de persoas inmigradas, como así se detectou en Portosín.

Recomendación 6. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os Centros de Saúde, os IES e o Hospital da Barbanza.

Na liña do mencionado con respecto á colaboración entre os departamentos de benestar e as institucións educativas, os equipos técnicos municipais recoñecen o traballo conxunto cos Centros de Saúde como outro dos elementos a mellorar.

Dentro das posibilidades que abre o establecemento de redes de actuación cos Centros de Saúde, e na lóxica de xeración/rexeneración de hábitos comunitarios que fagan máis atractivo o territorio para a atracción/retención de poboación, atópase o deseño (baixo criterios sanitarios) de actividades relacionadas coa activación física das persoas maiores aproveitando camiños tradicionais e roteiros recuperados, o deseño de obradoiros relacionados coa nutrición saudable, ou o deseño de actividades de información e orientación sobre saúde sexual nos IES.

Neste sentido, é de importancia ter en conta que na actualidade no IES do Porto do Son estase a impartir un Ciclo Medio de Formación Profesional en conducións de actividades físico-deportivas no medio natural, en tanto que Comarca do Barbanza sitúanse o IES da Pobra que está a impartir un Ciclo Medio de Formación Profesional de coidados auxiliares de enfermaría, polo cal este tipo de programas en rede de carácter sociosanitario serían un campo de actuación axeitado para a colaboración coa formación.

Ademais, non é posible obviar que a presenza do Hospital da Barbanza xera un salientable abano de posibilidades para a colaboración conxunta entre os departamentos locais de benestar e os equipos do centro hospitalario, sobre todo a través da presenza de profesionais do traballo social no mesmo.

Finalmente, tamén é posible deseñar protocolos de actuación para a detección e actuación en casos de soidade, casos de saúde mental ou casos de adiccións. Así, dun xeito complementario co SAF, a colaboración co sector saúde debe contemplar a redacción de protocolos conxuntos en situacións de emerxencia sanitaria nos domicilios para as persoas auxiliares do devandito SAF.

Como se pode comprobar, dende o liderado local dos departamentos de benestar é posible incidir tanto na dinamización de sectores económicos de elevado impacto laboral, como na creación de estratexias de mellora da vida comunitaria, favorecendo o establecemento de redes de actores que traballen no territorio para a mellora do benestar e a calidade de vida da poboación, e favorecendo de xeito directo e indirecto a capacidade de atracción/retención de poboación na Comarca.

B) A soidade e o avellentamento.

A evolución demográfica observada, conxuntamente cos datos relacionados co incremento da idade media da poboación e cos indicadores relacionados co avellentamento, amosa a realidade dunha Comarca marcada polo proceso de devalo poboacional e polo avellentamento como factores estruturais, sobre todo nos Concellos de Lousame e Outes, aínda que esta realidade tamén é observable en Porto do Son e Noia, se ben cunha menor intensidade.

Deste xeito, o avellentamento está a influír no deseño das accións dos departamentos de benestar municipais tanto a curto como a medio prazo para responder ás necesidades das persoas maiores coa proximidade como criterio básico, sobre todo en contextos territoriais onde os servizos de transporte público de proximidade son considerados como un dos baleiros máis salientables.

Na Comarca de Noia non é posible vencellar o avellentamento coa ruralidade de xeito absoluto, xa que esta situación afecta tanto ós Concellos máis rurais, como ó propio Concello de Noia, sobre todo ó seu casco histórico, o que comporta a emerxencia de novas problemáticas en termos de accesibilidade ou adaptación funcional en edificios de varias alturas e comunidades de propietarios.

Se o avellentamento non é un fenómeno único e propio do medio rural, tampouco o é a soidade, aínda que esta atópase con diferentes circunstancias en función do contexto. Así, en tanto no eido rural é posible observar a soidade como derivada do avellentamento e da perda de poboación, no eido urbano a soidade non é só protagonizada polas persoas maiores, e relaciónase coa carencia de redes sociais comunitarias de apoio e socialización.

Dende as políticas de benestar, na actualidade, estase traballando de xeito directo ou indirecto en relación á soidade e ó avellentamento dende un duplo punto de vista. Dende o punto de vista dos coidados, salienta pola súa elevada capilaridade e impacto o SAF que, nas súas dúas modalidades, chega a un elevado número de fogares e de persoas maiores.

Ademais, tamén salienta o programa de Teleasistencia que, tanto en relación á dependencia como o propio da Deputación da Coruña, son ferramentas moi utilizadas e valoradas tecnicamente para o seu uso en situacións de soidade.

Dende o punto de vista comunitario, os Concellos están traballando na xeración dunha salientable oferta de actividades relacionadas coa activación (física, memoria...) ás que subxacen obxectivos implícitos/explicitos de revitalización relacional para as persoas usuarias, aínda que a profundidade destas accións é fragmentada, de tal xeito que se amosa preciso potencialas e actualizalas, á vez que dotalas de ferramentas complementarias que minimicen o efecto negativo que servizos como o transporte público (ou a ausencia do mesmo) teñen á hora de incidir na vida social das persoas.

Con todo, os Concellos da Comarca non están traballando dende un punto de vista específico na detección e tratamento de situacións de soidade tanto no eido rural como no urbano, sendo este un dos principais elementos a ter en conta para a súa mellora.

Recomendación 7. Deseño dun programa específico de detección e intervención coas persoas en situación de soidade.

Na actualidade estanse a desenvolver programas específicos de detección e intervención coas persoas en soidade, aínda que estes se levan adiante sobre todo en grandes cidades, como é o caso da Coruña, se ben é posible mencionar que no Concello de Noia estase a levar a cabo unha reflexión sobre a necesidade destas actuacións.

No contexto da Comarca é posible identificar, por unha banda, contornas amplamente urbanizadas como é o caso dos núcleos urbanos de Noia ou Porto do Son, en tanto que tamén é posible identificar amplas zonas de carácter rural. Neste sentido, alén dos contextos, é preciso deseñar programas que sigan a liña da revitalización e utilización das redes comunitarias co obxectivo de obter información e previr situacións problemáticas.

Así, os programas de detección e intervención coas persoas en soidade deben ser deseñados tendo en conta a existencia e vitalidade local das redes comunitarias e veciñais coas que colaborar para levalos adiante. Neste sentido, en contornas rurais máis avellentadas estase a observar un proceso de esmorecemento destas redes comunitarias e veciñais no que é preciso incidir co obxectivo de *utilizalas* para mellorar a calidade de vida e a autonomía relacional das persoas.

En contornas urbanas as redes comunitarias son diferentes, vencellando a soidade non ó illamento físico, senón ó illamento social. Con todo, o programa de detección e intervención en situacións de soidade debe colaborar con actores comunitarios colaboradores que actúen a xeito de *antenas* (bares, quioscos, farmacias, Centro de Saúde, parroquia, asociacións locais...), e detecten a presenza de persoas en soidade e as súas principais problemáticas para, a continuación, informar ós departamentos de benestar locais que, a través de ferramentas de carácter comunitario, ou dos servizos propios do Concello (caso do SAF, ou do programa de Teleasistencia), ou a través das entidades sociais mediante voluntariado ou accións específicas das propias entidades, traballará para a revitalización das redes sociais destas persoas evitando así a soidade e os posibles efectos negativos da mesma.

Este mesmo programa operará a xeito de prevención en casos, por exemplo, como o das persoas cuidadoras de dependentes. Así, estas persoas que contan con servizo de SAF, serán informadas de todo tipo de actividades de lecer e respiro para evitar que a intensidade e extensión no tempo das tarefas de coidado leven aparelado a desaparición das súas redes relacionais. Con todo, para este colectivo, as accións deseñadas dende os departamentos de benestar locais deben contar con servizos paralelos de coidado que cubran as súas tarefas familiares.

Ademais, este programa atópase intimamente relacionado con outros programas xa existentes, como pode ser o Xantar na Casa xestionado polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar, que deben ser intensificados xa que operan a xeito de dupla ferramenta contra o illamento a través da xeración de menús saudables, individualizados e de calidade.

Finalmente, é preciso facer unha especial reflexión sobre as actividades relacionadas co voluntariado que son unha ferramenta importante para potenciar as accións de benestar co liderado público e que nos Concellos da Comarca son considerados como un elemento de benestar que é preciso potenciar.

Así, os programas de voluntariado contan cun percorrido que se debe aproveitar, sobre todo en contacto directo coas entidades asociativas tanto da Comarca como daquelas que traballan na Comarca, e que poden incrementar as ferramentas tanto relacionadas coa detección de situacións de soidade como de minoración dos seus efectos a raíz non só da mera compañía prestada ás persoas usuarias, senón da incorporación destas persoas usuarias a redes de socialización que os leven a, progresivamente, deixar a soidade.

Neste sentido, a creación de redes de voluntariado estable, aproveitando a experiencia coa que contan entidades sociais como Cruz Vermella coa que xa se está a colaborar na Comarca, e a súa focalización en axentes de elevado coñecemento de proximidade (farmacias, bares, comercio de proximidade, quioscos...) potencia a capacidade das mencionadas *antenas* e amplía o seu efecto a numerosos eidos nos que traballar, converténdose nunha potente ferramenta multipropósito das políticas locais de benestar.

Recomendación 8. Actualización e ampliación das actividades levadas a cabo con persoas maiores.

Na actualidade as actividades relacionadas co envellecemento activo ou, en termos xerais, dirixidas ás persoas maiores, son un elemento común a tódolos Concellos da Comarca que amosan non só unha importante vitalidade, éxito e demanda entre os colectivos obxectivo, senón a súa validez tanto dende o punto de vista da actividade levada a cabo, como dende os obxectivos implícitos de mellorar a socialización das persoas maiores e xerar motivacións para saíren dos fogares e se relacionaren, con todo o que isto implica en termos de activación psicolóxica.

Con todo, é posible introducir novos elementos dentro do deseño das programacións co obxectivo de avanzar na súa actualización e incremento da profundidade das mesmas. Así, por exemplo, é posible mellorar no deseño de actividades interxeneracionais tanto a través do

contacto entre a programación de accións para as persoas maiores cos centros educativos, como a través da programación de accións para persoas maiores que se vencellen con entidades sociais ou veciñais na que se integre de xeito explícito á mocidade ou á infancia.

Este é un exemplo de posibilidades de ampliación do alcance das actividades dirixidas ás persoas maiores que, en termos xerais, deben ser obxecto de actualización metodolóxica e de innovación.

Ademais, é preciso indicar que a curto/medio prazo vai haber un troco substancial dos perfís de persoas maiores usuarias destas actividades, emerxendo un tipo de persoa maior activa, usuaria da tecnoloxía e con inquiredanzas de carácter cultural; características estas ás que se deben adaptar as programacións actuais para manter a súa vitalidade e éxito.

Así, ábrese a posibilidade de introducir a óptica do benestar nas actividades desenvolvidas relacionadas co sendeirismo e coas actividades na natureza tendo en conta o xa mencionado Ciclo Medio de Formación Profesional de condución de actividades físico-deportivas no medio natural; ou coa organización de viaxes e excursións, potenciando o seu contido cultural, de recuperación etnográfica e, na liña do mencionado con anterioridade, aproveitando para a introdución da óptica interxeneracional.

Recomendación 9. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os CEIP, os IES, as entidades asociativas e as ANPA.

O programa, que nos apartados anteriores tiña o obxectivo de establecer vencellos comunitarios e interxeneracionais entre as persoas maiores asistentes ás actividades de benestar e o alumnado dos CEIP e os IES, ten á súa vez o obxectivo de, dende o mesmo punto de vista comunitario, contribuír ó reforzo das relacións sociais entre as persoas maiores, polo que é unha ferramenta de salientable utilidade á hora tanto de incidir no avellentamento activo como á hora de incidir na soidade.

Neste sentido, este programa debe ser ampliado incluíndo experiencias que, tanto desenvolvidas polos Concellos como polas entidades asociativas ou culturais en activo a nivel municipal ou parroquial, son de especial interese pola potencialidade interxeneracional que teñen.

Así, como se mencionaba con anterioridade, de cara á mellora e consolidación das redes comunitarias nas que se integran as persoas maiores, así como para facilitar a transmisión de cultura e valores, considérase de interese potenciar a transmisión destas experiencias ó alumnado dos CEIP e dos IES coa colaboración das ANPAS, facilitando deste xeito a integración de pais e nais nestas experiencias.

Neste sentido, é posible aproveitar o coñecemento xurdido nos Obradoiros de Memoria que os Concellos teñen como unha das súas principais actividades, así como outras actividades especificamente desenvolvidas polas persoas maiores de cara ó seu pulo e ampliación.

Deste xeito, os obradoiros e actuacións multisectoriais mencionadas xerarán novas redes de socialización das persoas maiores, elemento este que para ser maximizado debe ir acompañado dun especial esforzo de difusión das iniciativas e captación de persoas usuarias, superando os colectivos que tradicionalmente asisten de xeito asiduo ás diferentes actividades de benestar.

Recomendación 10. Expansión dos programas de prevención do deterioro cognitivo e de traballo con familiares cuidadores.

Como se menciona ó longo do documento, a soidade e a medio prazo a exclusión é un fenómeno que tamén afecta ás persoas cuidadoras de dependentes, polo que é preciso realizar un esforzo para mellorar a integración social deste colectivo, ó mesmo tempo que se poden poñer en práctica programas de prevención do deterioro cognitivo.

Na actualidade, unha das entidades do TSAS con maior experiencia en traballo con persoas afectadas por Alzheimer en Galicia, como é AGADEA, atópase xestionando o Centro de Día de Ribeira de Alzheimer e outras Demencias Neurodexenerativas da rede pública galega de Alzheimer.

Esta presenza supón un activo na rede de entidades que traballan en materia de benestar no Barbanza, xa que proporciona un coñecemento específico sobre as actuacións en materia de prevención e de tratamento con persoas afectadas por deterioro cognitivo, así como coas súas familias e persoas cuidadoras.

Neste sentido, considérase de interese o deseño e a extensión de programas específicos de prevención do deterioro cognitivo a través da detección e realización de actividades de estimulación cognitiva, activación física e activación social das persoas, tendo en conta a prestación de servizos auxiliares como é o caso do transporte adaptado.

Ademais, tamén se considera de interese o deseño de programas de apoio a familiares de persoas afectadas polo Alzheimer e outras demencias que, tanto a nivel de apoio psicolóxico individual, como a nivel grupal, ofrezan ás persoas usuarias a posibilidade de compartir experiencias ou de asistir a xornadas de formación, sempre tendo en conta a necesidade de contar con servizos auxiliares de apoio.

Con todo, estes programas de apoio ás familias e cuidadores/as non se deben circunscribir unicamente ó deseño de actividades específicas para este colectivo, senón que esta especificidade debe ser complementaria coa súa inclusión noutro tipo de actividades xerais deseñadas polo Concello (actividades culturais, deportivas, sendeirismo, lecer...) que deben contar coa posibilidade de acceder a servizos auxiliares para o coidado das persoas dependentes.

O elevado interese destes programas supón a necesidade de realizar un esforzo en termos de difusión dos mesmos para a captación de usuarios/as ou persoas interesadas. Neste sentido, ademais das ferramentas habituais de difusión municipal e outras innovadoras (como poden ser

as liñas municipais de whatsapp, por exemplo), recoméndase a transmisión da información relacionada co programa a través das diferentes actividades deseñadas especificamente para persoas maiores polos Concellos, complementando isto coa utilización de establecementos de proximidade (hostalaría, centros de saúde, farmacias, pequeno comercio...) como rede de transmisión de información, así como coa difusión a través das entidades asociativas locais.

Finalmente, para a operativización desta recomendación considérase preciso establecer unha reflexión sobre a posibilidade de localizar un equipo específico de xeito central a nivel comarcal, ou sobre outro tipo de posibilidades como pode ser, por exemplo, a liña de traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) a través de unidades móbiles que complementen estes servizos de información e prevención de demencias con outros relacionados coa podoloxía e oftalmoloxía, tal como actúa o devandito proxecto en diferentes Concellos da provincia.

Recomendación 11. Actualización e ampliación do programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña.

Os equipos técnicos dos Concellos de Noia recoñecen que o programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña, non só é unha ferramenta de importante eficacia á hora de loitar contra a soidade, senón que é moi valorada polas persoas usuarias polo seu funcionamento, así como polos propios equipos técnicos.

Con todo, é posible mellorar o rendemento deste programa dende varias ópticas diferentes. En primeiro lugar, a través da ampliación da resposta ás situacións de soidade. Na actualidade estanse a detectar casos onde o illamento físico nos núcleos rurais e a soidade se complementan, non existindo nas proximidades dos/as usuarios/as fogares habitados que sexan susceptibles de recolleren as chaves dos fogares dos/as usuarios/as.

Neste sentido, e tendo en conta que esta situación previsiblemente se verá incrementada, é preciso incorporar ó programa protocolos de colaboración con Protección Civil, coa Policía Local, cos servizos de emerxencia sanitaria ou coa Garda Civil, alén dos propios equipos de benestar municipal, para contar coas devanditas chaves dos domicilios das persoas usuarias que teñan problemas á hora de atopar fogares nas súas proximidades onde depositaren as chaves.

En segundo lugar, é preciso incidir na difusión do programa para mellorar o coñecemento social do mesmo e incrementar a súa demanda. Neste sentido, na liña do xa mencionado con anterioridade, un elemento fundamental para a mellora da difusión dos programas é a colaboración coas entidades asociativas, de tal xeito que poidan operar a xeito de altofalantes e, no caso de teleasistencia, transmitir a importancia do programa para a mellora da calidade de vida e da seguridade das persoas, sobre todo en casos de soidade e illamento.

Esta recomendación, atendendo á ampliación de medidas dixitais de seguridade coas que conta o vixente Programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña, atópase na liña do traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) e das súas intervencións relacionadas coa implantación de medios tecnolóxicos para mellorar a permanencia das persoas maiores nos fogares a través da mellora da seguridade (Fogar dixital). Como se pode observar, este é un eido no que se está a traballar dende diferentes entidades e iniciativas, xerando unha fiestra de oportunidade a través da creación de sinerxias que deben ser aproveitadas dende o local para a mellora efectiva das condicións de vida da poboación con necesidades especiais.

Recomendación 12. Deseño de sistemas de transporte público local.

A situación do transporte público local está considerada polos equipos municipais de benestar como un aspecto que incide de xeito negativo nas condicións de vida xerais das persoas maiores, pero que ten unha incidencia máis negativa en tanto estas persoas residen en núcleos rurais que non teñen comunicación a través das grandes liñas comarcais ou provinciais de transporte público.

Neste sentido, amósase preciso actuar dende un dobre punto de vista en relación ó problema da mobilidade local.

En primeiro lugar, deseñando e creando sistemas de transporte local para conectaren os núcleos urbanos coas parroquias máis rurais, difundindo a súa existencia e fomentando o seu uso entre a poboación.

En segundo lugar, relacionando a conectividade dos sistemas locais coas grandes rutas. Neste sentido é preciso ter en conta os fluxos, horarios e centralidades xa que, no caso da Comarca, cóntase con diferentes equipamentos de carácter empresarial, ou centros sanitarios que se constitúen como auténticas centralidades e nós de comunicación con necesidades propias ós que é preciso responder.

Ademais, estes sistemas de transporte local, e o deseño da rede de conectividade co sistema supralocal, deben ser deseñados atendendo a múltiples criterios que van dende a mellora da interacción social das persoas maiores que residen en núcleos rurais (facilitando visitas ós Centros de Saúde ou a organismos oficiais, por exemplo), da mocidade que reside en núcleos urbanos ou rurais (facilitando a mobilidade en relación á escola ou ó lecer), ou das persoas en idade activa (facilitando a mobilidade para acceder ás centralidades laborais). É dicir, é preciso establecer unha análise da mobilidade local para seleccionar o mellor sistema de transporte acaído a cada territorio, en tanto que esta análise tamén debe ser ampliada para a elaboración dun programa comarcal de transporte adaptado específico en relación coas entidades sociais e cos equipamentos que traballan na Comarca, establecendo unha coordinación entre os sistemas de transporte e as necesidades sociais.

Finalmente, dentro deste programa, tamén é preciso iniciar accións de información/sensibilización/concienciación sobre o axeitado uso de vehículos sen carné que, en colaboración coas autoridades de seguridade viaria, protección civil e tráfico, incidan sobre o colectivo obxectivo de persoas maiores.

C) As múltiples exclusións.

Ó longo da diagnose e das conclusións foron expostas diferentes formas de exclusión que afectan á poboación na Comarca, salientando tanto aquelas de carácter económico relacionadas coa disposición de rendas, como as que teñen un carácter relacional vencelladas coa soidade, coa discapacidade ou as xeradas coas diferentes adicións.

Neste sentido, e directamente vencellado coa dinamización económica que, como se mencionou, é un elemento fundamental á hora de xerar capacidade de atracción dos territorios para a fixación de poboación e na loita contra a exclusión social derivada do risco de pobreza, nos Concellos da Comarca amósase como prioritario o establecemento de coalicións entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego ou desenvolvemento local, coa finalidade de conectar ámbalas políticas públicas co obxectivo de incidir sobre a xeración de economías de proximidade e, polo tanto, para xerar postos de traballo que garantan rendas suficientes para a poboación.

Estas coalicións internas deben ser expandidas á creación de dinámicas de traballo conxunto coas entidades asociativas que traballan no territorio, salientando pola súa importancia aquelas que traballan coas persoas con discapacidade, sobre todo tendo en conta a ausencia de equipamentos específicos públicos na Comarca para a súa atención.

Ademais, é preciso facer referencia ó activo que supón a existencia na Comarca de equipamentos especificamente deseñados para o traballo con persoas con discapacidade. Esta presenza abre novas posibilidades para o traballo na inclusión deste colectivo dende múltiples puntos de vista, entre os que salienta o de carácter laboral ou o lecer, sendo preciso deseñar actuacións específicas para incidir neste campo de actuación.

Recomendación 13. Deseño e creación de Bolsas de Traballo locais.

Con anterioridade mencionábase a necesidade de xerar *coalicións* entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego municipais co obxectivo de integrar as axendas do benestar e da dinamización económica para avanzar no proceso de atracción/retención de poboación.

Una das derivadas máis salientables da potencialidade desta *coalición* é a incidencia sobre os colectivos en risco de pobreza ou exclusión social, cos que é posible traballar non unicamente en

termos de elaboración de itinerarios formativos, senón superando a inserción laboral a través de programas específicos integrándoos en ferramentas máis amplas e de maior alcance.

Así, a experiencia das diferentes Bolsas de Traballo coas que contan na actualidade Concellos na provincia é positiva á hora de establecer tanto iniciativas de intermediación entre a oferta laboral achegada por empresas e a demanda de postos de traballo solicitada polas persoas desempregadas, como á hora de establecer prioridades atendendo á existencia de diferentes colectivos obxecto de especial atención que poidan ser susceptibles de inserción efectiva.

Ademais, é importante ter en conta a experiencia acumulada polos equipos de promoción económica e orientación laboral dos Concellos da Comarca, que están a facer un esforzo especial na difusión de ofertas de traballo a través das redes sociais municipais, co cal estanse a explorar na actualidade múltiples vías de difusión destas ofertas que melloran o seu coñecemento social e van na liña do fomento das economías de proximidade.

A intermediación laboral debe ser complementada co apoio á xeración de novas iniciativas económicas de proximidade, polo que é interesante afondar nas xa mencionadas *coalicións internas* xa que estas ferramentas poden ser obxecto de interese de persoas coas que se estea a traballar dende benestar, en tanto que tamén poden ser de interese á hora de xerar iniciativas económicas que respondan ás necesidades de benestar.

De tódolos xeitos, a xeración de novas iniciativas económicas non é o único xeito de promover unha mellor inserción laboral de persoas con determinadas necesidades xa que, por exemplo, os Concellos xestionan o SAF que, como se puido comprobar, conta cun volume e cunha intensidade de recursos humanos que o fan unha oportunidade ó mesmo tempo que se estima a súa expansión, para responder á cal é preciso contar con persoal capacitado.

Recomendación 14. Creación dun sistema de bonificación local ás matrículas das accións formativas relacionadas co SAF.

Tal como se observou con anterioridade, o SAF non só é unha oportunidade laboral actual, senón que se prevé unha expansión do mesmo e, polo tanto, o incremento da demanda de persoal capacitado.

Neste caso, tendo en conta a feminización dos perfís que prestan servizo no SAF e o feito de que é un colectivo de especial atención polas políticas de benestar locais, ademais do efecto multiplicador que pode xerar en termos de fixación de poboación, é preciso fomentar o acceso á capacitación requirida para poder acceder ós procesos de selección dos diferentes prestadores a través dun sistema de bonificación ou bolsas que minore os custos da formación ás persoas en situación de desemprego.

Ademais, a pesar de que ó longo das presentes recomendacións se recolle a presenza de accións formativas territorializadas na Comarca, é preciso ter en conta os custos de desprazamento para o

alumnado, de xeito que este concepto complete a mencionada bonificación ou bolsa de apoio ós estudos.

Recomendación 15. Fomento dunha contratación pública socialmente responsable.

A introdución tanto das cláusulas sociais, laborais e medioambientais así como a utilización da reserva de contratos³⁸ nas licitacións públicas está a converterse nunha ferramenta para que a contratación pública incida na dinamización dos sectores económicos de proximidade e na mellora da inclusión laboral de determinados colectivos con necesidades especiais, sempre dentro do respecto ó principio de seguridade xurídica.

Esta utilización é posible se previamente existe unha extensión das coalicións internas mencionadas con anterioridade entre os departamentos de benestar e promoción económica locais, ós departamentos de carácter xurídico e financeiro, de tal xeito que o Concello utilice un completo abano de alternativas no apoio das políticas de benestar.

A introdución destas ferramentas é posible, e na provincia existen diferentes experiencias de éxito, en licitacións tales como as relacionadas coa recollida e xestión de RSU, por exemplo, de elevada contía económica e de importante intensidade en termos de persoal requirido.

Con todo, na liña do mencionado con anterioridade, o uso das cláusulas sociais e a reserva de contratos por parte das administracións debe atender á normativa vixente, garantindo a seguridade xurídica dos procedementos de contratación.

Recomendación 16. Deseño e implementación dun programa comarcal de prevención de adiccións entre a infancia e mocidade.

Na actualidade estanse a espallar ou repuntar diferentes adiccións entre a mocidade. Algunhas delas, como as relacionadas co consumo de alcohol, contan cun importante asentamento social que, en determinados casos, se agrava a raíz do fenómeno do botellón en lugares localizados. Outro tipo de adiccións son máis novidasas e, polo tanto, máis difíciles de identificar e de traballar con elas. Trátase, por exemplo, das adiccións ás novas tecnoloxías e ós teléfonos móbiles que, na mocidade, poden derivar en diferentes tipos de acoso. Ademais, outra derivada das adiccións de carácter tecnolóxico na mocidade é a relacionada coas apostas e co xogo, tanto nas casas de apostas como a través dos *smartphones*.

Así, se ben se constata a existencia nos centros escolares de actividades de carácter puntual relacionadas coas adiccións mencionadas, estas non son estables nin continuas no tempo como se recoñece por parte dos diferentes equipos técnicos municipais, dificultando a posibilidade de

---

³⁸ Disposición adicional cuarta da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de Contratos do Sector Público, pola que se traspoñen ó ordenamento xurídico español as Directivas do Parlamento Europeo e do Consello 2014/23/UE e 2014/24/UE, de 26 de febreiro de 2014.

establecer medicións e avaliacións dos seus efectos, así como impedindo o seguimento e garantía de éxito das mesmas.

Deste xeito, considérase necesario o deseño dun programa estable de información e prevención sobre diferentes tipos de adiccións, con especial fincapé nas de carácter tecnolóxico e nas súas derivadas relacionadas co acoso e coa ludopatía. Este programa debería ser complementario coas diferentes accións que se desenvolven, de xeito puntual, por parte dos propios CEIP ou IES, de tal xeito que o deseño territorializado achegará unha maior riqueza e unha maior adaptación ás circunstancias locais.

Este programa, a liderar dende os departamentos de benestar locais, debe contar tanto cos centros educativos como coas ANPAS, considerando fundamental para o seu éxito a implicación das familias, para as que se desenvolverán accións específicas de información e sensibilización.

Ademais, é preciso complementar estes programas con outras accións levadas adiante en relación coa igualdade ou coa sexualidade, completando un abano de actividades de prevención de elevado impacto.

Como se pode comprobar, o traballo conxunto entre as institucións educativas e os departamentos municipais de benestar é básico á hora de establecer estratexias de prevención. A potencialidade desta colaboración tamén abre portas para o desenvolvemento de programas relacionados coa nutrición infantil saudable que poden ser *refocalizados* atendendo á prioridade de loitar contra a exclusión social e a pobreza infantil dende a garantía da equidade.

Recomendación 17. Deseño de programas de nutrición saudable de proximidade en equidade nos CEIP e nos IES da Comarca.

Na actualidade, unha das principais derivadas da desigualdade económica provocada, en grande medida, pola recente crise económica, é a relacionada coa pobreza e o risco de exclusión infantil.

Este risco de exclusión infantil afecta á nutrición dos nenos e nenas, que en vez de caracterizarse polo consumo de alimentos saudables, se centra en consumo de procesados de baixo valor nutricional e baixo custo, afectando polo tanto ó seu desenvolvemento físico e mental, ó mesmo tempo que incide de xeito substancial no seu desenvolvemento académico.

Para paliar este fenómeno é posible o desenvolvemento dun programa de almorzos saudables de proximidade que, co obxectivo explícito de fomentar o consumo de alimentos de proximidade non procesados, tamén conta co obxectivo implícito de garantir o axeitado almorzo de todo o alumnado dos CEIP ou dos IES sen establecer diferenzas entre eles.

Este programa, a liderar dende os departamentos de benestar locais, suporía a posta en contacto de (I) produtores, (II) persoal especializado en nutrición, (III) cociñas e/ou servizos de alimentación dos centros educativos, (IV) profesorado, (V) alumnado, e (VI) ANPAS; para o cal se debe contar co

apoio tanto das diferentes concellerías municipais (con especial atención a promoción económica e emprego pola súa relación cos produtores de proximidade), así como da dirección dos centros educativos.

Ademais, para a implementación deste programa é posible contar coa experiencia que ten Cruz Vermella na súa colaboración co Concello de Rianxo, así como cos profesionais da docencia e alumnado do IES da Pobra do Ciclo Superior de Dietética.

Recomendación 18. Deseño de programas de fomento do coñecemento da multiculturalidade e inclusión das persoas inmigrantes.

A Comarca de Noia conta cunha comunidade de persoas inmigrantes coa que é preciso traballar dende diferentes puntos de vista para mellorar a súa inclusión e o seu benestar, contribuíndo así a crear territorios atractivos nos que as persoas residan con calidade de vida.

Neste sentido, o Concello de Noia contaba cun programa específico de atención xurídica ós inmigrantes centrado na tramitación de documentación legal relacionada cos convenios existentes entre España e os diferentes países de procedencia, pero que na actualidade non se atopa operativo.

Con todo, considérase interesante avanzar dende a óptica da atención de carácter individual cara a óptica grupal e comunitaria, deseñando accións que, complementando ás xa incluídas no programa de Noia, contribúan tanto á mellor inclusión dos colectivos de inmigrantes na sociedade, como á mellora do coñecemento que a sociedade de acollida ten sobre a realidade sociocultural dos lugares de orixe destes colectivos.

Así, na liña de establecer liñas de colaboración estables con centros educativos e entidades sociais e asociativas, é preciso que dentro desta colaboración se inclúan accións específicas relacionadas co fomento da multiculturalidade (sobre todo nas Escolas Infantís, CEIP e IES, así como nas entidades asociativas sectoriais ou territoriais) e coa difusión e mellora do coñecemento da realidade das persoas inmigrantes, sempre co obxectivo de fomentar a mellora da calidade de vida e a loita contra a exclusión.

Esta serie de programas deben ser codeseñados en relación coas asociacións que na actualidade se atopan traballando nesta materia na Comarca ou no Barbanza, salientando neste aspecto a Asociación Socioeducativa O Parque de Porto do Son.

Ademais, estas accións deben ser complementarias ás propias de información, asesoramento e orientación de carácter xurídico, así como ó deseño de proxectos individualizados de inserción social, con especial énfase no eido laboral e no coñecemento dos idiomas oficiais de Galicia.

Recomendación 19. Deseño dun protocolo conxunto para a detección de casos de exclusión na Comarca.

Un dos aspectos que está a espertar preocupación entre os equipos técnicos de benestar é a necesidade de fornecerse de ferramentas comúns para a detección de casos de exclusión e, posteriormente, a súa derivación ós diferentes recursos existentes a nivel local ou autonómico.

Neste sentido, amósase preciso o deseño dun protocolo común para a análise da situación social das persoas e para a valoración da exclusión que inclúa múltiples dimensións que vaian dende a valoración da situación económica ata a situación de saúde, pasando pola análise da situación relacional, as competencias e habilidades sociais, a vivenda, a situación xurídico administrativa ou as súas habilidades sociais, por exemplo.

A través desta ferramenta será posible contar coa información axeitada das diferentes dimensións que afectan á vida da persoa e da súa relación co seu contexto, de tal xeito que se facilite o acceso ós mellores recursos para mellorar a súa calidade de vida, dentro dos que deben salientarse, na liña do mencionado, as ferramentas municipais como son as bolsas de traballo municipais, as accións formativas encarradas á inserción laboral en sectores económicos de proximidade, ou a inclusión en diferentes actividades deseñadas dende o Concello que poden ir dende as de carácter cultural, ás deportivas, sendeirismo ou voluntariado, por exemplo, para a mellora da capacidade relacional e a integración na vida comunitaria.

Neste mesmo sentido, con toda a información recadada, as derivacións non só se realizarían de xeito interno a programas municipais ou autonómicos, senón que sería preciso ter en conta as accións levadas a cabo dende as entidades sociais ou asociativas, utilizando así a rede de recursos operativa no territorio para a mellora da inclusión da poboación.

Ó longo das diferentes recomendacións vencelladas coa loita contra as diferentes exclusións é posible incidir na potencialidade coa que contan as actuacións en rede, así como o elevado interese das accións *multipropósito* deseñadas para os CEIP e os IES, de tal xeito que estas accións xeren efectos en diferentes campos estratéxicos para as políticas de benestar locais e que, grazas á xeración da confianza entre os actores, abran posibilidades de novas actuacións posteriores.

D) Os coidados.

Un dos alicerces das políticas de benestar locais é o relacionado cos coidados ás persoas, tendo en conta a necesaria complementariedade entre as diferentes formas de coidados entre as que salientan, pola súa potencialidade, os coidados no fogar prestados a través do SAF; os coidados prestados a través de equipamentos especializados de proximidade como poden ser os Centros de Atención ás Persoas Maiores, as Escolas Infantís ou os Centros de Día e Centros Ocupacionais para persoas con discapacidades ou necesidades especiais; os coidados prestados a través de prazas de carácter residencial; ou os coidados prestados a través das redes familiares.

Neste sentido, é preciso salientar a situación das prazas de atención ás persoas maiores, tanto de carácter residencial como non residencial que, a pesar da súa evolución ascendente, presenta unha salientable diferenza con respecto ás ratios establecidas como obxectivo. Ademais, esta diferenza tamén afecta ós centros de atención á primeira infancia, polo cal a Comarca ten unha situación de infradotación con respecto a estes equipamentos de benestar.

Ademais, dentro das prazas de carácter non residencial para a atención ás persoas maiores, é preciso reiterar a situación do Centro de Día de titularidade privada situado en Noia que, a pesar de figurar como en activo con 40 prazas no RUEPSS, non se atopa operativo segundo os equipos de benestar municipais.

Con respecto a outro tipo de equipamentos, obsérvase unha importante dotación na Comarca de centros de atención a persoas con discapacidade, contando cun total de 5 centros entre os que se atopan 2 centros de día e 3 centros ocupacionais.

Outra das grandes ferramentas das políticas locais relacionadas cos coidados é o SAF que, tanto na súa modalidade de dependencia como na de libre concorrència, conta cun salientable impacto na Comarca. Así, no ano 2018 o SAF chega a 300 persoas prestando máis de 87.000 horas de servizo por parte de case 90 auxiliares, o cal amosa non unicamente a intensidade do servizo, senón a elevada capilaridade do mesmo, sobre todo tendo en conta o perfil medio da persoa usuaria (persoas maiores) e a evolución da poboación.

Con todo, un dos elementos que na actualidade está a marcar a actuación do SAF municipal ou libre concorrència, é a necesidade de cubrir as elevadas esperas derivadas do proceso de tramitación e valoración da dependencia e conseguinte prestación posterior dos seu abano de servizos. Así, esta realidade seguida en boa parte dos Concellos supón que o SAF básico non sexa utilizada con criterios proactivos, senón como recurso previo á dependencia para persoas *de facto* dependentes pero que se atopan inmersas no proceso administrativo de valoración e tramitación de servizos.

Ademais, é preciso ter en conta a existencia de fondas diferenzas locais con respecto á evolución do SAF de libre concorrència nos últimos anos, tal como se menciona con anterioridade, de tal xeito que a presenza/ausencia/diferente utilización de ferramentas de xestión provocan unha situación de inequidade a nivel comarcal en relación ó rendemento do SAF.

Neste sentido, e co obxectivo de mellorar na prestación do SAF, considérase preciso acometer diferentes medidas.

Recomendación 20. Posta a disposición dos Concellos da Comarca de ferramentas para a mellora do SAF.

Tal como se mencionaba nas conclusións, o SAF é unha das principais ferramentas coas que contan os Concellos da Comarca para traballar nos coidados das persoas, sobre todo tendo en conta a situación de infradotación na Comarca de prazas residenciais e non residenciais de

atención ás persoas maiores, polo que é preciso focalizar a atención nas necesidades do servizo, que van alén da expansión cuantitativa do mesmo.

Así, os Concellos están a prestar este servizo baixo diferentes modalidades de xestión (directa, indirecta e mixta), contando o Concello de Porto do Son cun sistema de seguimento e control informatizado do mesmo. Neste sentido, outro elemento a ter en conta é a elevada tensión operativa que está a supoñer o SAF para os equipos técnicos municipais. Esta tensión supón que, sobre todo se plasma nos Concellos que teñen xestión directa, a coordinación do SAF supoña unha elevada carga chegando a un tope operativo nas posibilidades de prestación de horas do propio servizo.

Deste xeito, a introdución de ferramentas para a mellora da xestión do SAF permitirá unha maior organización e capacidade por parte dos equipos técnicos. Ó mesmo tempo, no caso dos Concellos que optan pola externalización de todo ou parte do servizo, é preciso avanzar na mellora do asesoramento xurídico para o deseño das licitacións, así como do proceso de seguimento posterior da actividade do prestador externo.

Ademais, na liña de avanzar na homoxeneización das ferramentas do servizo, considérase necesario o establecemento de bolsas de traballo municipais elaboradas cunhas bases homoxéneas e semellantes en tódolos Concellos para, a partir dun contido inicial común, sexan adaptadas á realidade local.

Como se pode observar, a recomendación céntrase no fortalecemento das capacidades dos equipos técnicos municipais para o deseño, planificación, control e avaliación do SAF, co obxectivo de avanzar na mellora do servizo como parte fundamental da política de benestar local.

Recomendación 21. Deseño dun Plan de Formación territorializado con especificidade para o SAF.

A elevada intensidade do SAF en recursos humanos, así como a variación dos casos individuais ós que se enfrontan no seu traballo diario tanto os equipos técnicos como as profesionais auxiliares, fan preciso o deseño de accións formativas específicas que permitan a actualización constante das persoas ás esixencias do traballo.

Ademais, é preciso ter en conta un elemento que, en numerosas ocasións non é ponderado con suficiencia. Trátase da elevada esixencia emocional á que se enfrontan as persoas profesionais dos equipos de benestar e que, con respecto ás auxiliares do SAF, viven en primeira persoa situacións de elevada tensión. Este elemento é preciso afrontalo a través de técnicas psicolóxicas co obxectivo de mellorar a saúde laboral e diminuír o risco do *profesional queimado/a*.

Finalmente, as accións formativas comarcais presenciais para as persoas profesionais do SAF levan implícito o establecemento de relacións entre estes profesionais, co cal se xeran dinámicas positivas de valor para o desempeño do servizo.

Recomendación 22. Deseño de protocolos de actuación para intervencións derivadas do SAF.

O SAF é un servizo que na Comarca está a chegar a 300 fogares no ano 2018, polo que a súa elevada capilaridade convérteo nunha fonte de información dun enorme valor para os departamentos locais de benestar. Neste sentido, é preciso aproveitar este caudal para xerar novas intervencións que superen a atención directa ó/á usuario/a e que se focalicen, entre outras, na valoración da (I) necesidade de realizar obras de rehabilitación, accesibilidade ou mellora da habitabilidade das vivendas; e (II) a necesidade de realizar intervencións coas familias e coas persoas cuidadoras principais en materia de formación, respiro ou apoio psicolóxico a nivel individual e grupal.

A actuación dos departamentos de benestar municipais nestes aspectos é fragmentada, polo que é preciso crear procedementos para a intervención e homoxeneizala, sobre todo tendo en conta a importancia das devanditas actuacións.

Así, recoméndase o deseño de protocolos internos de actuación dos diferentes departamentos municipais (SAF, equipo técnico de benestar, urbanismo...) en relación á redacción (de ser preciso) de proxectos de obras de mellora da habitabilidade dos fogares e de solicitude de apoio económico (de ser o caso), sobre todo atendendo á realidade do Casco histórico de Noia coas súas características especiais; en tanto que tamén se recomenda tal, como se menciona con anterioridade, a expansión dos programas de atención ás persoas cuidadoras ou de intermediación en conflitos familiares, de acontecer.

Neste sentido, é importante salientar que na Comarca é preciso avanzar na mellora da habitabilidade das vivendas e da adaptación das súas estruturas e servizos, así como da súa accesibilidade, atendendo sobre todo ás necesidades das persoas maiores e tendo en conta a localización da vivenda no eido rural/urbano ou no Casco histórico de Noia. Esta liña de actuación, que ten no SAF unha fonte de información básica, segue o traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) e das súas intervencións relacionadas coa creación de contornas amigables – housing para as persoas maiores.

Recomendación 23. Deseño dun proxecto piloto para a mellora do SAF a través da Terapia Ocupacional.

Como se vén comentando, o SAF é un servizo que na actualidade está a ocupar un volume importante de recursos municipais, chegando a numerosos fogares da Comarca e amosando a posibilidade de xerar novas intervencións con maior profundidade, sobre todo tendo en conta o profundo proceso de avellentamento do territorio.

Este é o obxecto do proxecto piloto que se recomenda acometer na Comarca, dotando ós equipos SAF do profesional da Terapia Ocupacional que, para cada fogar, elabore un estudo de adaptación funcional e prevención de caídas. Estas funcións serán complementadas con obradoiros de

memoria descentralizados onde o profesional da Terapia Ocupacional, en coordinación co resto do equipo de benestar, realizará actividades de reactivación e de prevención.

Este tipo de obradoiros terá dúas modalidades básicas. Os realizados en lugares públicos (centros sociais ou sociocomunitarios, por exemplo) ós que acudirán as persoas que non teñan dificultades de mobilidade ou que contan con posibilidade de transporte. Por outra parte, deseñárase unha metodoloxía específica para realizar estes obradoiros en fogares de persoas con dificultades de mobilidade, xuntando en función das posibilidades, a veciños da do núcleo favorecendo a socialización e o contacto.

Ademais, os profesionais da Terapia Ocupacional formarán ás persoas integrantes do SAF da Comarca para mellorar as súas habilidades e coñecemento, así como asesorarán ás persoas usuarias na adquisición de axudas técnicas.

Recomendación 24. Análise da situación dos Centros de Día situados na Comarca.

Tal como se menciona con anterioridade, na actualidade existen 4 Centros de Día oficialmente operativos na Comarca, entre os que se atopan un de titularidade privada e tres de titularidade pública. Destes últimos, un é de xestión consorciada e os dous restantes son de titularidade e xestión municipal.

É preciso realizar unha análise da situación destes equipamentos, focalizándose no estado e operatividade, por unha banda, do Centro de Día de titularidade privada de Noia e, por outra banda, nos centros de titularidade municipal de Lousame e Porto do Son.

Con respecto ó de Noia, xa se mencionou que os equipos municipais de benestar afirman a súa non operatividade, polo que é preciso estudar con profundidade esta situación e, de ser o caso, modificar os datos oficiais que figuran no RUEPSS.

Con respecto ós centros de Porto do Son e Lousame, amósase preciso estudar a súa situación actual e a súa operatividade, tendo en conta o financiamento e a necesidade de maximizar o uso das súas prazas. Neste sentido, recoméndase que esta análise sexa realizada de xeito conxunto co Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar coa finalidade de incluír dentro das posibilidades de futuro a integración na rede consorciada.

E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.

Un dos aspectos fundamentais nas políticas de benestar locais é o relacionado coa súa continuidade no tempo e, polo tanto, a súa estabilidade. Esta continuidade das actuacións, que é a fonte dos efectos que se procuran, non se acada sen contar coa continuidade dos equipos que as xestionan e implementan.

Como se puido comprobar, unha parte salientable dos recursos que os Concellos utilizan para financiar as políticas de benestar procede da Deputación da Coruña que, a través da convocatoria anual, achega recursos ós Concellos para financiar parte dos equipos e parte do custo do SAF libre concorrencia. Con todo, este sistema de financiamento, alén de evolucionar de xeito substancial ó longo dos últimos anos, segue a ser de carácter anual, aspecto este que pode limitar a continuidade procurada nas políticas de benestar locais a través da introdución de elementos de discontinuidade nos equipos.

Neste sentido, un dos aspectos que inflúen, a nivel xeral, na presenza de reticencias locais á hora de realizar a contratación efectiva de profesionais unha vez garantida o financiamento anual, é precisamente esta temporalidade, de tal xeito que avanzar na superación do marco temporal supón avanzar na cobertura definitiva dos equipos.

Ademais, na análise da situación dos equipos municipais salienta a presenza de persoal técnico complementario ó do/a Traballador/a Social. Neste sentido, a posta a disposición por parte da Deputación da Coruña de financiamento para cubrir estes perfís está a ser axeitado ó contribuír á multidisciplinariedade dos equipos e, polo tanto, á xeración de novas intervencións en campos de actuación de interese como é o relacionado cos centros educativos, por exemplo.

Con respecto ó persoal de apoio administrativo, a súa presenza tamén se atopa estendida, considerándose indispensable este apoio ós equipos técnicos para unha correcta prestación dos servizos. Con todo, a periodicidade anual do modelo de financiamento supón unha limitación á hora de proceder á contratación por parte dos Concellos deste persoal de apoio administrativo de xeito estable, co que isto supón á hora de liberar de carga ó persoal técnico.

Tamén é preciso ter conta, con respecto ós equipos técnicos municipais, a necesidade de dotación dende unha perspectiva comarcal de perfís técnicos diferentes ós xa habituais nos Concellos que apoiem, amplíen e incrementen a profundidade tanto das accións xa desenvolvidas como doutro tipo de programas propostos que respondan ós salientables retos detectados.

Así, dentro dun marco xeral de avance na estabilidade do apoio técnico e financeiro que a Deputación da Coruña presta ós Concellos e ás entidades da Comarca, é preciso incidir nas seguintes recomendacións.

Recomendación 25. Reforzo da posta a disposición dos Concellos da posibilidade de contar con perfís complementarios.

Na actualidade, os Concellos da Comarca aproveitan o financiamento da Deputación para a integración de persoal técnico complementario ó do/a Traballador/a Social. Así, en Lousame estase a financiar un posto de A2 correspondente á Educadora Familiar cunha adicación de media xornada, en Noia 1 posto de A1 correspondente á Pedagoga e Coordinadora do servizo, en Outes 1 posto de A2 correspondente á Educadora Familiar, e en Porto do Son un posto de A1 correspondente a unha Psicóloga coordinadora do programa de Educación Familiar.

Ademais, en tódolos Concellos atópase financiado o posto de administrativo, se ben atópanse salientables diferenzas entre os Concellos para a incorporación do mesmo derivado da extensión no tempo dos procesos de selección de persoal (caso de Outes), ou diferenzas de funcións que inciden no rendemento final do servizo (casos de Lousame e Porto do Son).

En primeiro lugar, considérase que este apoio financeiro debe superar o horizonte temporal anual, camiñando na liña da estabilidade plurianual, co obxectivo non unicamente de reforzar a continuidade dos programas, senón de garantir a seguridade no fluxo financeiro para os Concellos, evitando así posibles dúbidas ou retencias xurdidas dos departamentos municipais xurídicos ou económicos.

En segundo lugar, tendo en conta a implantación de persoal técnico complementario ó de traballo social, é preciso avanzar para dotarse de equipos de apoio técnico a nivel comarcal que apoiem e asistan ós equipos municipais para ampliar o abano de servizos e mellorar o alcance dos programas, respondendo ás novas necesidades sociais de xeito proactivo, así como prestando asesoramento específico nas materias máis sensibles.

Neste sentido, considérase preciso mellorar a coordinación comarcal e provincial da actuación dos perfís financiados, o cal redundará nun maior rendemento institucional e nunha maior integración das actividades.

Recomendación 26. Financiamento das actividades de benestar.

Como se pode comprobar, na actualidade o modelo de apoio financeiro da Deputación ós Concellos específico para as políticas de benestar locais céntrase no equipo e na actuación do SAF de libre concorrência. Por outra banda, dentro do POS+ inclúese o financiamento que en modelos de colaboración previos se destinaba a actividades relacionadas, por exemplo, co avellentamento activo.

Con todo, estes dous sistemas de financiamento (o POS+ e o Programa anual para o Financiamento dos Servizos Comunitarios Municipais – FOPSS-), aínda que complementarios, xeran lóxicas de actuación diferenciadas relacionadas coa súa condicionalidade. Así, en tanto o POS+ reforza a autonomía local outorgándolle á axenda municipal unha elevada capacidade de distribución dos fondos, o FOPSS é un programa condicional de carácter sectorial. É dicir, é o maior ou menor peso da axenda local de benestar a que incide na asignación definitiva dos fondos do POS+ ás políticas de benestar, en tanto que a propia natureza do FOPSS garante a súa finalidade.

Neste sentido, no marco do avance na estabilidade e plurianualidade do actual modelo de colaboración entre a Área de Benestar da Deputación da Coruña e os Concellos proposta, é preciso incrementar esta colaboración a través da inclusión do financiamento de actividades de benestar que vaian alén das xa recoñecidas no POS+ ou das que se poidan implementar de xeito directo por parte da Deputación.

Así, recoméndase incluír no novo modelo financiamento actividades que sexan de especial interese na Comarca de Noia como son as relacionadas coa xeración de sinerxias entre benestar e promoción económica e emprego, co deseño de actividades encamiñadas á mocidade e á prevención de adiccións, na expansión dos programas para o traballo con persoas coidadoras, na análise, deseño e creación de sistemas locais de transporte público, ou na mellora das actividades desenvolvidas en relación co tecido asociativo local, aspectos estes nos que se recoñecen salientables baleiros na actualidade e que de seren potenciados xerarán efectos multiplicadores das actividades de benestar mellorando a calidade de vida da poboación dende un punto de vista integral.

Recomendación 27. Programa de formación de benestar.

Dentro do Plan de Acción de Servizos Sociais contemplárase a necesaria elaboración dun Programa de Formación específico en materia de benestar de carácter territorializado que dea resposta ás necesidades de actualización dos equipos dos departamentos, e dentro do cal se insira de xeito específico a realidade do SAF como programa central cunha especial atención, como se menciona con anterioridade, ó traballo das profesionais auxiliares.

Este Programa de Formación en benestar terá como principal obxectivo a actualización das ferramentas e metodoloxías coas que actúan os equipos, favorecendo a interdisciplinariedade, e poñendo especial atención a aspectos como a xestión do SAF, o avellentamento, o enfoque sociosanitario ou que incidan en ocios recoñecidos como son os relacionados, por exemplo, co traballo coa mocidade, coa inmigración ou coas persoas coidadoras, aspectos que están a marcar o presente das políticas de benestar nos Concellos de Noia.

O Programa de Formación en Benestar será complementado coa dotación, a nivel central, dun centro de recursos metodolóxicos e experiencias comparadas, completando así á formación presencial tradicional e poñendo a disposición dos equipos técnicos un abano de medios para a actualización e adaptación dos sistemas de traballo.

4.3 CONSIDERACIÓNS FINAIS.

O conxunto de recomendacións deseñadas para a mellora das políticas de benestar locais dos Concellos da Comarca de Noia insírense nun abano máis amplo recollido no Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

Este Plan de Acción, na liña de mellorar na estabilidade e de incrementar o apoio da Deputación ós Concellos, asume unha actuación de carácter integral que pretende mellorar a autonomía local, mellorar e incrementar os programas de actuación locais e o seu alcance dentro dunha estratexia de

actuación a medio prazo que incida, dende unha lóxica integrada e común, en diferentes grandes realidades sociais que están a determinar a actuación dos servizos locais.

Así, o Plan de Acción diseña actuacións a desenvolver a nivel central, empezando pola consolidación e avance do modelo de relación multinivel dende a óptica da estabilidade e da plurianualidade, e a nivel local en estreita coordinación cos equipos locais, para cuxo reforzo e apoio tamén se diseñan medidas específicas.

Neste sentido, a través destas medidas, así como dende un punto de vista multidisciplinar e de rede, preténdese incidir en grandes aspectos como o devalo demográfico, o avellentamento ou a soidade que, se ben son unha realidade, medrarán en incidencia nos anos vindeiros.

Ademais, préstase especial atención ás ferramentas de intervención dos equipos locais que, comezando polo Servizo de Axuda no Fogar e continuando pola introdución da perspectiva comarcal na dotación de equipos de apoio complementarios, serán potenciadas na liña de contribuír de xeito integral na mellora do benestar e da calidade de vida da poboación, así como a xerar territorios atractivos.

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE NOIA

Plan de Acción de Servizos Sociais

